

Ungas Medskapande

Lärande av ungas erfarenheter

Åsa Lorentzi
Gabriella Olofsson
Lars Paulsson
Mats Widigson

Omslag: Scenen på Selma Lagerlöfs Torg i Hisings Backa, Göteborg. Muralmålning utförd av feriearbetande unga från årskurs nio under handledning av Benny Cruz, sommaren 2013. Ungdomarna har valt lokala motiv som Backa Kyrka, parkeringsdäcket vid torget, klubbstuga för Hisings Backa FC, buss 19 till stan, höghusen i Backa Röd och bostadsområdet Blå Staden. Två händer knyts samman över siluetterna för att visa på samhörigheten som ungdomarna känner med varandra i stadsdelen.

Ungas Medskapande

Lärande av ungas erfarenheter

Åsa Lorentzi Göteborgs stad, Socialt hållbart Norra Hisingen

Gabriella Olofsson Örebro universitet, Barnrättsakademin

Lars Paulsson Västra Götalandsregionen, Folkhälsokommitténs sekretariat

Mats Widigson Göteborgs stad, Center för Skolutveckling

EN RAPPORT FRAMTAGEN INOM PROJEKT KAIROS

KUNSKAP OM OCH ARBETSSÄTT I RÄTTVISA OCH SOCIALT HÅLLBARA STÄDER

KAIROS är ett projekt där teori och praktik möts genom samverkan mellan Göteborgs Stad, Göteborgs Universitet, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Västra Götalandsregionen. Projektet arbetar med att ta fram kunskap om och arbetssätt för rättvisa och socialt hållbara städer. Rapporten *Ungas Medskapande – Lärande av ungas erfarenheter* har tillkommit genom ett samarbete mellan Mistra Urban Futures och Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor och finansieras till lika delar av dessa parter.

Rapporten kan med fördel läsas tillsammans med dels KAIROS övergripande projektdokument (KAIROS 2013) dels med KAIROS andra rapport till Västra Götalandsregionen, *Invånardialogens roll och former*, särskilt avseende teoretiska utgångspunkter och begreppsdefinitioner. För KAIROS är rapporterna en av flera viktiga utgångspunkter i den fortsatta diskussionen om arbetssätt som bidrar till rättvisa och social hållbarhet.

De slutsatser som redovisas i denna rapport kan inte läsas som att de i sin helhet kommer att redovisas i KAIROS slutrapport. I slutrapporten kommer helhetsbilden, baserad på samtliga rapporter och underlag samt dialog med olika aktörer, att styra innehållet.

Projekt KAIROS är en del av Mistra Urban Futures som är ett internationellt centrum för hållbar stadsutveckling där kunskap utvecklas i nära samverkan mellan teoretisk och erfarenhetsbaserad kunskap. Centrumet har fem regionala plattformar i Kapstaden, Kisumu, Göteborg, Manchester och Shanghai. Mistra Urban Futures finansieras av forskningsstiftelsen Mistra och Sida, tillsammans med ett konsortium bestående av: Chalmers tekniska högskola, Göteborgs universitet, Göteborgs stad, Göteborgsregionens kommunalförbund (GR), IVL Svenska miljöinstitutet, Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Västra Götalandsregionen samt medfinansierar på de olika lokala plattformarna.

Projekt av olika slag utgör kärnan i Mistra Urban Futures verksamhet. De är transdisciplinära och inriktade på ett antal olika områden inom hållbar stadsutveckling, i första hand inom centrumets teman Rättvisa, Gröna och Täta städer. Mistra Urban Futures strategi är att föra samman teori och praktik genom gemensam kunskapsproduktion och problemlösning. På så sätt överbryggas traditionella gränser mellan vetenskap och praktik.

Innehållsförteckning

Västra Götalandsregionens förord	6
Sammanfattning	8
Bakgrund och syfte	10
Syfte och frågeställningar	11
Metod	13
Det transdisciplinära arbetssättet.....	13
Intervjustudiens möjligheter och genomförande	13
Social hållbarhet och rättvisa i en tid då samhället omdanas	17
Medskapande.....	19
Delaktighet, inflytande, makt och hälsa	21
Skola, rättvisa och likvärdighet.....	23
Centrala teoretiska begrepp.....	25
Staden som faller isär	28
Politiskt engagemang för ungas inflytande	33
Internationell nivå	33
Nationell nivå.....	33
Regional nivå.....	36
Lokal nivå.....	38
Resultat om skola och utbildning	40
Ungdomar om skola och utbildning	40
Ungdomar om inflytande i skolan.....	43
NEETs och deras erfarenheter.....	46
Resultat om vardag och fritid	48
Ungdomar om vardag och fritid.....	48
Ungdomar om inflytande över vardag och fritid.....	49
Resultat om unga och staden	52
Ungdomar om platsens betydelse.....	52
Ungdomar om inflytande i staden.....	62
Slutsatser	65
Tankar om arbetssätt	71
Referenser	74
Bilagor	78
Bilaga 1, Intervjuguide.....	78
Bilaga 2, Brev till informanter 16-19 år.....	80
Bilaga 3, brev till informanter i nian	81
Bilaga 4, brev till högstadieskolor.....	82

Västra Götalandsregionens förord

”Vi är bara unga människor, vem skulle lyssna på oss?”

Citatet kommer från en av de 47 intervjuer som genomförts med ungdomar i Göteborg, Skövde och Trollhättan inom ramen för forskningsprojektet Ungas Medskapande. Citatet sätter fingret på en central fråga utifrån de mänskliga rättigheterna: I hur hög grad känner unga till sin rätt att bli hörda i frågor som rör dem? I hur hög grad känner offentlig sektor till sin skyldighet att lyssna på unga?

Forskningsprojektet Ungas Medskapande har initierats av Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor och genomförts av forskningsprojektet KAIROS under 2013–2014. *Ungas Medskapande – Lärande av ungas erfarenheter* är slutrapport för projektet. Våren 2014 publicerades även delrapporten *Demokratitorg – Vad händer med medskapandet när ungdomar och politiker möts?*¹

Ungas delaktighet som en mänsklig rättighet

Bakgrunden till projektet är att kommittén för rättighetsfrågor beslutade att ta reda på hur ungas engagemang kan tas tillvara för att få ett inkluderande samhälle och hitta former för samverkan med unga som ger möjlighet till inflytande. Kommittén avsatte medel för uppdragsforskning och kontaktade forskningsprojektet KAIROS inom Mistra Urban Futures. Tillsammans med forskarna utvecklades ett forskningsprojekt för att bidra med ny kunskap och föreslå arbetsformer som ökar ungas möjlighet att påverka sina egna villkor och samhällets utveckling.

Kommittén för rättighetsfrågor arbetar för att Västra Götalandsregionen ska respektera, skydda, uppfylla och bevaka de mänskliga rättigheterna. När det kommer till ungas delaktighet och medskapande är FN:s konvention för barnets rättigheter central. Konventionen ställer krav på barn och ungas rätt till utveckling, utbildning och delaktighet. Samtidigt är barn och unga inga homogena grupper. Denna forskningsrapport visar bland annat hur ungdomars livsvärldsradar² skiljer sig åt beroende på uppväxtvillkor, vilket i sin tur påverkar ungas tilltro till sin förmåga att påverka. Även om det finns policydokument som fastslår ungas rättigheter så påverkas utfallet av ungas klass, kön, sexualitet, generation, språk, bostadsområde, migrationsbakgrund och identiteter. Detta är viktigt att ta med sig, hantera och diskutera i arbetet med att främja ungas delaktighet.

Ungas inflytande över Västra Götalandsregionen

Att lära av ungas erfarenheter är viktigt för Västra Götalandsregionen på många sätt. En aspekt handlar om unga som besökare i Västra Götalandsregionens verksamheter och användare av välfärdstjänster. De flesta av regionens verksamheter har unga som en del av sin målgrupp, som kollektivtrafik och muséer. Vissa verksamheter vänder sig bara till unga, som exempelvis ungdomsmottagningar och naturbruksgymnasier. Barn och unga kommer även indirekt i kontakt med verksamheterna, exempelvis i egenskap av närstående.

Ett verktyg för att inkludera ungas synpunkter på Västra Götalandsregionens verksamheter är handlingsplanen för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter. Målen i handlingsplanen är att beslutsfattare och medarbetare ska ha god kännedom om FN:s konvention om barnets mänskliga rättigheter, att alla verksamheter ska arbeta systematiskt med barns och ungas delaktighet och inflytande samt att Västra Götalandsregionen ska ha god överblick över barns hälsa och levnadsvillkor. Till varje mål kopplas ett antal åtgärder, bland annat referensgrupper med barn och unga.

¹ Rapporten kan laddas ner på www.vgregion.se/rattighet-kansli

² Begreppet livsvärldsradar presenteras i resultatkapitlet om unga och staden, avsnittet om platsens betydelse.

Ett annat sätt att lyssna till unga är genom de Demokratitorg som Ungas Medskapande skrivit sin delrapport om. Demokratitorg är ett möte mellan regionpolitiker och gymnasieelever där eleverna har möjlighet att komma med synpunkter på Västra Götalandsregionens ansvarsområden. Varje år genomförs cirka tio torg på gymnasieskolor i länet. 40-60 gymnasieelever och fem till tio politiker deltar vid varje torg.

Ungas arbete inom Västra Götalandsregionen

Att ta vara på ungas erfarenheter är också viktigt för Västra Götalandsregionen som arbetsgivare. Bland Västra Götalandsregionens drygt 50 000 medarbetare är idag bara 2000 personer under 30 år. För att lyfta ungas erfarenheter och perspektiv har Västra Götalandsregionen bland annat ett arbete med Unga rådgivare, där ett antal medarbetare under 30 år sitter i en arbetsgrupp tillsammans med regiondirektören för att komma fram till hur Västra Götalandsregionen kan bli en bättre arbetsplats för unga.

En slutsats utifrån denna rapport är dock att Västra Götalandsregionen även måste utveckla formerna för att inkludera unga som idag inte arbetar eller studerar. Kommittén för rättighetsfrågor tog sitt första steg för inkludering av unga långtidsarbetslösa 2013, när rättighetskommitténs kansli visstidsanställde 38 personer (20-25 år) som inventerare till Tillgänglighetsdatabasen (TD)³. Eftersom Västra Götalandsregionen har avsatt särskilda medel för detta har kansliet kunnat visstidsanställa inventerare löpande sedan dess. Erfarenheterna är att arbetet upplevs som meningsfullt och varierande och att anställningen lett till ökat självförtroende och större kunskap om arbetsmarknaden. Med mer kunskap om förutsättningarna för ungas delaktighet kan den positiva utvecklingen fortsätta.

Olika förutsättningar på olika platser

Västra Götalandsregionen är en stor offentlig organisation med hela Västra Götaland som upptagningsområde. Det är en utmaning för politiker och tjänstepersoner att se till att alla invånare i länet har tillgång till sjukhus, kollektivtrafik och annat.

Ett tema i denna forskningsrapport är platsens betydelse för ungas förutsättningar. Forskarna beskriver bland annat hur elevers skolresultat skiljer sig mellan olika platser. Andelen unga som varken arbetar eller studerar varierar också mycket mellan platser. Unga utanför arbete eller studier har generellt ett lägre socialt deltagande, en lägre tillit till samhället och ett lägre politiskt intresse än andra unga, och forskarna menar att en hög förekomst av detta är en riskfaktor för ett samhälle som eftersträvar social hållbarhet.

En av slutsatserna i rapporten är att det krävs möten och dialog mellan grupper i samhället för att stärka den sociala hållbarheten. För att skapa större förståelse för olika livsvillkor och motverka stereotypa bilder av platser och de människor som bor där har forskarna ett antal förslag, som exempelvis att samorganisera och samlokalisera ungdomsmottagningar med öppna mötesplatser inom kultur och fritid.

Min förhoppning är att denna forskningsrapport ska fungera som ett kunskapsunderlag för att synliggöra vilka mekanismer som främjar och motverkar ungas delaktighet och inflytande. Genom kunskap om dessa mekanismer kan Västra Götalandsregionen och andra skyldighetsbärare skapa bättre förutsättningar för unga att ta sin plats i ett socialt hållbart samhälle.

*Anjelica Hammersjö
Utredningsledare, rättighetskommitténs kansli*

³ TD är en databas för inventering, rapporter och uppföljning av den fysiska miljön för personer med funktionsnedsättning. TD har även en besöksida där inventeringen presenteras för besökare – www.t-d.se.

Sammanfattning

Bakgrund och syfte

KAIROS – Kunskap om och Arbetssätt I Rättvisa och Socialt hållbara städer – är ett av flera forskningsprojekt inom Mistra Urban Futures, ett internationellt centrum som arbetar för hållbar stadsutveckling. Delprojektet Ungas Medskapande utvecklades i samarbete med kommittén för rättighetsfrågor, Västra Götalandsregionen. Denna rapport är ett bidrag till Västra Götalandsregionens arbete med att bredda ungas delaktighet i välfärden.

Metod

KAIROS kännetecknas som helhet av ett transdisciplinärt arbetssätt där erfarenhetsbaserad och forskningsbaserad kunskap möts för att tillsammans skapa ny kunskap. Denna rapport bygger på halvstrukturerade forskningsintervjuer med 47 ungdomar som samtliga var över 15 år. Inom urvalsgruppen skiljer sig informanterna åt i många avseenden. Några ungdomar varken arbetar eller studerar, men de flesta går i årskurs nio i olika städer i Västra Götalandsregionen. I en explorativ ansats med ungdomars villkor och upplevelser av medskapande i fokus strävade vi efter att få stor variation genom att intervjua ungdomar i olika skolformer och på flera platser.

Social hållbarhet och rättvisa i en tid då samhället omdanas

Trots politiska mål om att utjämna skillnader i levnadsvillkor och minskad segregation går utvecklingen i den motsatta riktningen. Samhället förändras genom globalisering, migration och urbanisering och ställs inför komplexa utmaningar som riskerar att leda till konflikter om de inte hanteras. Delaktighet och inflytande är en grundläggande förutsättning för folkhälsan och FN:s konvention om barnets rättigheter ger unga rätt till delaktighet i samhället. Skolan har stor betydelse i ungas vardagsliv. Det samspel och arbete som sker i skolans praktik påverkar unga människors syn på och erfarenheter av att vara medskapande. Unga är också invånare i staden och experter och kompetenta på hur det är att bo och vistas i staden som barn och ungdom.

KAIROS menar att en rättvis stad är en stad där barn och unga på lika villkor har tillgång till staden och kan påverka beslut som berör deras vardagsliv och stadens framtida utveckling. Medskapande handlar om att kunna påverka vad som ska göras, varför det ska göras och gemensamt komma fram till hur det ska göras. Ungas medskapande är en förutsättning för en socialt hållbar utveckling.

Staden som faller isär

En socialt hållbar utveckling är beroende av att barn och unga får förutsättningar för en trygg och god uppväxt. Idag ser vi ökande skillnader i hälsa, inkomst och skolresultat. Klass, kön och migrationsbakgrund är samverkande maktordningar som förstärker dessa skillnader.

En rättvis stad är en stad där barn och unga på lika villkor har tillgång till staden och kan påverka beslut som berör deras vardagsliv och stadens framtida utveckling.

Politiskt engagemang

FN:s konvention om barnets rättigheter understryker barns rätt till delaktighet och inflytande, vilket också har betonats i flera statliga offentliga utredningar. I skolans styrdokument görs starka kopplingar mellan demokratisk fostran och elevers inflytande och ansvar. I Västra Götalandsregionens budget för 2014 kopplas delaktighet och inflytande ihop med barnperspektivet och en hållbar utveckling. I Göteborgs stad är ett ökat inflytande för barn och unga ett prioriterat mål för 2015.

Resultat om skola och utbildning

Resultaten om elevers inflytande inom skola och utbildning visar att segregation och för skolan yttre faktorer ”sipprar in” i skolans verksamhet och utgör en kontext som villkorar lärmiljö och lärande. Positivt vad gäller ungdomars tid i skolan är att ungdomar

på flera håll upplevt inflytande över sin skoltid. Bilden är dock splittrad då det finns gott om exempel på att ungdomar försökt att påverka utan varken respons eller resultat. Dessa erfarenheter är tecken på att skolan inte alltid lyckas ”göra” demokrati och att många elever lämnar skolan med en nioårig erfarenhet av bristande inflytande och delaktighet. Detta är en orsak till att allt för många elever lämnar skolan utan tillräckliga betyg.

Resultat om vardag och fritid

Ungdomarna menar att det framförallt är vardagen och fritiden som de har inflytande över och kan påverka. Valen av aktiviteter är inte lika fria som de själva uppfattar, utan varierar beroende på var i staden de bor och om de är pojkar eller flickor. Vissa av fritidsaktiviteterna skapar möten mellan ungdomar som växer upp under olika villkor, medan andra snarare befäster segregationen. Fritiden kan ge ungdomar möjligheter att utvecklas som att få ta ansvar, känna sig kompetenta och få bekräftelse. Fritiden är därmed en viktig arena för alla ungdomar men särskilt för dem som upplever misslyckanden på andra områden som skolan.

Resultat om unga och staden

Ungdomarna beskriver en delad stad. Ungas uppväxtvillkor påverkar förutsättningarna att ha makt att forma sina liv. I intervjuerna är det tydligt att unga präglas av socioekonomiska och kulturella faktorer kopplade till platsen. Ungdomarna har liten erfarenhet av andra platser i staden än där de bor och är medvetna om hur platsen de bor på betraktas av andra. De vill umgås med unga från andra delar men i praktiken finns få tillfällen till möten. Detta skapar lätt en ”vi och dom-mentalitet”. Uppdelningen mellan ”svenska områden” och ”invandrarområden” leder hos ungdomarna till en känsla av att inte höra till, att inte känna sig ”svensk”. Flertalet ungdomar uttrycker att unga sällan har någon röst eller blir tagna på allvar i frågor som rör samhället. Det finns dock också berättelser om hur unga känt sig stärkta när de kunnat påverka sina liv.

Slutsatser

Städer och samhällen präglas av ökande skillnader i ungas uppväxtvillkor vilket påverkar ungdomars erfarenheter av inflytande och möjligheter till medskapande. Genom intervjuerna framträder dock en sammansatt bild av staden, invånarna, levnadsvillkor och framtidsbilder, vilken kontrasteras mot de stigmatiserade bilder vi dagligdags möter. Ungdomarna berättar också om tydliga barriärer mellan olika områden. Ungdomarna i underprivilegierade områden uttrycker en känsla av instängdhet som också framstår som faktisk. Barnkonventionen ställer krav på ungas rätt till utveckling, utbildning och delaktighet. Utifrån intervjuerna är utfallet i förhållande till barns rättigheter olika för olika unga. Detta förklarar vi med ojämlikhetskapande strukturer som påverkar de unga och de institutioner de möter. För att stärka ungas delaktighet behöver tjänstepersoner och makthavare ha en reflexiv förståelse av sig själva och en normkritisk syn på institutioners roll som skyldighetsbärare.

Intervjuerna visar också att ungdomarna har en vilja och önskan att påverka. Ungdomar är inte bara ”becomings” som formas av strukturer, de är också ”beings” med kritiskt tänkande och erfarenheter av att bo och vistas i staden som ung. Ungas olika erfarenheter och kompetens behöver tas tillvara för en socialt hållbar och rättvis utveckling.

Arbetsätt

Ökade reella möjligheter till ungas medskapande kan kräva såväl strukturella som kulturella arbetsorganisatoriska förändringar. Tankar om arbetsätt berör därför såväl makthavare och beslutsfattare på strategisk nivå, som de tjänstepersoner vilka i jämlik dialog idealt förväntas möta ungdomar i ögonhöjd. I rapporten ges några tankar om arbetsätt där denna rapport är att betrakta som början på ett arbete om hur ungas medskapande i välfärdens utveckling kan stärkas.

Bakgrund och syfte

Det är ju ungdomar som är mest ute. Det är dom som åker kollektivtrafik, det är dom som spelar mest fotboll och såna här grejer, mitt i stan. Så dom skulle säkert kunna ändra på väldigt mycket om dom fick lov att göra det.

(Emil, kille, 17 år, läser in grundskoleämnen på gymnasiet och praktiserar. Bor i Bergsjön i Göteborg)

KAIROS – Kunskap om och Arbetssätt I Rättvisa och Socialt hållbara städer – är ett av flera forskningsprojekt inom Mistra Urban Futures, ett internationellt centrum som arbetar för hållbar stadsutveckling. KAIROS initierades av de offentliga parterna inom Mistra Urban Futures, Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen i Västra Götaland, Göteborgsregionen och Göteborgs Stad, då dessa parter ser att den gemensamma stora utmaningen finns inom den sociala hållbarhetens område. Parterna konstaterar att trots politiska mål om att minska segregation och utjämna skillnader i livsvillkor är utvecklingen den motsatta och leder bland annat till ökande skillnader i barns uppväxtvillkor. KAIROS övergripande frågeställning är ”Varför blir det som det blir när vi vill så väl?”

Den uppdragsforskning som Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor hade intresse av att genomföra, om hur ungas delaktighet kan stärkas, sammanföll med KAIROS forskningsområde. Delprojektet Ungas Medskapande utvecklades i samarbete mellan parterna och har även finansierats gemensamt. Med denna rapport vill vi inom Ungas Medskapande bidra till Västra Götalandsregionens arbete med att bredda delaktigheten i välfärdens utveckling med fokus på barn och ungas levnadsvillkor och rättigheter.

Samarbetet mellan Västra Götalandsregionens rättighetskommitté och KAIROS har pågått under 2013 och 2014 och har tidigare resulterat i delrapporten *Demokratitorg – Vad händer med medskapandet när ungdomar och politiker möts?* Denna rapport är slutrapport för det samarbete som skett mellan KAIROS och Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor och har liksom KAIROS i sin helhet främst fokus på staden Göteborg.

Denna rapport hade inte varit möjlig att göra utan att få ta del av ungdomars erfarenheter och tankar. Ett stort tack riktas därför till de ungdomar som bjudit på sin tid och blivit intervjuade. Tack riktas även till alla de som hjälpt till att göra intervjuerna möjliga. Ingen nämnd och ingen glömd. Ett särskilt tack riktas också till Majsa Allelin som var med och utvecklade delprojektet, som bidrog med kunskap och viktiga perspektiv och som också genomförde en stor del av intervjuerna. Majsa lämnade därefter projektet för att istället fokusera på doktorandstudier vid Göteborgs Universitet.

Västra Götalandsregionens ansvarsområde är hela regionen. Vid det urval av platser som gjordes där unga skulle intervjuas, föll valet på två städer i regionen som komplement till Göteborg. Skövde med 53 000 invånare valdes utifrån det samlade kommungemensamma ungdomspolitiska arbete som pågår där. Samarbetskontakter har funnits mellan kommunen och KAIROS under året. Dessutom valdes Trollhättan med 56 000 invånare. Där finns Kronogården, en av landets 15 mest utsatta stadsdelar.

Göteborg ska vara kärnan i en arbetsmarknadsregion med 1,75 miljoner invånare och beräknas år 2035 ha 150 000 fler invånare och 80 000 fler arbetstillfällen (Göteborgs Stad, 2014a). Hela regionen är därmed beroende av en hållbar utveckling i Göteborg. I Västra Götalandsregionens strategi för tillväxt och utveckling, VG2020, framgår att en utmaning är:

... att bejaka och utnyttja Göteborgs roll som motor för tillväxt, utveckling och attraktivitet för Västsverige fullt ut...

(Västra Götalandsregionen, 2014)

I Göteborg finns det politiska mål och pågående insatser som handlar om att stärka ungas delaktighet och inflytande. Staden präglas dock av orättvisa uppväxtvillkor vilket missgynnar grupper av unga. En utgångspunkt i denna rapport är att en rättvis stad förutsätter jämlik fördelning och lika möjlighet att nyttja materiella och politiska resurser. Denna rapport vill genom att lyfta fram en mångfald av unga röster bidra till en diskussion om vägval och arbetsätt för ökad social hållbarhet och rättvisa.

SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR

Det behövs mer kunskap inte bara om villkor som hindrar, utan även om hur ungas medskapande är möjligt. Det är framförallt de intervjuade ungdomarna som har erfarenheter och kunskap om medskapande och dess stärkande och begränsande villkor. Ungdomarnas bild ger möjlighet till analys och kan bidra med underlag till fortsatt diskussion om arbetsätt för rättvisa och social hållbarhet.

Det övergripande syftet med det gemensamma forskningsprojektet är att bidra med ny kunskap och föreslå arbetsformer som ökar ungas möjlighet att påverka sina egna villkor och att påverka samhällsutvecklingen i stort. Det är viktigt att djupare förstå vilka mekanismer som bidrar till exkludering och inkludering, detta inte minst då det kan finnas brist på överensstämmelse mellan policy och utfall när det gäller ungas delaktighet. Forskningssamverkan mellan Västra Götalandsregionen och KAIROS- projektet innebär att båda aktörer får ett bredare kunskapsunderlag och att resultaten av forskningen blir tillgänglig för fler.

Uppdraget från kommittén handlar i huvudsak om att undersöka förhållandet mellan policy och utfall ur ett rättighetsperspektiv. Även delrapporten om Demokratitorg som byggde på observationer, fokuserade på frågan om relationen mellan policy och utfall. Hur ungdomar utifrån olika villkor upplever inflytande och delaktighet är av intresse inte minst för att få underlag för hur dialog mellan unga invånare och beslutsfattare kan förbättras. För att kunna hanteras inom ramen för en intervjustudie har frågorna brutits ned till de mer operativa frågeställningar som framgår nedan. Dessa ger en tydlig inriktning mot att vi förväntar oss att denna studies bidrag ligger i att lära av ungas erfarenheter.

Ungas delaktighet är en viktig utgångspunkt i ett systematiskt arbete för mänskliga rättigheter. För KAIROS delprojekt Ungas Medskapande är ungas delaktighet och medskapande även en förutsättning för ett socialt hållbart samhälle. Projektet Ungas Medskapande utgår från barnkonventionens skrivning om barns rätt till utveckling och utbildning och att få sina åsikter beaktade i frågor som rör en. En annan viktig utgångspunkt är folkhälsoperspektivet, där delaktighet och inflytande är en viktig bestämningsfaktor för folkhälsa. En avsikt med denna studie är att bidra till en bred diskussion om beslutsfattare som skyldighetsbärare gentemot ungdomarna och om ungdomars medvetenhet om sin rätt till delaktighet och medskapande. Ungdomar är inte en enhetlig kategori isolerad från kulturella och socioekonomiska faktorer. Det är därför viktigt att bidra med kunskap om hur faktorer på komplexa vis samverkar och leder till skilda villkor som påverkar ungdomars möjligheter till delaktighet och inflytande. Den rapport som studien resulterar i är avsedd att fungera som underlag för reflektion och handling. Ökade reella möjligheter till ungas medskapande kan kräva förändringar av strukturer och arbetsätt. Vi hoppas också att rapporten kan utgöra ett relevant underlag i Västra Götalandsregionens arbete med att förbättra möjligheterna till dialog mellan unga invånare och beslutsfattare.

Frågeställningarna som denna rapport svarar mot är:

- Vilken betydelse för ungas medskapande har plats och villkorande strukturer som klass, kön och migrationsbakgrund?
- Vilka upplevelser och erfarenheter har ungdomar av medskapande?
- Utifrån ungdomars upplevelser och erfarenheter, i hur stor utsträckning infrias barnkonventionens krav på ungas rätt till utveckling, utbildning och delaktighet?

Metod

KAIROS kännetecknas av ett transdisciplinärt arbetssätt där erfarenhetsbaserad och forskningsbaserad kunskap möts för att tillsammans skapa ny kunskap som kan leda till en hållbar samhällsutveckling. Under metod redogörs närmare för det transdisciplinära arbetssättet och för hur intervjustudien designats och genomförts.

DET TRANSDISCIPLINÄRA ARBETSSÄTTET

För KAIROS är medskapande (co-creation) en grundläggande förutsättning för rättvisa och socialt hållbara städer. KAIROS ser på medskapande som en inkluderande process som syftar till att utjämna maktskillnader och som strävar efter att ge parterna jämbördiga möjligheter att få sin röst hörd och bli lyssnad på. Även i KAIROS kunskapsproduktion är strävan att medskapande ska genomsyra forskningsarbetet. Projektgruppen har en sammansättning som utgörs av en blandning av erfarenhetsbaserad och forskningsbaserad kunskap. Förutom de på framsidan angivna författarna till denna rapport, med olika bakgrund, har forskningsassistent Majsa Allelin varit en viktig del i projektet. Gemensamma seminarier med KAIROS dialogprojekt har gett inspirerande perspektiv på vårt arbete. KAIROS använder också seminarier och workshops med strategiska tjänstepersoner och forskare som metod för medskapande i arbetet med att skapa kunskap om socialt hållbara och rättvisa städer. Med denna rapport önskar vi få till stånd en bred diskussion om hur unga kan bli mer delaktiga och känner inflytande i sin vardag och i samhällsutvecklingen. KAIROS kommer att bjuda in till seminarier och workshops för att ta fram förslag till arbetssätt för rättvisa och social hållbarhet i en tid då samhället omdanas.

INTERVJUSTUDIENS MÖJLIGHETER OCH GENOMFÖRANDE

Det empiriska underlaget består av intervjuer med 47 ungdomar som samtliga var över 15 år. Inom urvalsgruppen skiljer sig informanterna i många avseenden åt. Här finns exempelvis jämn fördelning av kön och variation vad gäller migrationsbakgrund, föräldrars utbildningsnivå och yrke. Majoriteten av de intervjuade unga gick vid intervjutillfället i grundskolans nionde klass. Stora ansträngningar gjordes även för att intervju ungdomar som varken arbetade eller studerade. Åtta av de intervjuade är mellan 17 och 19 år och har i något skede hoppat av skolan. En del av dem har återupptagit studierna. Intervjuerna genomfördes våren 2014. Vi hade från början tankar om att genomföra intervjuerna i för segregation socioekonomiskt typiska ytterlighetsområden. Vi konstaterade dock att vissa stadsdelar rymmer avsevärda skillnader och att segregationsprocessers resultat även visar sig i städer som Trollhättan och Skövde. I en explorativ ansats med ungdomars villkor och upplevelser av medskapande i fokus strävade vi istället efter att få stor variation genom att intervju ungdomar i olika skolformer och på flera platser.

När vi träffade våra informanter frågade vi om inflytande och delaktighet i vardag, skola, fritid, kultur och i samhället. De ungas tankar om att påverka och deras erfarenheter av att vara medskapande var i centrum. I kraft av vårt geografiska urval var vi mot bakgrund av KAIROS forskningsperspektiv och frågeställningar även intresserade av vilken betydelse plats och villkorande strukturer som klass, kön och migrationsbakgrund har för ungas medskapande i sitt vardagsliv och i samhällsutvecklingen.

Den halvstrukturerade forskningsintervjun som metod bygger på vardagens samtal, men den särskiljer sig genom att vara ett professionellt samtal som har en fokusering, struktur och ett syfte (Kvale, 2009:14)⁴. Styrkan i intervjusamtalet ligger i att det kan fånga ungdom-

⁴ Se bilaga 1 intervjuguide.

marnas upplevelse och uppfattningar om medskapande och ge en bild av en mångsidig och kontroversiell mänsklig värld. Intervjustudien ger inte bara möjlighet att skildra det subjektiva i individuella erfarenheter. Den kan även ge insikt om de gemensamma ekonomiska och materiella villkoren och de socialt konstruerade strukturerna i situationen.

Att som intervjuare helt frigöra sig från egna erfarenheter och teoretisk förförståelse låter sig knappast göra. Det möjliga är snarare att förhålla sig reflexivt till dessa förutsättningar. Föresatsen i vårt tolkningsarbete var att utveckla innebörden av informanternas erfarenheter

Genom flera olika personers tolkningar uppnås ”interbedömarreliabilitet”, dvs. att de gemensamma tolkningarna ger säkrare resultat.

före de vetenskapliga förklaringarna. Denna första del av tolkningsprocessen kan sägas vara i huvudsak induktiv, då intervjuerna strävar efter att förstå och bevara världen ur de intervjuades synvinkel (Kvale, 2009: 54–56).⁵ Texten i de transkriberade intervjuerna tolkades därför i detta första skede utifrån sin egen referensram, i jakten på att förstå vad uttalanden säger om den intervjuades livsvärld. Därefter påbörjade vi en abduktiv tolkningsprocess där denna induktiva bild bryts mot kunskap från den statistiska bilden av staden som faller isär och utifrån teori och begrepp.

Transkribering av intervju genomfördes ordagrant av studenter på högskola. Redan i detta skede anonymiserades ungdomarna. När ungdomarna på ett betydelseförändrande sätt betonade något så gjordes understrykning. Pauser som indikerade tankfullhet eller tvekan angavs med (paus). Skratt markerades också då det kan uttrycka emotioner i form av lättnad eller försvar.

Den gemensamma analysen av intervjuerna i forskargruppen har inte varit en helt igenom rationell och linjär process. Att inte ha förfarandet helt uttänkt från början är dock inte ett nederlag. Snarare har utvecklandet av analysen över tid varit en nödvändig del av forskningsprocessen. Genom flera olika personers tolkningar uppnås vad man kan kalla ”interbedömarreliabilitet”, dvs. att de gemensamma tolkningarna ger säkrare resultat.

Etiska överväganden

Forskningsintervjun är inte ett samtal mellan likställda parter eftersom det är forskaren som definierar och kontrollerar situationen (Kvale, 2009: 13). Med denna position följer ansvar för att etiska överväganden gjorts genom hela forskningsprocessen i allt från planering till rapportering. Här har Vetenskaprådets riktlinjer följts vad gäller forskningsetiska principer då forskningskravet har vägts mot individskyddskravet⁶. Ungdomarna har alla varit över 15 år gamla, vilket inneburit att vi inte behövt inhämta föräldrars tillstånd.

Informationskravet har säkerställts genom att ungdomarna blev upplysta om intervjuens syfte och det har även informerats om hur uppgifterna skall nyttjas. Vid intervjun har dessutom informerats om att deltagandet är frivilligt och att de under intervjun har rätt att avbryta. Kort information om vad intervjun skulle handla om och hur den skulle gå till har också delgivits i förväg vilket möjliggjort att samtyckeskravet beaktats⁷. Konfidentialitetskravet för att undvika eventuella negativa konsekvenser för de inblandade har uppfyllts genom avidentifiering av person då de namn som förekommer är fingerade. Privata uppgifter och av namn på personer i omgivningen har tagits bort. Av anonymiseringsskäl har vi valt att inte publicera det schema som upprättades över ungdomarnas samlade bakgrundsuppgifter. Ungdomarnas bakgrund framgår dock på ett sätt som inte är knutet till individ. Intervjuinspelningar och transkriberingar lagras på ett säkert sätt av forskargruppen.

⁵ *Induktion* innebär en starkt empirisk inriktning där utgångspunkten som kan leda till allmänna slutsatser istället är de enskilda observationerna, *Deduktion* innebär att förståelse för det enskilda härleds utifrån teorier och lagar, *abduktion* innebär ett pendlande mellan de två tidigare sätten som kan ge en nybeskrivning genom teoretisk rekontextualisering av fenomenet (Danermark, 1997: 132-172).

⁶ Se www.codex.vr.se för forskningsetiska principer (Vetenskaprådet, 2002).

⁷ Se bilaga 2, 3 och 4 med brev till informanter.

Ett etiskt känsligt sökande efter unga som varken arbetar eller studerar

Nedan redogör vi utförligt för hur sökandet efter ungdomar som varken arbetar eller studerar gick till. Anledningen är dels att det är en etiskt känslig del i vår forskningsprocess, men också att det i sig bidrar med kunskap om en grupp unga som i för hög grad undgår inkluderande intentioner på policynivå. Det har inte varit helt lätt för oss att i denna studie komma i kontakt med ungdomar som varken studerar, arbetar eller befinner sig i någon form av åtgärd. Att så är fallet är förstås symptomatiskt för dessa unga människors situation. De undgår så att säga "innanförskapets radar" då de inte är integrerade i de verksamheter som de flesta andra unga är. Denna studie innebär *inte* att vi kartlagt förekomsten av unga som varken arbetar eller studerar i Västra Götalandsregionen, vi har istället i en kvalitativ ansats intervjuat ett fåtal av de alltför många som vi vet finns.

Ungdomarna var svåra att finna och det var svårt att få dem att delta i en intervju. Vi hade förväntningar på att intervju på fler ställen i Västra Götaland, för att om möjligt fånga regionala skillnader. Därför intervjuades också ungdomar från Trollhättan och Skövde. Totalt intervjuades åtta ungdomar som hoppat av skolan och i några fall börjat igen. Trots att vi fick god hjälp att söka ungdomar som för närvarande varken arbetade eller studerade fick vi inte något napp. Vi intervjuade istället ungdomar som hade erfarenheter av att varken arbeta eller studera men som nu fått hjälp att hitta tillbaka till studierna eller någon form av praktik eller tillfälligt arbete.

Sökandet efter ungdomar som varken arbetade eller studerade i sig var intressant. Mer eller mindre alla som hade kontakt med ungdomarna menade att ungdomarna var sårbara och att kontakten med dem var skör. De var noga med att fråga om syftet med projektet och intervjun. Det var uppenbart att de tänkte på ungdomarnas väl och ve samtidigt som de värnade den kontakt de faktiskt hade. Initialt startade sökandet via mer centrala och samordnande verksamheter, funktioner och personer med ansvar för ungdomarna men med tiden förflyttades sökandet allt längre ut i verksamheterna.

De centralt placerade tjänstepersonerna berättade mer om ungdomarnas svåra läge och var noga med att själva välja ut och kontakta möjliga ungdomar att intervju. Först efter ungdomarnas godkännande var det möjligt att få direktkontakt med dem och berätta om intervjun. De var också dessa personer som förklarade att det skulle bli svårt att få tag i ungdomar som helt stämde överens med vår målgrupp.

Eftersom de centrala funktionerna och tjänstepersonerna inte alltid hade egna kontakter med ungdomarna bistod de med kontakter till andra verksamheter, projekt och personer. Det resulterade i några ytterligare ungdomar att intervju. De flesta försöken ledde dock ingen vart. Ett exempel på detta är de två misslyckade besöken till en verksamhet som riktar sig till ungdomar som hoppat av skolan eller funderar på vad de ska göra efter gymnasiet. Syftet var att rekrytera ungdomar till intervjun. Första tillfället för att träffa ungdomarna och berätta om projektet och intervjun fick ställas in. De flesta av de ungdomar som kommit på morgonen hade droppat av under dagen och tre ungdomar skulle komma efter lunch men dök aldrig upp. Kvar var en lärare och en elev varför vi beslutade att skjuta på tillfället. Nästa gång var tre elever närvarande och lika många lärare. Eleverna visade intresse för projektet men ville inte vara med på intervju. Det gick inte heller att få tag i ungdomar via de föreslagna projekten.

Nästa nivå var att kontakta fältassistenter för att undersöka deras möjlighet att finna ungdomar. Även fältassistenter var positiva och menade att det inte skulle vara några problem men inte heller de lyckades. Ett exempel ger en målande bild om hur unga i denna situation kan ha det. Fältarbetaren skulle följa med till intervjun som stöd och "lämna över" ungdomen till intervjuaren om allt kändes bra. En kvart före intervjun ringde fältarbetaren och berättade att ungdomen haft ett jobbigt möte med "socialen" och därför inte orkade delta.

En annan fältarbetare lämnade i brist på egna kontakter uppgifter till två fritidsgårdar i stadsdelen. Den ena hade förra året haft flertalet ungdomar som stämde överens med målgruppen men i år var de få. Fritidsgårdens personal menade att de och ungdomarna var "undersökningströtta" och avstod från att medverka. Den andra fritidsgården var positiv och kontakten resulterade i två intervjuer.

En tredje fältarbetare tyckte att det hade varit bra om ungdomarna verkligen hade deltagit under förutsättning att någon verkligen lyssnade. Ungdomarna är i en besvärlig situation och personen berättar att det finns 18-åringar där, som är födda i Sverige men som både är bostadslösa och arbetslösa. En ungdom som själv inte tillhör kategorin, men som träffar gruppen, ställer upp på intervju.

Den sista rekryteringsturen gick till ett ungdomsråd i en av stadsdelarna. Presentationen av projektet och intervjun resulterade inte i fler intervjuer och efter detta så avslutades försöken att få tag i fler ungdomar. Det var hög tid att sätta igång med analys och skrivarbete.

Social hållbarhet och rättvisa i en tid då samhället omdanas

KAIROS tar avstamp i frågeställningen om "varför det blir som det blir när vi vill så väl?". Trots politiska mål om att utjämna skillnader i levnadsvillkor och minskad segregation går utvecklingen i den motsatta riktningen. I KAIROS talar vi om staden som faller isär. I det följande kapitlet redogör vi för några av de perspektiv och begrepp som KAIROS och delprojektet Ungas Medskapande utgår ifrån.

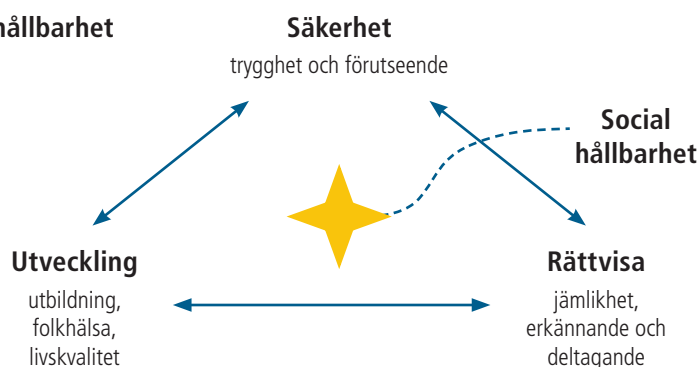
Göteborg liksom andra städer och samhällen präglas av ökande skillnader i hälsa, barns uppväxtvillkor, inkomst, arbetsvillkor samt i delaktighet/inflytande över sin vardag och samhällsutvecklingen. Delprojektet Ungas Medskapande ska också läsas med den utgångspunkten. I denna delrapport kommer fokus att ligga på ungas olika uppväxtvillkor och ungas olika erfarenheter av medskapande liksom på resonemang om hur ungas medskapande i såväl vardagsliv som i samhällsutvecklingen kan stärkas. KAIROS betyder Kunskap om och Arbetssätt i en rättvis och socialt hållbar stad. Globalisering, urbanisering och migration är tre sammanlänkade processer som driver på den ojämna utveckling som leder till att staden faller isär. Detta beskrivs mer utförligt i det övergripande projektdokumentet. I det övergripande projektdokumentet (KAIROS, 2013) beskriver vi vad vi menar med en rättvis och socialt hållbar stad:

En rättvis stad för barn och unga är en stad där de barn och unga som bor och vistas på lika villkor har tillgång till stadens olika rum och kan påverka de beslut som berör deras eget vardagsliv liksom stadens framtida utveckling. Rättvisa handlar om människors lika värde, om kulturellt erkännande och om en jämlik fördelning och lika möjlighet att nyttja materiella och politiska resurser.

En socialt hållbar stad är en rättvis och trygg stad med många offentliga rum utan diskriminering och där de barn och unga som bor och vistas känner social tillit och samhörighet.

Det finns tre värdegrunder som är väsentliga för synen på social hållbarhet. Dessa är säkerhet, utveckling och rättvisa. De har format de politiska ideologierna och påverkar i hög grad samhällsutvecklingen. Innebörden i dessa begrepp varierar över tid och i olika samhällen. Tidigare låg innebördens fokus på statens förmåga att skapa säkerhet mot militära hot, statens förmåga till utveckling liksom att skapa tillväxt samt att fördela produktionsresultat rättvist mellan grupper i samhället. Genom den pågående samhällsömdaning har individen kommit alltmer i fokus och begreppen har fått ytterligare innebörd. Innebörden inbegriper numera även mänsklig säkerhet, mänsklig utveckling och mänskliga rättigheter. De tre värdegrunderna bildar tillsammans förutsättningar för en socialt hållbar utveckling. I figur 1 ska triangels sidor uppfattas som axlar som visar på ömsesidiga beroenden och samtidigt representerar de målkonflikter mellan de begrepp som finns i triangels hörnor.

Figur 1: Social hållbarhet

Balanspunkten i triangeln varierar beroende på social kontext och politiska styrkeförhållanden. Ju närmare mittpunkten i triangeln, desto starkare är den sociala hållbarheten (KAIROS, 2013). Målkonflikter kan konkret handla om att öka tillgången till attraktiva skolor i centrala staden som efterfrågas av och kan locka till sig och behålla högutbildad arbetskraft till de kunskapsföretag som etablerar sig i kommunerna och en likvärdig skola som inkluderar även de mest missgynnade barnen. Politik har varit medlet för att konkurrera om makten över dessa konflikter. Konflikterna har hanterats inom ramen för den parlamentariska demokratin, i de folkvalda församlingarna och invånarna har inom ramen för parlamentarisk demokrati kunna ställa makthavare till svars. Målkonflikter har också hanterats genom den så kallade svenska modellen, mellan parter på arbetsmarknaden.

Samhällsordningen förändrar dock den representativa demokratis förutsättningar. De politiska partierna rör sig mot mitten och ideologiska skiljelinjer suddas ut. Nya och oklara maktstrukturer följer med globaliseringen. Idag utövas makt allt mer osynligt och beslut tas i nätverk och internationella organ. Det är relevant att ställa frågan om vem som ska ställas till svars? Och hur det kan ske?

I den pågående samhällsordningen minskar också deltagandet och medlemsantalet i politiska partier, dess ungdomsförbund och traditionella folkrörelse. Under slutet av nittio-talet mer än halverades medlemsantalen i de politiska ungdomsförbunden⁸. Partierna har en allt svagare länk till medborgarna genom att de allt färre partiaktiva blir en del av partiapparatens och i mindre utsträckning utgörs av gräsrotter (Demker, 2012).

Ledning och styrning i offentliga förvaltningar präglas sen några årtionden av New Public Management vilket sätter fokus på mätbara resultat och kundnytta snarare än samhällsnytta och förståelse för komplexa samband. När offentliga verksamheter alltmer drivs affärsmässigt och med lönsamhetskrav förändras villkoren för samhällsstyrningen och därmed makten över det gemensamma. Forskare benämner denna utveckling som det postpolitiska tillståndet. Statsvetaren Chantal Mouffe menar att demokratis kris ligger i osynliggörandet av grundläggande konflikter i samhället.

Politiska frågor kan inte reduceras till tekniska frågor som bäst hanteras av experter.

(Mouffe, 2008:18)

Vi lever också i en tid då kollektiva identiteter allt mer ersätts av individualisering. Gemensamma samhällsvisioner ersätts av individuella livsmål. Vi ser en ökande heterogenitet i samhället samtidigt som vi kommer att bo allt tätare i städerna. 70 % av jordens befolkning förutspås bo i städer omkring år 2035. Göteborg väntas öka med 150 000 invånare den närmaste 20-årsperioden. Genom de ökande skillnaderna i levnadsvillkor, flexiblare och osäkrare arbetsliv, ändrade familjemönster samt den ökade individualiseringen står staden inför ökande komplexitet och utmaningar inom hållbarhetens alla dimensioner som om de inte hanteras riskerar att leda till konflikter i staden. Hans Abrahamsson skrev om städer som nav för en hållbar utveckling eller slagfält för sociala konflikter i en rapport till Malmökommissionen (Abrahamsson, 2012). Den riktning som samhällsutvecklingen tar är dock politiskt påverkansbar, menar Abrahamsson. Han använder begreppen positiv och negativ säkerhet vilka kan hjälpa oss att se vilken riktning vi rör oss i beroende på vilka insatser samhället prioriterar för att skapa trygghet och säkerhet⁹. Genom övervakning och kontrollsystem kan skydd skapas mot kriminalitet och upplevda hot mot vår trygghet och säkerhet. Detta kan benämnas negativ säkerhet. Man blir skyddad mot något vilket även kan ses som att skydda privilegier och innanförskapets gränser. Men genom att öka möjligheter för människor att delta i och

8 Andelen unga medlemmar i politiska organisationer ligger sedan drygt tio år på lite under 4 procent och valdeltagandet hos unga förstagångsväljare sjönk under 90-talet från 82 % ner till 70 %, men var i valet 2010 uppe i 79 % (Ungdomsstyrelsen 2013:2).

9 Begreppen härstammar från freds- och konfliktforskningens begrepp positiv och negativ fred där man skiljer på direkt och strukturellt våld. Direkt våld syftar på militära aktioner och strukturellt våld syftar på regelverk och samhällsliga strukturer som berövar människor möjligheten att utnyttja sin fulla potential. Avsaknad av direkt våld blir då negativ fred medan avsaknad av strukturellt våld är nödvändigt för positiv fred. För att detta ska uppnås krävs en hållbar utveckling och social rättvisa. Samma resonemang kan föras kring säkerhet och trygghet i staden.

påverka samhällets utveckling och att människor känner delaktighet och tillhörighet skapas möjlighet till social tillit och trygghet. Detta är att stärka den positiva säkerheten. Man har rätt till något (Abrahamsson, 2012). Att stärka den positiva säkerheten blir då ett sätt att öppna innanförskapets gränser och skapa ett mer inkluderande samhälle.

En rättvis stad kräver att vi ser invånarnas olika villkor, ser ökande skillnader, ökande segregation och hur det påverkar uppväxtvillkor för barn och unga. Det finns ett samband mellan innanförskap och utanförskap som behöver synliggöras och hanteras för att få svar på frågan om varför det blir som det blir när vi vill så väl.

MEDSKAPANDE

En rättvis och socialt hållbar utveckling ställer krav på ökat medskapande med de som bor och vistas i staden. I KAIROS menar vi att medskapande innefattar dialog men även en syn på kunskap som innebär att invånarnas levda kunskap behöver tas tillvara ihop med expertens och forskarens kunskap. Carina Listerborn som är genus- och urbanforskare, talar om det demokratiska gap som annars uppstår mellan den verklighet människor lever i och den samhällsplanering som pågår¹⁰. Hans Abrahamsson skriver i forskningsartikeln Dialog och Medskapande i vår tids stora samhällsomdaning (KAIROS, Abrahamsson, 2014) att:

Behovet av ökat medskapande återfinns inte främst i utanförskapet. Det står att finna i de mekanismer som förstärker innanförskapet och som förklarar varför människors stängs ute från samhällslivet och därmed från möjligheter att påverka sitt vardagsliv. Syftet med medskapandet är ytterst att bidra till att innanförskapets murar rivs ner.

För oss i KAIROS handlar medskapande om att kunna påverka vad som ska göras, varför det ska göras och gemensamt komma fram till hur det ska göras. Det omfattar i och med detta en samhällsförändrande kraft som kan komma såväl uppifrån (makthavare) som underifrån (invånare). Vi ser medskapandet som en inkluderande process som syftar till att utjämna maktskillnader och som strävar efter att ge parterna jämbördiga möjligheter att få sin röst hörd och bli lyssnad på. Det blir också under sådana omständigheter som manöverutrymmet och förändringskraften blir som störst.

Begreppet medskapande är centralt i KAIROS och Ungas Medskapande men är ännu levande och under utveckling. I intervjuerna med ungdomarna har vi därför talat om påverkan och att försöka ändra något. Vi har lyssnat efter sammanhang där de känner sig delaktiga eller upplever att de haft inflytande. Barns och ungas inflytande kan gälla i olika sammanhang, på olika samhällsnivåer, på individ- och gruppnivå och hos olika grupper av barn och med olika förutsättningar till inflytande (Wennerholm & Bremberg, 2004).

Denna rapport vill bidra till att ungas medskapande stärks. Unga är inte bara medlemmar i familj, deltagare i en fritidsaktivitet och elever i skolan där de kan ges möjlighet till inflytande. De är också invånare i staden och experter och kompetenta på hur det är att bo och vistas i staden som barn och ungdom. KAIROS använder ett intersektionellt barnperspektiv. Det innebär att rapporten ser på barn och unga inte bara som barn utan även synliggör att barns deltagande i samhället villkoras av klass, kön, migrationsbakgrund och plats. Dessa maktstrukturer samverkar med det faktum att barns villkor också skiljer sig från vuxna både juridiskt, socialt och psykologiskt. Ungas medskapande är en förutsättning för att utveckla ett socialt hållbart Göteborg.

Det politiska samtalet, det samtal som skapar politik, behöver finna nya former och ge utrymme för unga att identifiera frågor för det politiska samtalet. För en socialt hållbar utveckling i ett samhälle behöver balanspunkten mellan värdegrunderna säkerhet, utveckling och rättvisa kontinuerligt skapas och återskapas. KAIROS menar att detta behöver ske genom ökat medskapande och i dialog med dem som bor och vistas i staden.

¹⁰ Carina Listerborn är urban- och genusforskare, institutionen för urbana studier, Malmö Högskola. Från föreläsning 2014-11-26, Urban Research, anordnad av Mistra Urban Futures.

Barnet som en human becoming

Den sociologiska barndomsforskningen har visat att "barndom" i västerländsk tradition betraktas som en motsats till vad det anses innebära att vara vuxen (se till exempel James & Prout 1997; Qvortrup, Corsaro & Honig 2011). Barndomsforskningen växte fram i kritik mot den på 1970-talet dominerande västerländska utvecklingspsykologiska synen på barn som varandes "human becomings", och som sådana ansvarslösa, irrationella och opålitliga – i kontrast till vuxna "human beings", det vill säga ansvarstagande, rationella och dugliga samhällsmedlemmar.

Aronsson (2012) menar att det än idag ligger implicit i synen på barn och barndom att vuxna är normen för vad som anses normalt och att barn är "under tillblivelse", trots att

man mellan olika forskningsdiscipliner idag är överens om att barn är sociala aktörer i nuet och socialt och politiskt kompetenta medskapare i sina specifika kontexter. Nyare forskning har ytterligare utmanat dikotomin som skapats mellan synen på "vuxenhet" kontra barndom, och menar att barn såväl som vuxna är både det ena och det andra beroende på i vilken kontext man befinner sig (Johansson, 2012).

Dikotomi mellan barn och vuxna förklaras i sociologisk forskning också i termer av "generationsordningen", och fokuserar då på makt- och ansvarsförhållandet mellan olika åldersgrupper, där barn och vuxna är kategorier som reproduceras som varandras motsatser (Alanen, 2011).

Hendrick (2011) beskriver hur industrialiseringen ledde till att barn förflyttades in i hemmet och skolan där de samtidigt skulle skyddas från och förberedas för vuxenvärlden, vilket bidrog till att etablera en syn på barnet som något som ännu icke är. Enligt Smith (2012) handlade det inte bara om omtanke om barnets behov av skydd från vuxnas exploatering. Det handlade också om att kontrollera underklassens barn som uppfattades som ett hot mot det civiliserade samhället när de lekte, arbetade och tiggde på stadens gator och torg medan deras föräldrar arbetade i fabriker. Ungdomsforskaren Mats Lieberg beskriver i antologin *Ungdomar i skilda sfärer* hur arbetarklassens unga historiskt har haft färre organiserade aktiviteter och därmed har uppfattas som ett större hot mot samhällsordningen än den inordnade och väletablerade medelklassungdomen (Lieberg, 1993).

Inflytande på vuxnas villkor

Trots den kunskap som vuxit fram om barnet som social aktör och medskapare tenderar fortfarande vuxen "expertis" att bestämma vilka frågor som anses lämpliga att diskutera med barn och unga. Vad som egentligen skulle vara i barns och ungas intresse riskerar att ignoreras därför att vuxna har sina egna perspektiv som utgångspunkt och därmed har makten över att definiera vad som anses vara ett problem och hur det ska lösas. Enligt KAIROS är det viktigt att möjliggöra invånardialoger där stadens invånare kan medverka till att identifiera inte bara vad som ska göras utan också varför. Detta gäller i hög grad även barn och unga som kan ha helt andra perspektiv och åsikter än till exempel sina föräldrar eller lärare när det gäller vardagens utmaningar och specifika händelser.

I en kritisk diskussion om barns och ungas inflytande refererar Nigel Thomas (2007) till internationella och europeiska studier som granskat i vilken utsträckning deltagandeprojekt faktiskt ökat inflytandet för barn och unga. Studierna har ställt frågor relaterade till maktrelationer, graden av inkludering samt måluppfyllelse och har resulterat i ett antal kritiska slutsatser. Det visar sig att de flesta projekt inte syftar till reellt inflytande. När barn och unga inbjuds att delta i det offentliga rummet sker det oftast i forum som härmar de vuxnas representativa demokratiska strukturer för politiskt beslutsfattande, men utan att erbjuda något egentligt inflytande och inte heller ställer krav på representativitet. Detta resulterar i att det är de äldre, välartikulerade ungdomarna med trygga uppväxtvillkor som tenderar att känna sig hemma i de forum som vuxna erbjuder för deltagande, vilket får konsekvensen att socialt och ekonomiskt missgynnade barn och unga exkluderas. Studier visar också att barn

Det är de äldre, välartikulerade ungdomarna med trygga uppväxtvillkor som tenderar att känna sig hemma i de forum som vuxna erbjuder för deltagande.

får beröm när de formulerar sig som vuxna och att barns och ungas förslag till politiska församlingar tenderar att ha sitt ursprung i frågor som drivs av den organisation som står bakom deltagandeprojektet.

DELAKTIGHET, INFLYTANDE, MAKT OCH HÄLSA

Hälsan och folkhälsan påverkas främst av politiska, sociala och ekonomiska krafter och hur samhällets resurser fördelas. De ökande skillnaderna i hälsa lokalt, nationellt, regionalt och lokalt är därför i första hand en fråga för samhället. Utbildningsnivån påverkar möjligheten till delaktighet och inflytande och sådant som makt, arbete, inkomstnivå, boende och vilken position i samhället vi kan få. Detta i sin tur påverkar hur hälsan med stor sannolikhet fördelas i samhället såväl för nuvarande som kommande generationer.

Hälsa är en samhällsfråga

Det råder en allt större samstämmighet om att hälsa framför allt påverkas av sociala bestämningsfaktorer och som därför är en fråga för samhället (Göteborgs stad, 2014b).¹¹ Även om biologiska och genetiska faktorer spelar in för hur hälsan utvecklas för en individ, så är det ändå de samhälleliga faktorerna som påverkar mest. Det menar WHO:s oberoende kommission för sociala bestämningsfaktorer vilket också återspeglas i den svenska folkhälsopolitiken. De ökande skillnader i hälsa vi ser globalt, nationellt, regionalt och lokalt har sin grund i de förhållanden under vilka människor växer upp, lever, arbetar och åldras och de system som används för att hantera sjukdomar. Dessa sociala bestämningsfaktorer påverkas av politiska, sociala och ekonomiska krafter och är därmed möjliga att åtgärda. Om det ska vara möjligt behöver dock politiska åtgärder och program omfatta hela samhället. Den sociala politiken har till exempel avgörande betydelse för om ett barn ska växa upp och utvecklas till sin fulla potential och uppnå en hög livskvalitet eller om dess utveckling kommer att hämmas. (WHO, 2008).

Rätten till hälsa är internationellt erkänd genom flera viktiga folkrättsliga överenskommelser, först i FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna, därefter i juridiskt bindande konventioner såsom till exempel FN:s konvention om barnets rättigheter. Förutom rätten till hälsa har staterna skyldigheten att bedriva en politik som förebygger sjukdomar och som därmed ska leda till bästa uppnåeliga hälsa för befolkningen. Den svenska folkhälsopolitiken har tagit fasta på FN:s politiska uppmaning genom det övergripande nationella folkhälsomålet att skapa samhälleliga förutsättningar för en god hälsa på lika villkor för hela befolkningen”.¹² Den samlade kunskapen säger oss samtidigt att de ekonomiska förutsättningarna har stor påverkan. Ju högre inkomst en individ har desto bättre är hälsan men forskningen visar även att inkomstspridning har betydelse. I samhällen med liten spridning av inkomtskillnader har befolkningen överlag bättre hälsa än i sådana med stora (Rotsila & Toivanen (red), 2012). Även om Sverige är ett av världens mest jämlika länder, ekonomiskt sett, så är skillnaden jämfört med våra nordiska grannländer större än tidigare och skillnaderna ökar. Sverige är också det OECD-land som sedan 1985 stått för den största ökningen av inkomtskillnader (Göteborgs stad, 2014b).

11 Strukturella bestämningsfaktorer och vardagslivets villkor utgör tillsammans de sociala bestämningsfaktorerna för hälsa. Ojämn fördelning av makt, inkomster, varor och tjänster orsakar till stor del ojämlikheten i hälsa mellan och inom länder. Orättvisor i människors direkta levnadsbetingelser, tillgång till hälsovård, skolor och utbildning, arbetsförhållanden och fritid, bostäder, samhällen eller städer, förhindrar därför möjligheten att uppnå en hög livskvalitet. Den ojämna fördelningen som skadar hälsan är inte på något vis ett "naturligt" fenomen utan ett resultat av en hälsovådlig kombination av bristfällig socialpolitik och bristfälliga sociala program, orättvisa ekonomiska strukturer och dålig politik i allmänhet (WHO 2008).

12 Den i Sverige allmänt använda definitionen av folkhälsa utgår från Jantert (2000) "Folkhälsa är ett uttryck för befolkningens hälsotillstånd som tar hänsyn till såväl nivå som fördelning. En god folkhälsa handlar inte bara om att hälsan bör vara så bra som möjligt, den bör också vara så jämnt fördelad som möjligt."

Den sociala hälsogradienten påverkar alla och innebär att det är av stor vikt vilken plats vi har i relation till andra i samhället. De som står över oss har bättre hälsa, de som står under oss har sämre hälsa – det gäller såväl dem längst därnere som dem högst upp. Detta beror på att vissa grupper har en högre position i den sociala hierarkin. De har tillgång till mer inflytande och pengar, bättre boende, mer statusfyllda arbeten och så vidare medan andra grupper har en lägre position med tillgång till färre resurser. En högre position är starkt kopplad till bättre hälsa och ett längre liv (Wilkinson & Pickett, 2009). Den sociala gradienten gäller för de flesta hälsoproblem för både barn och vuxna. Samhällets sociala strukturer formar på så sätt även livet för de yngre i befolkningen (Rotsila & Toivanen (red), 2012).

Delaktighet och inflytande grundläggande för folkhälsan

Delaktighet och inflytande är en av de mest grundläggande förutsättningarna för folkhälsan, Brist på makt, inflytande och möjlighet att påverka de egna livsvillkoren har ett starkt samband med hälsa (Statens Folkhälsoinstitut, 2011:31) Hälsa har också en avgörande betydelse för individers utveckling där delaktighet i samhället utgör grunden för social välfärd och jämlik hälsa (WHO, 2008). Delaktighet och inflytande i samhället är också det första av Sveriges elva nationella folkhälsopolitiska målområden.

Om människor ska känna samhörighet med samhället så måste de också ha rätten och möjligheten att påverka de egna livsvillkoren och utvecklingen av det samhälle de lever i. Människor som varken har makten eller möjligheten till detta kan uppleva en känsla av maktlöshet vilket har en negativ inverkan på hälsan. Det bidrar också till en känsla av utanförskap. Att människor känner sig socialt delaktiga är i sig viktigt och det kan även vara en förutsättning för att kunna förstå det samhälle vi lever i. Känslan av sammanhang och meningsfullhet är begrepp som ofta återkommer i förklaringar till varför vissa människor klarar påfrestningar bättre än andra (Statens Folkhälsoinstitut, 2011).

Empowerment – delaktighet, inflytande och hälsa

Empowerment hänger nära samman med delaktighet och inflytande och stödjer tanken om de sociala bestämningsfaktorernas påverkan på hälsan.¹³ Utgångspunkten för empowerment är att stärka individer och grupper så att de kan få kontroll över sitt dagliga liv och kraften att förändra de livsvillkor som gör att de befinner sig i en svag och maktlös position. Empowerment kan även omfatta processer på kollektiv och samhälls nivå. En sådan process kan då handla om kollektiv mobilisering för att stärka förmågan att handla mellan aktörer på samma nivå. Eftersom aktör (individ eller grupp) och struktur (bestämningsfaktorer) hänger samman måste ett uppriktigt menat empowermentarbete rikta sig både mot individuella och strukturella förhållanden (Askheim & Starrin, 2007).

Empowerment kan beskrivas som ett handlingsinriktat begrepp som fokuserar på att riva ner hinder och förändra maktrelationer mellan samhällen, institutioner och offentliga myndigheter (Laverack, 2007). Genom att flytta makten från det offentliga till människorna själva, både på det individuella och strukturella planet, ökar förutsättningar att få kontroll över faktorer som bland annat påverkar hälsan. (Medin och Alexandersson, 2000). Ett annat sätt är när människor kollektivt går samman för att förstärka sina maktpositioner uppåt i förhållande till överordnade maktnivåer. Genom att handla gemensamt kan aktörer skapa en motmakt som gör att de kan komma ur den passivitet och vanmakt de befinner sig i. Gemensamt handlande beskrivs här som grunden för och synonymt med motmakt (Askheim & Starrin, 2007).

Ett dilemma med empowermentstrategier är att det inte går att ”ge” någon empowerment. För att kunna öka kontrollen över livet och livsbetingelserna behövs en medvetenhet om sambandet mellan den egna livssituationen och de yttre samhällsliga förhållandena.

13 Begreppet innehåller ordet ”power” som betyder både styrka, makt och kraft (Askheim & Starrin, 2007). Andra ord som används är maktmobilisering, självförstärkning, vardagsmakt eller egenmakt. I avsaknaden på en riktigt bra svensk översättning används ofta empowerment även i Sverige (Medin & Alexandersson, 2000)

Först därefter är det möjligt att handla annorlunda och skapa en ny situation. Dialogen är därför ett centralt verktyg och den viktigaste metoden för handling och som kan bidra till empowerment och maktförskjutning (Minkler, 2012).

Delaktighet är en mänsklig rättighet

Mänskliga rättigheter utgår från principerna om alla människors lika värde och individens rätt till delaktighet och inflytande i sin vardag. FN:s konvention om barnets rättigheter respekterar barns och ungas fulla människovärde och ger dem rätt till delaktighet i samhället, om än med bibehållen makt för vuxna att avgöra i vilken utsträckning barns och ungas åsikter ska ges inflytande i själva beslutsfattandet. Enligt konventionen ska utrymmet för barns och ungas inflytande öka i takt med stigande ålder och mognad. Ju yngre barnet är, desto viktigare är det att vuxna har den kunskap som krävs för att förstå barns behov och barns levnadsvillkor, det vill säga att de har ett barnperspektiv. Ju äldre barnet är, desto större inflytande ska barnets eget perspektiv få på beslut som påverkar deras vardag.

Rättighetsbärare och skyldighetsbärare

Ett arbete för mänskliga rättigheter för med sig tre nivåer vad gäller skyldigheter och ansvar i förhållande till rättighetsbäraren. Den första nivån är att *respektera* människors rättigheter. De andra två skyldighetsnivåerna handlar om utförande och arbetssätt, vilket innebär att *skydda* rättigheter och att *uppfylla* dem. Det yttersta ansvaret för de mänskliga rättigheternas efterlevnad vilar på offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå (riksdag, regering, statliga myndigheter, regioner, landsting och kommuner), men ansvar vilar även på näringslivet (genom till exempel Corporate Social Responsibility) och det civila samhället. Dessa aktörer är *skyldighetsbärare* i relation till de mänskliga rättigheterna. Vårdnadshavare är också skyldighetsbärare i relation till barnet, men är rättighetsbärare i relation till staten som har ansvar för att skapa förutsättningar för vårdnadshavaren att fullgöra sitt åtagande.

Ett rättighetsorienterat arbetssätt innebär att verka för att skyldighetsbärare har kapacitet och kompetens att ta ansvar för att rättigheter följs. Aktörer inom offentliga verksamheter har det yttersta ansvaret att se till att det finns kunskap, baserad på forskning och statistik, om hur verkligheten ser ut för olika grupper av barn i samhället och i vilka sammanhang vuxna brister i sitt ansvar. Ett rättighetsorienterat arbetssätt för barns rättigheter förutsätter ett transparent beslutsfattande där man kan följa hur beslut beaktat principen om barnets bästa. Det är också nödvändigt att juridiska och administrativa förutsättningar finns att genom barnvänliga strukturer göra det möjligt för barn att utkräva ansvar om deras rättigheter kränks. För att barns och ungas delaktighet i samhället ska kunna realiserats krävs att de som *rättighetsbärare* blir bemäktigade att utkräva ansvar, vilket i sin tur förutsätter att de har kunskap om sina rättigheter.

SKOLA, RÄTTVISA OCH LIKVÄRDIGHET

Ungdomars erfarenheter av medskapande är inte sällan kopplade till deras tid i skolan. Skolans kunskaps- och demokratiuppdrag hanteras dagligen i skolans vardagsarbete och utbildning är en viktig aspekt för att förstå medskapandets villkor. Det finns därför anledning att sätta in ungas medskapande i ett sammanhang av utbildning och skola. Skollagen kräver en likvärdig skola. Ungdomarna som vi intervjuade växte upp i olika typer av bostadsområden och gick i fristående och kommunala skolor. Alla barn och ungdomar skall ha tillgång till en likvärdig skola, oberoende av kön, geografisk hemvist, sociala och ekonomiska förhållanden samt ursprung (SFS 2010:800). Att infria denna tanke utifrån de skilda utgångslägen som segregation innebär ställer höga krav på skolans förmåga att fungera socialt inkluderande.

Ungdomar idag växer upp i ett kunskapsintensivt och meritkrävande samhälle *samtidigt* som det sker en urban utveckling som innebär ökande etnisk och segregation i städerna. Var för sig, men framförallt tillsammans, får detta konsekvenser för utbildningssystemet och för dess betydelse för unga människors livschanser. En socialt inkluderande skola behöver här förstå spelet mellan den miljö vi föds in i och vad vi eftersträvar och vill påverka (Widigson, 2013).

KAIROS intresse är inte specifikt riktat mot skolforskning. Däremot intar en institution som skolan en särställning i unga människors liv. Det är den samhällsinstitution, utanför familjen, som ungdomar har störst erfarenhet av att möta.¹⁴ I sig är denna omfattning ett argument för att skolan starkt torde påverka unga människors bild av samhället. I skolan möter unga människor myndighetsutövning och samhällets krav och förväntningar. Skolan utgör liksom alla sociala institutioner ett system av normer och regler som strukturerar mänskligt handlande till bestående eller återkommande beteendemönster. Det omfattande samspel och arbete som sker i skolans praktik, har därför rimligen stort inflytande över unga människors syn på och erfarenheter av att vara medskapande såväl i sitt eget liv som av omgivande villkor.

Ojämligheten både i skolan och i bostadsområdet skapar ojämlikhet i utbildningsprestationer. Jämlikhetsfrågan behandlas idag inom utbildning inte sällan som en fråga om likvärdighet. Likvärdighet kan ses utifrån tre aspekter: lika tillgång på utbildning, lika kvalitet på utbildning och lika utbildning i kraft av kompensatoriska insatser (Skolverket, 2012). Skolverket konstaterar att Sverige gått från att år 2000 ha en stark position när det gäller likvärdighet till att bli ett genomsnittsland när det gäller likvärdighet. Skolverket (2010) lutar sig mot PISA-undersökningen när de rapporterar till regeringen om en utveckling där kunskapsresultat sjunker och betydelse av ungdomars levnadsvillkor ökar. Skolverket (2011a) pekar på att betydelsen av en elevs socioekonomiska bakgrund har förstärkts till att bli större än genomsnittet i OECD. Skolinspektionen (2012) konstaterade exempelvis vad gäller Göteborgs kommun att de låga resultaten är nära kopplade till bostadssegregation med stora skillnader i befolkningens socioekonomiska sammansättning.¹⁵ Skolsystemet i Sverige har på kort tid även gått från att vara centraliserat och relativt likvärdigt till att bli ett decentraliserat system där frågan om likvärdighet *mellan* skolor alltmer har hamnat i fokus, då skillnaderna mellan hög- och lågpresterande skolor ökar (Skolverket, 2012). Skillnaderna mellan hög- och lågpresterande elever har också ökat, vilket visar sig bland annat i att andelen elever som når högsta möjliga betyg har ökat samtidigt som andelen obehöriga till gymnasieskolan ökat. Ju högre utbildningsnivå föräldrarna har, desto större sannolikhet att deras barn kommer att lyckas i skolan. Det finns goda belegg för att påstå att skolan reproducerar ungdomsgruppers samhälleliga familjepositioner. För skolans huvudmän ligger en stor utmaning i att Skolverket återkommande konstaterar att skolan inte är likvärdig, då den inte förmår kompensera den påtagliga sociala skiktning som finns i elevers bakgrund (Skolverket, 2006, 2009, 2011a, 2012).

Ytterst botten tanken på social inkludering genom utbildning i de grundläggande mänskliga rättigheterna. I en studie om lika rättigheter och likvärdig utbildning framhålls att en segregerad skola inte stämmer överens med barnkonventionens krav på lika rättigheter (Gustafsson, 2006). I skolsammanhang avses med inkludering att anpassning av verksamheten sker efter barns olika behov och att arbetet riktas mot ökat deltagande i lärande, kulturliv och samhälle och att eliminera exkludering inom och genom utbildning (UNESCO, 2009). Inkludering har som framkommit även en socioekonomisk och social dimension. Fattigdom i familjebakgrund innebär i alltför hög utsträckning lägre betyg. Barn som växer upp i familjer med försörjningsstöd från socialtjänsten lämnar, generellt sett, skolan med mycket lägre betyg än andra barn (Cederberg, 2012).

14 Ett skolbarn i svensk grundskola går i skola 1 700 skoldagar eller 13 000 timmar. Därtill tillkommer cirka 500 timmar i förskoleklass.

15 Även Göteborgs Stad, sociala resursförvaltningen (Göteborgs stad, 2014:18) pekar på en geografisk dimension, då skillnader i behörighet till gymnasiet yrkesförberedande program i Göteborg våren 2013 var 38 procentenheter högre i det mellanområdet som hade högst andel behöriga elever, än i området med lägst andel behöriga. Skillnaden var 34 procentenheter för flickor och 44 för pojkar.

I ovanstående förhållanden finns en tydlig hälsodimension. Socialstyrelsen genomförde en omfattande kvantitativ studie som visar att fattigdom medför förhöjd risk för låg utbildning och en mångfald av sociala problem i vuxen ålder (Socialstyrelsen, 2010). Barn som växer upp under svåra ekonomiska och sociala omständigheter får en ökad sårbarhet för sociala problem och psykisk ohälsa (Köhler, 2012). Allt fler föräldrar och barn i Sverige lever i hushåll kännetecknade av relativ fattigdom och låg ekonomisk standard.¹⁶ Långtidsarbetslösheten har ökat bland unga och drabbar i högre grad unga som är födda utomlands eller har låg utbildning (Statens folkhälsoinstitut, 2013) Social resursförvaltning i Göteborg skriver att statistiken visar att redan vid 15 års ålder finns mycket stora skillnader i möjligheterna för barnen att kunna forma sina kommande liv efter egna önskemål och drömmar (Göteborgs stad, 2014b:18). Medskapandet bör utifrån ovanstående betraktas som villkorat av socioekonomiska faktorer.

CENTRALA TEORETISKA BEGREPP

I det följande redogörs för teori och begrepp som är viktiga verktyg när empirin analyseras. Till skillnad från termer i sig själva, har begrepp en djupare teoretisk innebörd som kommer till användning i analysen. Ord som exempelvis plats, klass och kön är vardagsord som i egenskap av begrepp behöver preciseras.

Intersektionalitet är ett analytiskt begrepp för att studera hur olika former materiella och diskursiva diskriminerande maktordningar samverkar i ett samhälle. Den intersektionella analysen utvecklades inom feminismen och de postkoloniala teorierna. En utgångspunkt för det postkoloniala perspektivet är att utmana de dikotomier där den ena parten definieras som norm och den andra som avvikande. Men det handlar också om hur dessa normer samverkar och därigenom skapar nya maktstrukturer (KAIROS, Guevara, 2014). Intersektionalitet har som utgångspunkt att sociala kategorier påverkar varandra. Det verkliga livet fungerar inte så att kategorier som kön, etnicitet och klass särskilt lätt kan skiljas åt, även om vi analytiskt ofta vill se dem separat. De refererar förvisso till olika aspekter av våra liv, men de verkar gemensamt. Med ett intersektionellt förhållningssätt anses separata kategorier ge en otillräcklig helhetsbild. Ett intersektionellt perspektiv ställer frågor om hur makt och ojämlikhet genom såväl materiella villkor som genom hierarkisering och normbildning begränsar handlingsutrymme och vävs in i uppfattningen om identitet.¹⁷

Normkritik kan beskrivas som ett verktyg för att förstå hur normer och maktordningar vävs in i varandra och skapar kategoriseringar och ojämlika villkor. Normkritik är därmed användbart när man vill använda ett intersektionellt perspektiv. Normer är oftast osynliga, underförstådda och allmänt delade regler för hur vi ska vara, se ut, göra och förhålla oss till varandra. Normer i samhället får olika effekter för olika personer beroende på personens position i förhållande till rådande normer. Att synliggöra konsekvenser av normer, både positiva och negativa, är också att synliggöra hur olika maktordningar samverkar och förstärker varandra och skapar strukturellt olika förutsättningar. Om vi vill jämna ut skillnader i levnadsvillkor och makt är normkritik ett verktyg att använda i samhälls- och verksamhetsutveckling.

Plats är rum plus mening. Platsbegreppet flätar samman det sociala och det spatiala (Agnew & Duncan, 1989). Platsbegreppet innebär en öppenhet för ett intersektionellt förhållningssätt då platsen utgör en skärningspunkt för sociala processer som klass, kön och etnicitet. Hur ungdomar talar om platsen de kommer från kan ge en bild inte bara av platsen utan även av sociala strukturers betydelse. Sociologen Thomas F. Gieryn (2000: s464-465) definierar plats som en skärningspunkt av platsens unika lokalisering, (2) dess materiella form, där den materiella kulturen har betydelse för det sociala livet och (3) den mening och

¹⁶ Detta betyder att de har en disponibel inkomst som ligger under 60 procent av medianinkomsten för alla hushåll.

¹⁷ Ursprungligen användes begreppet intersektionalitet inom amerikansk antirasistisk feminism. För djupare förståelse av begreppet se exempelvis *Intersektionalitet: Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*, (De los Reyes & Mulinari, 2005).

det värde som investeras i den. För att förstå medskapande kan plats säga något om ungdomars villkor och identitetsarbete då relationen mellan samhället och individen påverkas. Edward Relph (1976) menar att såväl människors personliga som kulturella identitet kan vara intimt förknippad med platsens identitet som skapas och skapar. Vi är alla medskapare av plats som artikulerar, reflekterar och förstärker sociala hierarkier och därmed kan fungera främjande eller begränsande för individers och gruppers livschanser.¹⁸

Klass handlar inte enbart om beskrivning av hierarkier, utan har sin grund i konflikt och tillgång till makt. Att helt reducera ojämlikhet till en identitetsfråga riskerar emellertid att legitimera klasskillnader (Crompton, 2008). Den kulturella sidan av klassbegrepp är viktig just vad gäller ungdomar, som inte på ett självklart sätt kan placeras efter föräldrars yrke och särskilt inte så om föräldern har invandrat och fått en ekonomisk klassposition som inte överensstämmer med tillgången på kulturellt kapital. Pierre Bourdieus kapitalformer är användbara metaforer för att förstå hur tillgång till resurser bidrar till formation av klass (Skeggs, 1997: 8-13). Bourdieus kapitalformer kan härledas från ekonomiskt kapital, men de är inte helt reducerbara till denna form. Det *sociala kapitalet* är tillgången till sociala kontakter och nätverk vilket innebär tillgång till ett sorts innanförskap i form av kollektivt kapital. Socialt kapital kan vara tillgångar vi har vad gäller sociala kontakter och nätverk. Det *kulturella kapitalet* finns som långvariga dispositioner i kropp och sinne som formar de synsätt och de distinktioner vi gör. Det kulturella kapitalet kan även vara ett medel att avgränsa sig från andra grupper (Bourdieu, 1984). Av betydelse för diskussion om skyldighetsbärarens arbetssätt är det faktum att skyldighetsbärare inte sällan tillhör medelklassen och att medelklassen erkänner symboliskt kapital inom ett fält och konstituerar sina gränser genom exkludering (Skeggs, 2004: kapitel 1 och 2).

Kön är en kategori där det ofta görs en skillnad mellan biologiskt och kroppsligt *kön* och det sociala och kulturella genuset. Begreppet kön får här innefatta såväl den fysiska kroppen som våra föreställningar om den. Teoretiskt betraktat innebär våra och andras föreställningar om *kön* att vi är bärare av många i maktförhållanden bottnande representationer som påverkar hur ungdomar förhåller sig till sig själva, studier, framtid etc. I en komplex verklighet samverkar kön intersektionellt med andra kategorier som etnicitet och klass. Kön kan ses i relation till Bourdieus begrepp symboliskt kapital. Beverly Skeggs (1997) utgår från en intersektion av klass och kön som fungerar som symboliskt kapital relevant i ett visst fält.

Etnicitet är ett besvärligt begrepp som blir kategoriserande då det lätt blir oklart vad det är som utgör etnicitet och vad det egentligen kan förklara. Betydelsen av etniskt laddade ord som "svensk" och "invandrare" är under ständiga förhandlingar i en klassifikationskamp (Back, 1996). I frågan om etnicitet finns diken på båda sidor om vägen. Å ena sidan finns risk att bli essentialistisk och tillskriva etnicitet till ungdomar som inte tycker att det är relevant. Å andra sidan finns risk att bli "färgblind" och konstruera konsensus på majoritetskulturens och/eller forskarens villkor där betydelsen av utländsk bakgrund går förlorad. När den process som på etniska grunder skapar skillnad mellan ett vi och ett dom gör sig gällande, kan begreppet *andrafiering* användas (SOU 2006:40). Forskningsfältet kritiska ras- och vithetsstudier växte fram i USA på 80- och 90-talet. Forskare inom detta fält menar att begreppen *ras* och *rasifiering* behöver användas för att förstå varför en betydande andel av befolkningen i Sverige diskrimineras och skiljs ut systematiskt från det som räknas som svenskt just på grund av sina föregivet "icke-svenska" anletsdrag, hud- och hårfärger, det vill säga deras icke-vita kroppar. (Hübinette i KAIROS, Guevara, 2014) Nihad Bunar (2009) använder begreppet *migrationsbakgrund* för att synliggöra att migration är en så omvälvande händelse i en familjs historia att den påverkar individen vare sig den själv har migrerat eller inte. Dessutom kan migrationsbakgrunden innebära att man av det omgivande samhället blir betraktad som "en av dom". Begreppet *utländsk bakgrund* är relativt icke-laddat och mer

¹⁸ För en utförligare redogörelse av platsbegreppet, se Widigson (2013: 60-67).

grundat i det faktum att man är född utanför Sverige eller har föräldrar som invandrat.

I denna rapport kommer vi företrädesvis använda begreppet migrationsbakgrund.

Identitet är ett begrepp som riskerar att betraktas som något ägt och artikulert av en person, istället för att ses som en relation (Skeggs, 2004: kapitel 3). En essentialistisk syn på identitet riskerar att föra tankarna till det personliga som något i hög grad separerat från det sociala (Wetherell, 2009). Relevant för diskussionen om identitet är även de teoretiker som talar om den individualiseringsprocess där välfärdsstat, familj och grupperande kategorier som klass minskar i betydelse och är i upplösning, vilket medför att självet utsätts för påfrestningar (Beck, 1992; Beck-Gernsheim & Camiller, 2002; Giddens, 1999). Thomas Ziehe (1989) använder här om "kulturell friställning" där givna identitetsmönster har upplösts och identiteter förhandlas. Anthony Giddens (1999) ger uttryck för att den "ontologiska tryggheten" är hotad då känslan av ordning och kontinuitet undermineras. Margaret Archer (2012) talar här om att den senmoderna tiden innebär tvingande krav på reflexiv förmåga.

Agentskap är ett begrepp för individens egenskaper och krafter. En agent har i kraft av sin emotionalitet, intentionalitet, reflexivitet och handlingskraft kapacitet och potential att utifrån det den bryr sig om och genom inre överläggningar ensam eller tillsammans med andra utveckla levnadssätt och konkreta tillvägagångssätt för att påverka (Archer, 2007). Om vi tillskriver ungdomar kapacitet att vara medskapande innebär det att de inte enbart formas av de ovan presenterade sociala och kulturella strukturerna, de har kapacitet att genom sina egenskaper och krafter forma dessa. Barn och unga föds in i struktur och kultur, men att de också har kapacitet att "göra något tillbaka" och förändra de strukturer och verksamheter de kommer i kontakt med (Archer, 1995: 76). Denna redogörelse för begreppet agentskap förankrar teoretiskt perspektivet att betrakta barn och unga som "beings" och subjekt som agerar, snarare än enbart som "becomings" och objekt. Att se ungdomar som "beings" och förvänta sig att de kan vara medskapande innebär att tillskriva dem agentskap. När individer upplever sociala strukturer har de kapacitet att vara reflexiva och se sig själva i relation till den sociala kontexten och vice versa. Att genomföra intervjuer med unga människor är att ta del av deras reflexivitet över upplevda möjligheter och begränsningar till medskapande.

Betrakta barn och unga som "beings" och subjekt som agerar, snarare än enbart som "becomings".

Staden som faller isär

KAIROS och delprojektet Ungas Medskapande tar sin utgångspunkt i de ökande skillnader i livsvillkor som följer med den pågående samhällsordningen. En socialt hållbar utveckling är beroende av att barn och unga får förutsättningar för en god uppväxt. I avsnittet nedan redovisar vi statistik som tydligt visar de orättvisa uppväxtvillkor som missgynnar grupper av barn och unga.

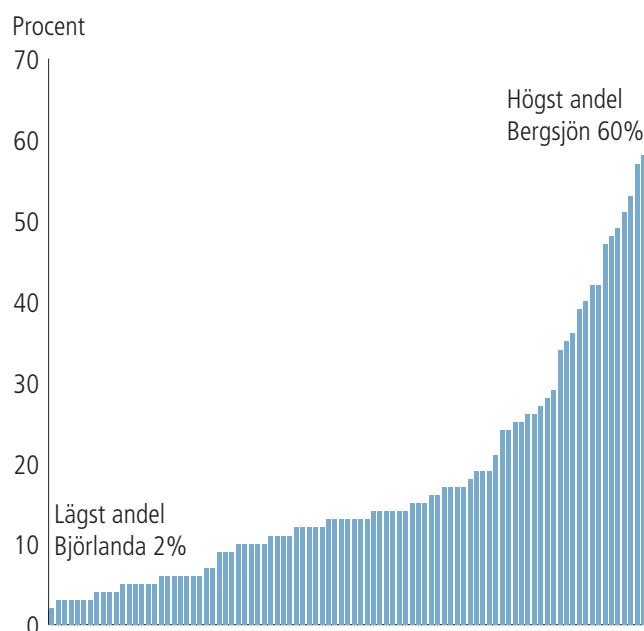
Relativ fattigdom i barnhushåll

Klass, kön, migrationsbakgrund och plats är samverkande maktordningar som påverkar och förstärker skillnader i barns uppväxtvillkor. Av rapporten *Ung idag 2013* framgår att unga vars föräldrar är ekonomiskt marginaliserade har ett betydligt svagare politiskt självförtroende (Ungdomsstyrelsen, 2013). Med ökande skillnader i uppväxtvillkor följer också ökande skillnader i ungas makt och inflytande i sin vardag och i samhällsutvecklingen.

Barn som växer upp under svåra ekonomiska och sociala omständigheter får en ökad sårbarhet för sociala problem och psykisk ohälsa. Allt fler föräldrar och barn i Sverige lever i hushåll med låg ekonomisk standard, detta trots att minskning av absolut fattigdom under 2000-talet som bland annat beror på ökade realinkomster. Den relativa fattigdomen har ökat under samma tid. Dels beroende på en ökande inkomstspridning i samhället men det är också så att de fattigaste grupperna bland annat ensamstående med barn (varav den absoluta majoriteten är kvinnor med barn) har halkat efter. Skillnader i uppväxtvillkor ökar därmed. I bilden nedan illustreras detta genom att visa andel barnhushåll i relativ fattigdom per primär-område i Göteborg och är också en bild över staden som faller isär. (Göteborgs Stad, delrapport 2014) Begreppet relativ fattigdom innebär att ha en inkomst som understiger 60 % av medianinkomsten i det samhälle den lever.

Att växa upp i en familj med låg ekonomisk standard innebär att behöva avstå och som förälder neka sitt barn mycket av det som andra barn i skolan, bostadsområdet och det omgivande samhället självklart kan köpa och göra. Detta skapar olika villkor för känslan av delaktighet i samhället för såväl barn som vuxna.

Figur 2: Barnhushåll i relativ fattigdom

Primär-områden i Göteborg. Visar andel hushåll med barn under 18 år, som har en disponibel inkomst lägre än 60% av medianinkomsten i kommunen, dvs barnhushåll i relativ fattigdom. Källa: Samhällsanalys och statistik, Göteborgs Stadsledningskontor (Delrapport 2014, Göteborgs Stad)

Ojämlig barnhälsa

I den nationella folkhälsopolitiken är barn och ungas uppväxtvillkor ett av de centrala målområdena. Barn är generellt sett friska och lever väl i Sverige. Men hälsan är ojämnt fördelad och utvecklingen är även på detta område att skillnaderna ökar. Övervikt bland barn, allergier och diabetes har ökat. Barns psykiska ohälsa verkar öka och framförallt vet forskningen att så är fallet bland äldre skolflickor. Den ekonomiska stressen har ökat bland barnfamiljer och den har ökat efter den senaste ekonomiska krisen (Köhler, 2013).

I den rapport om barnhälsa i Göteborg som Lennart Köhler gjort på uppdrag av Göteborgs Stad framgår att ohälsan är ojämnt fördelad och att de med lägst utbildning och de fattigaste också är de som har sämst hälsa (Köhler, 2013). Det barnhälsoindex som redovisas i rapporten är för Gunnared 70 och Lärjedalen 72. För Majorna och Örgryte 88 samt Södra Skärgården 90, för att nämna de stadsdelar med lägst respektive högst index.¹⁹ Index för Göteborg som helhet är 81 och för Västra Götalandsregionen 86.

Bristande likvärdighet i skolresultat

Staden som faller isär visar sig även i skolresultat. Läsåret 2013/14 var det var det endast 73,1 % av alla av niondeklassare i Göteborg som hade kunskaper med sig i alla ämnen som motsvarar de kunskapskrav som grundskolan ska uppnå.²⁰ Av eleverna i de kommunala skolorna var motsvarande siffra enbart 68,8 % (Skolverket, 2014).²¹

Tittar man på enskilda skolor ser man stora skillnader mellan olika stadsdelar och därmed ett uttryck för den segregerade stad som Göteborg är. På omkring en tredjedel av skolorna i Göteborg är det färre än 60 % av eleverna som har kunskaper i alla ämnen på den nivå som grundskolan ska uppnå för elever i nian. Dessa skolor ligger i områden vi kallar förorter: Hjällbo, Hammarkullen, Gårdsten, Bergsjön, Kortedala, Biskopsgården och Frölunda. Men också i stadsdelen Lundby. Bland skolorna med en andel under 60 % finns även en centralt belägen fristående skola med elever från olika delar av staden. På åtta skolor i Göteborg är andelen endast 24-40 %.

I Skövde och Trollhättan, de två städer som också omfattas av denna studie är situationen likartad. I Skövde var andelen 76,7 % och i Trollhättan endast 72,8 % av alla nior, som hade kunskaper med sig i alla ämnen motsvarande kunskapskraven för grundskolan.²² Skillnaderna mellan skolorna är stora även i dessa städer. I tabell 1 visas skillnaderna mellan skolan med högst andel elever som klarat alla kraven i alla ämnen och skolan med lägst andel som klarat kraven i alla ämnen.

Tabell 1 – Andel elever som nått kunskapskraven i alla ämnen, %.

Avser läsåret 2013/14	Göteborg	Skövde	Trollhättan
Andel elever som nått kunskapskraven i alla ämnen – högsta värde på kommunal skola	95,6	90,0	90,4
Andel elever som nått kunskapskraven i alla ämnen – lägsta värde på kommunal skola	24,0	52,2	30,3

19 Lärjedalen och Gunnared slogs samman till stadsdelen Angered i Göteborgs stads omorganisation av stadsdelar 2011. Majorna är numera en del av Majorna-Linné, Örgryte en del av Örgryte- Hårlanda och Södra Skärgården en del av Västra Göteborg.

20 75 % av alla flickor och 71 % av alla pojkar på skolor i Göteborg nådde kunskapskraven i alla ämnen. Av totala antalet elever som slutar nionde klass i Göteborg läsåret 2013/14, var 67 % elever i en kommunal skola och 33 % elever i en fristående skola. För att ha reella valmöjligheter till gymnasiet krävs i praktiken uppnådda kunskapskrav, dvs. lägst betyget E, i alla ämnen. För behörighet till gymnasiets högskoleförberedande program krävs uppnådda kunskapskrav i 12 av 16 ämnen med inriktning på det program man söker. För behörighet till gymnasiets yrkesprogram krävs uppnådda kunskapskrav i nio av grundskolans ämnen (Skolverket, 2014).

21 71 % av flickorna och 67 % av pojkarna nådde kunskapskraven på de kommunala skolorna i Göteborg (Skolverket, 2014).

22 I hela riket är det 77,4% av niorna som klarat kunskapskraven i alla ämnen (Skolverket, 2014).

I tabell 2 redovisas andel kommunala skolor i respektive kommun som har en andel under 60 % av eleverna som klarat kunskapskraven i alla ämnen.

Tabell 2 – Andel kommunala skolor med färre än 60 % elever som uppnått kunskapskraven i alla ämnen, %.

Avser läsåret 2013/14	Göteborg	Skövde	Trollhättan
Andel kommunala skolor med färre än 60 % elever som uppnått kraven i alla ämnen ²³	31,2	16,7	33,3

Källa: Skolverket, 2014

Unga som varken arbetar, studerar eller praktiserar – NEETs

Ungdomars väg till vuxenvärlden har tidigare kunnat beskrivas som linjära steg som följer på varandra från skola till arbete. I takt med samhällsomdaningen förändras ungas levnads-mönster och tar sig mer olikartade uttryck. Ungdomsutvecklingen är idag mer komplex och mer utdragen i tid. Unga tenderar att gå in och ur arbetsmarknad och utbildningssystem vilket gör att traditionella mått som använts för att beskriva situationen för unga, till exempel officiella siffror för ungdomsarbetslöshet, inte längre räcker till.

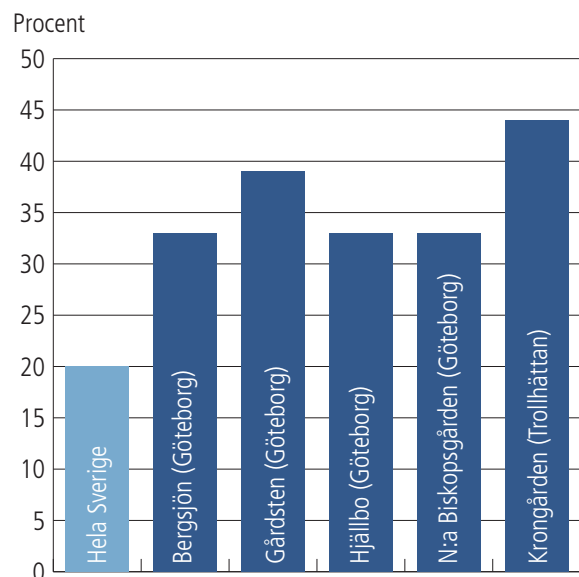
Behovet av att komplettera den befintliga statistiken med nya beskrivningar dök först upp Storbritannien i slutet av åttioalet i samband med nedskärningar i välfärdssystemen då grupper av unga mellan 16 och 18 år ställdes utanför skyddsnet inom arbetsmarknadsområdet. Begreppet NEET (Not in Education, Employment or Training) används numera som begrepp av såväl forskare, nationella myndigheter som internationella organisationer för att beskriva de unga som saknar sysselsättning och därmed är att se som en riskgrupp vad gäller arbetsmarknad och social exkludering. I EU:s agenda för Europa 2020 är NEETs tydligt omnämnda som en grupp att särskilt uppmärksamma (Eurofund, 2012). Frågan om NEETs är uppmärksammas även i Sverige där en offentlig utredning presenterades 2013: *Utredningen om unga som varken arbetar eller studerar* (SOU 2013:74).

Begreppet NEET är vidare än statistik över arbetslöshet då det omfattar hela ungdomspopulationen och inte enbart de som tillhör arbetskraften. Begreppet innefattar unga i många olika livssituationer både backpackers, föräldralediga, sjuka, traditionellt arbetslösa och även unga som inte är registrerade som arbetslösa samt de unga som hoppat av skolan och saknar sysselsättning (Eurofund, 2012). Sättet att räkna kan skilja sig mellan länderna och i den följande redovisningen används svensk nationell statistik från det urbana utvecklingsarbetet som den förra regeringen bedrivit i de 15 mest utsatta stadsdelarna i landet. Variationerna inom landet och staden är stora efter vad som kan kallas sociospatiala mönster. Med sociospatial menar vi här att i den segregerade staden Göteborg sammanfaller lägre social klass, låg utbildningsnivå och högre andel av befolkningen med utländsk bakgrund med geografiska platser i staden, som är att betrakta som socialt underprivilegierade och kan beskrivas som flerdigt marginaliserade (Widigson, 2010; 2013).

I den senaste uppföljningen av det urbana utvecklingsarbetet (Regeringskansliet, 2013) redovisades andelen unga mellan 20 och 25 år som varken arbetade eller studerade i de för utvecklingsarbetet aktuella stadsdelarna år 2011. I figur tre nedan visas dessa stadsdelar. Där framgår att andelen som varken arbetade eller studerade hösten 2011 i de aktuella stadsdelarna i Göteborg var 33 % i Bergsjön, i Hjällbo och i Norra Biskopsgården. Motsvarande andel i Gårdsten var 39 % medan andelen i Kronogården i Trollhättan var 44 %. Andelen kvinnor som varken arbetar eller studerar är högre i samtliga områden och når 40 % eller mer i både Norra Biskopsgården, Gårdsten och Kronogården. För Sverige som helhet är andelen NEETs strax under 20 % för kvinnor och ytterligare något lägre för män (KAİROS, Guevara, 2014).

²³ I Göteborg ingår totalt 44 kommunala skolor i detta underlag. I Skövde ingår 6 kommunala skolor och i Trollhättan 9 kommunala skolor

Figur 3, Andel 20–25 åringar som varken arbetar, studerar eller praktiserar

Avser andel unga som varken arbetar, praktiserar, eller studerar i fem stadsdelar jämfört med Sverige som helhet, år 2011. Källa: Arbetsdepartementet 2013 (KAIROS, Guevara, 2014)

Bland NEETs är socialt deltagande, tillit till samhället och det politiska intresset lägre än hos unga som studerar eller arbetar. Störst risk att bli NEET är de unga som växer upp i hushåll med låga inkomster, växer upp i så kallade utanförskapsområden eller småstäder, de med låg utbildningsnivå, som upplever sin hälsa som dålig eller har ett funktionshinder samt unga med invandrarbakgrund (Eurofund, 2012).

I de intervjuer som genomförts inom projektets ram har vi sökt ungdomar som tillhör gruppen NEETs. Förekomsten av NEETs kan enligt KAIROS även betraktas som ett mått på samhällets förmåga att vara socialt inkluderande. Hög förekomst av NEETs är otvivelaktigt en riskfaktor för ett samhälle som eftersträvar social hållbarhet. Inom gruppen NEETs finns många unga som är i särskilda behov av väl fungerande samhällsinstitutioner och de utmanar i och med det dessa institutioners kompetens och arbetssätt.

Numera är kravet på lägst gymnasieutbildning för att få ett arbete betydligt vanligare än tidigare och andelen anställningar som kräver mindre än två års utbildning efter grundskolan har minskat under 1990- talet (Regeringskansliet, 2012). Det kan därför konstateras att utbildning får allt större betydelse för ungdomars möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden samtidigt som spridningen i resultat mellan skolor och mellan elever har ökat (Skolverket, 2012). Eurofund konstaterar i en rapport om NEETs från 2012 att den viktigaste och främsta insatsen för att minska andel NEETs i samhället är att skolor arbetar inkluderande och stödjande för att undvika att elever får stor frånvaro och hoppar av skolan. I Sverige är det i grundskolan som detta bör få större fokus. Att samtliga verksamheter som kommer i kontakt med NEETs mot denna kontextuella bakgrund därefter har arbetssätt för att vägleda unga tillbaka till lärande är därefter av stor vikt. Ungdomarna vi intervjuade var väl medvetna om betydelsen av att utbilda sig för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden och skapa ett självständigt liv.

Såväl ungdomsstyrelsen som utbildningsdepartementet har genom åren fört fram att utbildning är viktigt såväl ur ett rättighets- som ett självständighetsperspektiv för individen (Ungdomsstyrelsen, 2009; Utbildningsdepartementet, 2004). Man menar att utbildning dessutom kan ge större möjligheter till medskapande genom ökade möjligheter att påverka både sitt eget liv genom friare val, samt ge större möjlighet att påverka samhället. Rätten till

utbildning finns formulerad i artikel 26 i konventionen om mänskliga rättigheter (FN, [1948] 2012) och artikel 28 i konventionen om barnets rättigheter (FN, 1989). Rätten till utbildning är med detta en angelägenhet för hela utbildningssystemet och för samhället i stort där ungas medskapande är en viktig resurs.

De intervjuade som vi betraktat som NEETS har inte varit helt utanför utbildning, åtgärder eller arbete. De har dock erfarenhet av att i perioder befinna sig utanför såväl utbildning och arbetsmarknad. Vid en internationell utblick är detta ganska typiskt för den situation som NEETs befinner sig i. Att någon kortare period befunnit sig i NEET situation är emellertid allvarligt, inte minst då det är en tydlig riskfaktor för att återigen bli NEET (Mirza Davies, 2014). Detta är i linje med vad utredningen *Unga utanför* för mer än tio år sedan konstaterade, då ett av huvudbudskapen var att många av ungdomar utanför arbete och studier löpte stor risk att hamna i omfattande och långvariga utanförskap (SOU 2003:92). OECD konstaterar 2014 att sviktande utsikter på arbetsmarknaden kan leda till "ärrbildningar" i form av negativa långtidseffekter. Det ökande antalet NEETs är här alltså av särskild betydelse då det får effekter även på lång sikt:

The collapse in young people's employment opportunities is of particular concern because it leads to "scarring" – a term commonly used to describe how early working life difficulties can jeopardize long-term career paths and future earnings prospects. The share of youth not in employment, education or training (the so-called "NEETs") has gone up significantly in the OECD area since the onset of the crisis.

(OECD, 2014 sid 20)

Politiskt engagemang för ungas inflytande

På policynivå och i utredningar finns skrivningar om barnets rättigheter, där vikten av ungas inflytande betonas. I det följande ges en översiktlig bild av hur detta politiska engagemang för ungas inflytande finns framskrivet på internationell, regional och lokal nivå.

INTERNATIONELL NIVÅ

FN:s konvention om barnets rättigheter (FN, 1989) gäller alla människor upp till 18 år och omfattar sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter såväl som medborgerliga och politiska rättigheter. Konventionen utgår från att barnet är en växande individ i behov av vuxnas kärlek och omsorg. Men den säger också att barnet är en fullvärdig medlem i samhället vars kunskaper och erfarenheter har betydelse och måste visas respekt i beslutsfattandet. Politiker, tjänstepersoner och yrkesgrupper på alla nivåer i samhället är skyldiga att respektera, skydda och uppfylla barnets rättigheter. Även vårdnadshavare är skyldighetsbärare i relation till barnet, men de har också rätt till stöd från offentliga aktörer för att kunna fullgöra sitt ansvar.

FN:s barnrättskommitté identifierade i ett tidigt stadium fyra huvudprinciper bland konventionens artiklar som bärande för att omsätta konventionstexten i konkret handling. Kortfattat omfattar huvudprinciperna rätten till fullt och lika människovärde (artikel 2); principen om att barnets bästa alltid ska komma i främsta rummet (artikel 3), eller *be a primary consideration* som det heter i den engelska ursprungstexten; rätten till liv, överlevnad och utveckling (artikel 6) där begreppet ”utveckling” omfattar barnets fysiska, psykiska, andliga, moraliska och sociala utveckling. Slutligen är barnets rätt att bli lyssnad till och få sin åsikt respekterad (artikel 12) en central princip för genomförandet av konventionen. Principerna är odelbara och ömsesidigt beroende och ska behandlas som en helhet. Tillsammans kommunicerar de ett förhållningssätt till barn som både tar hänsyn till barnets särskilda behov av omvårdnad och skydd såväl som barnets rätt att bemötas med respekt för sin person, sin kunskap och sin erfarenhet.

NATIONELL NIVÅ

Eftersom Sverige ansluter sig till en dualistisk rättstradition är internationella konventioner i allmänhet inte direkt tillämpliga i svensk lagstiftning, med Europakonventionen som enda undantag.²⁴ Istället kan skrivningar från de fördrag som Sverige anslutit sig till successivt föras in i nya eller ändrade bestämmelser och på så sätt bli gällande svensk rätt (s.k. transformering). I övrigt ska svenskt rättsväsende och myndighetsutövande tolka svensk lag i ”fördragsvänlig anda” (SOU 2010:70). När det gäller FN:s konvention om barnets rättigheter ska huvudprinciperna genomsyra tolkningen av de lagar som bidrar till att förverkliga barnets rättigheter i Sverige.

Utredningar om barns och ungas delaktighet

Med FN:s konvention om barnets rättigheter fick barn och unga rätt att bli lyssnade till och få sin åsikt respekterad vilket fick ett stort genomslag i den politiska retoriken i många länder, så även i Sverige. Efter att ha ratificerat konventionen år 1990 tog den svenska regeringen ganska omgående fasta på barns och ungas rätt till delaktighet. Barn- och ungdomsperspektiv blev begrepp som under 1990-talet var framträdande i statliga utredningar som rörde barns och ungdomars inflytande (Söderlind och Engwall, 2005). De argument som då, och än idag, lyfts fram i diskussionen kring varför barn och unga ska ha inflytande rör sig kring tre perspektiv. Ett perspektiv handlar om att det är en rättighet, ofta med referens till just barn-

²⁴ Den europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna från 1950 inkorporerades i svensk lag år 1995.

konventionen; ett annat att det förbättrar kvaliteten på beslut som vuxna ska fatta; och ytterligare ett perspektiv argumenterar för att det fostrar barn in i ett demokratiskt tänkesätt genom vilket barn lär sig värdera demokratiska arbetsmetoder (SOU 2001:48; Söderlind och Engwall, 2005).

Studier har sedan många år visat att sannolikheten är högre att en medborgare som är socialt och ekonomiskt marginaliserad även är politiskt marginaliserad, medan socialt och ekonomiskt välbeställda också i högre grad har politiskt inflytande. Under slutet av förra seklet initierades flera statliga utredningar för att se över folkstyrets villkor. Demokratiutredningen, med Erik Amnå som huvudsekreterare, slog fast att ”det står utom all tvivel att det svenska samhället är politiskt ojämnt utifrån ett utbildnings- och klassperspektiv” (SOU 2000:1:219). Utredningen identifierade personer med utomeuropeisk bakgrund, långtidsarbetslösa och ungdomar som de grupper som upplever en lägre känsla av delaktighet i samhället och konstaterade att om inflytande i praktiken bara erbjuds somliga men förvägras andra finns inga möjligheter att åstadkomma full delaktighet. Mot bakgrund av detta föreslog demokratiutredningen ökad mellanvalsdemokrati genom en förstärkt ”deltagardemokrati med deliberativa kvaliteter” (SOU 2000:1:23).

Kommundemokratikommittén som följde hade i uppdrag att föreslå åtgärder för ökat invånardeltagande mellan valen (SOU 2001:48). Kommittén lyfte fram barn och unga och med referens till barnkonventionen menade man att barns och ungas engagemang tillför viktig kunskap till den politiska beslutsprocessen. Man menade också att deltagande i unga år främjar framtida politisk aktivitet i vuxen ålder. Kommundemokratikommittén varnade dock för att inte ta barn och unga på allvar, vilket man utgick ifrån skulle kunna resultera i att

misstron till det demokratiska systemet hos unga skulle öka ännu mer.

Med hänvisning till en tidigare utredning om barnkonventionens genomförande i Sverige, Barnets bästa i främsta rummet (SOU 1997:116), menade kommittén att det i grunden handlar om viljan och kunskapen hos kommunalt förtroendevalda och tjänstepersoner att skapa utrymme för barns och ungas inflytande. Utredningen Barnets bästa i främsta rummet ansåg nämligen att samhällets tilltro till barns och ungdomars kompetens är alltför låg. Utredningen pekade på att attityderna till barn ofta präglas av bilden att de är irrationella, lätta att påverka och saknar förmåga att se

in i framtiden, helt i enlighet med de slutsatser som barndomsforskningen dragit om den västerländska synen på barn och barndom.

Skolans demokratiska uppdrag

Det är av betydelse att skolan i jämförelse med många andra institutioner har ett omfattande och framskrivet demokratiskt och fostrandande uppdrag. I skolans styrdokument görs starka kopplingar mellan demokratiska fostran och elevers inflytande och ansvar. Läroplansforskaren Thomas Englund talar om demokrati som ett levnadssätt som alla uppväxande medborgare skall bli delaktiga i genom olika institutioner, exempelvis skolan. (Englund, 2003).

Redan i 1946 års skolkommissions betänkande framfördes att skolans främsta uppgift är att fostra till demokratiska människor.²⁵ Erfarenheterna av nazism och fascism under världskriget medförde att utbildningens betydelse för demokrati gavs stor betydelse. I formulering om fostran fanns en syn på barn som ”becomings”, de skall bli demokratiska. Tanken på elever som ”beings” och på rimligheten att ge ungdomar inflytande i skolan är dock inte endast något som hör nutiden till. 1946 skrevs även att verksamheten måste bygga på fria personligheter då demokrati bygger på alla medborgares fria samverkan. I Lgr 80 introducerades skrivningar som är viktiga för tanken om medskapande, då det betonas att människan

²⁵ Betänkandet 1946 var viktig för införande av den nioåriga enhetliga grundskola som infördes 1962 (SOU1948:27).

Sannolikheten är högre att en medborgare som är socialt och ekonomiskt marginaliserad även är politiskt marginaliserad.

är aktiv, skapande, kan och måste ta ansvar. Eleven ska också söka kunskap för att i samverkan med andra förstå och förbättras sina och sina medmänniskors livsvillkor.

Vad gäller skolans demokratiska uppdrag är det allvarligt och tankeväckande att det i en forskningsöversikt framkommer att barn till högutbildade klarar sig bättre än resurssvaga elever i kunskaps- och färdighetstest som mäter elevernas "medborgarkompetens" (Skolverket, 2011b). Demokrati kan inte bara förmedlas. Ordet förmedling för tankarna till att eleven av läraren serveras och okritiskt godtar lärostoffet enligt "frågor-och-svar-metoden". Ur ett rättighetsperspektiv och med en syn på barn som "beings" behöver demokrati "göras", om ungdomar i mötet med skolan skall göra erfarenheter av inflytande och delaktighet. Skollagen tar sig uttryck i läroplan och i ett flertal förordningar som styr skolan. I dessa förordningar finns skolans värdegrund framskriven. I exempelvis förordning om läroplan för gymnasieskolan finns den väsentliga formuleringen att utbildning inte bara skall förmedla dessa värden utan gestalta dem (SKOLFS 2011:144). I ordet gestalta ryms betydelsen att ge form åt dessa värden genom att praktisera dem. I det senare öppnas för betydelsen av dialog med ungdomar som "beings" med möjlighet till medskapande.

Lärare är enligt en kunskapsöversikt om skolan och medborgarskapandet (Skolverket, 2011b) generellt positivt inställda till elevinflytande och skoldemokrati, men den positiva hållningen tycks paradoxalt nog minska ju äldre elever det handlar om. Eleverna ska alltid ha möjlighet att ta initiativ till frågor som ska behandlas inom ramen för deras inflytande över utbildningen (Skollagen, 2010: 4 kap. 9 §). Barn ska ha möjlighet att fritt uttrycka sina åsikter i alla frågor som rör honom eller henne (Skollagen 2010: 1 kap. 10 §). Det heter att de fortlöpande ska stimuleras att ta aktiv del i arbetet med att vidareutveckla utbildningen (Skollagen 2010: 4 kap. 9 §).

I ett alltmer mångkulturellt Sverige finns en ökande andel av befolkningen med utländsk bakgrund.²⁶ Främlingsfientlighet och intolerans är närvarande i ovan nämnda förordning då det står att dessa företeelser måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser. I förordningen skrivs fram att ökad internationalisering ställer höga krav på människors förmåga att leva med och inse de värden som ligger i en kulturell mångfald. Skolan beskrivs som en social och kulturell mötesplats, som har både en möjlighet och ett ansvar för att stärka denna förmåga. I den nu gällande skollagen (2010: 4§) betonas att utbildning syftar till att barn och elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden och att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande demokratiska värderingar som det svenska samhället vilar på. Ur ett normkritiskt perspektiv finns emellertid anledning att förhålla sig kritisk till och ana en målkonflikt när skollagen skriver om *svenskhet*. Förtrogenhet med *Sveriges kultur* och historia samt det *svenska språket* ska genom undervisningen "förmedlas" och "befästas". Här står det även, trots skrivningar om skolan som icke-konfessionell, att läsa att individens fostran till rättskänsla, generositet, tolerans och ansvarstagande skall ske i överensstämmelse med den etik som förvaltats av *kristen tradition* och *västerländsk humanism*.

26 SCB definierar numera utländsk bakgrund som personer som är utrikes födda, eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar. År 1980 var antalet personer med utländsk bakgrund 760 000. Fram till millennieskiftet hade antalet ökat med 530 000 och antas fortsätta att öka med 750 000 fram till år 2020. År 2020 beräknas antalet personer med utländsk bakgrund uppgå till drygt 2 miljoner.

Källa SCB Demografiska rapporter 2003:5, *Sveriges framtida befolkning*. Hämtad 11 november 2014 från: <http://www.scb.se/statistik/BE/BE0401/2000102/BE51ST0305.pdf>

REGIONAL NIVÅ

I Västra Götaland finns två stora offentliga organisationer som verkar på regional nivå: Länsstyrelsen i Västra Götalands län och Västra Götalandsregionen.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen är en statlig myndighet med ett regionalt ansvar vars roll är att vara en länk mellan människor och kommuner i länet å ena sidan och regering, riksdag och centrala myndigheter å den andra. Ett av Länsstyrelsens övergripande uppdrag handlar om att arbeta för att nationella mål får genomslag i länet. Vad gäller barn och unga handlar det framför allt om målet för barnrättspolitikerna och ungdomspolitikerna som är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet grundar sig bland annat på de åtaganden som Sverige gjort genom att ratificera barnkonventionen och syftar till att främja och skydda barnets rättigheter och intressen i samhället. Målet för ungdomspolitikerna är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. Målet gäller för alla statliga beslut och insatser som berör ungdomar mellan 13 och 25 år.

Länsstyrelsen arbetar med vissa uppdrag som specifikt handlar om barn och ungas rättigheter. Ett exempel är att Länsstyrelsen ska förhandla med länets kommuner om mottagande av ensamkommande barn men också verka för kvalitet i mottagandet av barnen. Ett annat exempel är att Länsstyrelsen ska stödja kommuner, landsting och andra aktörer att utveckla ett universellt och långsiktigt stöd till föräldrar med barn i tonåren. Länsstyrelsen har också i uppdrag att integrera ett barnperspektiv i verksamheter som inte specifikt handlar om barn och unga. Ett exempel på det arbetet är att Länsstyrelsen tagit fram särskilda sidor med information riktad till barn och unga på 11 språk.²⁷ Myndigheten arbetar också med att minska antalet vräkningar där barn drabbas och uppmärksammar barnperspektivet i bostadsmarknadsanalyser och vid yttrande av detaljplaner och infrastrukturärenden.

Västra Götalandsregionen

Västra Götalandsregionens budget är det överordnade styrdokumentet för alla regionens verksamheter följt av respektive verksamhets politiskt beslutade detaljbudget. ”Vision Västra Götaland – Det goda livet” är grunden för Västra Götalandsregionens utvecklingsarbete och överordnat alla strategier, policyer, handlingsplaner och liknande dokument som alla syftar till att förverkliga visionen. Dessa ska i sin tur ligga till grund för samtliga förvaltningars arbete när de genomför sina uppdrag. Det finns även styrdokument för specifika delar av Västra Götalandsregionens ansvarsområden. De dokument vi valt att fokusera på i detta avsnitt är Västra Götaland 2020 – strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014-2020, Folkhälsopolitisk policy Västra Götaland och Kulturstrategi för Västra Götaland.²⁸ Utöver detta finns ett antal handlingsplaner för att förverkliga en övergripande policynivå. Denna studie har endast granskat ”Handlingsplan för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter i Västra Götalandsregionen”, vilket har bedömts vara den mest relevanta handlingsplanen för ungas delaktighet i Västra Götalandsregionen.

Västra Götalandsregionens budget och vision synliggör regionens övergripande ambition om delaktighet och inflytande och skrivningarna är därför relativt generella. Av budgettexterna 2013 och 2014 framgår att regionen ska bidra till att medborgarna känner trygghet, framtidstro och delaktighet och att en demokratisk organisation förutsätter dialog och delaktighet:

²⁷ Se portalen www.informationsverige.se

²⁸ Västra Götalands strategi för tillväxt och utveckling (VG2020) är huvudverktyget för att genomföra Vision Västra Götaland – Det goda livet. Budgetunderlag 2015-2017, Västra Götalandsregionen.

De som brukar Västra Götalandsregionens verksamheter ska ges möjlighet till påverkan och delaktighet.

I 2014 års budget kopplas delaktighet och inflytande ihop med barnperspektivet och en hållbar utveckling:

En hållbar utveckling kräver ett barnperspektiv på politiken, där barns och ungas bästa sätts i första rummet. Det innebär bland annat att konsekvenser för barn ska analyseras och vägas in inför alla beslut. Om Västra Götaland är en bra plats för barn och ungdomar är Västra Götaland även en bra plats för vuxna.

De olika nämnderna och förvaltningarna tilldelas via budget prioriteringar och fokus för kommande år. Två av kommittén för rättighetsfrågors prioriteringar och fokus för 2014 är att "barnets rättigheter ska vara utgångspunkt i planering och beslut" och att "invånarnas delaktighet ska öka genom förbättrad dialog". Kulturnämnden ska "öka barn- och ungas delaktighet i kulturella verksamheter, institutioner och organisationer som Västra Götalandsregionen stödjer". För regionutvecklingsnämnden handlar det om "barnkonsekvenser ska göras vid infrastrukturbeslut" och "att göra en riktad satsning för att få fler unga i jobb". Hälso- och sjukvården har "barns och ungas hälsa" i fokus. Folkhälsokommittén ska "implementera åtgärdsplanen för jämlik hälsa" för att bland annat "skapa förutsättningar för trygga och goda uppväxtvillkor". Budget 2014 tar också upp platsens betydelse för hälsan och menar att "Barn och ungas hälsa påverkas bland annat av var man föds och växer upp." Likaså finns olika prioriteringar för barn och ungas hälsa:

Genom att rikta insatser till barn och unga läggs grunden för en förbättrad folkhälsa på längre sikt. Barn och ungas psykiska hälsa är ett särskilt prioriterat område och därför sätts fokus på tillgänglighet och kompetens i den första linjens vård.

Ungdomsmottagningarna spelar en viktig roll för att möta ungdomars behov och ska ha hög tillgänglighet och bred kompetens.

Det finns också insatser som syftar till att kompensera de ekonomiska skillnader som finns i Västra Götaland:

För att stärka den förebyggande tandvården och grundlägga goda vanor förlängdes den fria barn- och ungdomstandvården i Västra Götaland. Det har inneburit att fler har god munhälsa. Västra Götalandsregionen ska gå vidare och förlänga den fria barn- och ungdomstandvården upp till 25 år. Barn som ser dåligt ska inte vara beroende av familjens ekonomi för att kunna läsa. I Västra Götaland ges glasögonbidrag till 16 års ålder.

Budgetformuleringarna om delaktighet och inflytande återspeglas i årsredovisning 2013 där ett exempel är "Handlingsplan för implementering av FN:s konvention om barnets rättigheter i Västra Götalandsregionen". Under 2014-2015 ska, enligt handlingsplanen, alla beslutsfattare och tjänstepersoner utbildas om barnets mänskliga rättigheter. Alla verksamheter ska mot slutet av perioden "systematiskt" arbeta med barns och ungas delaktighet och inflytande. Bland annat ska funktionen ombud för barns rättigheter inrättas på alla förvaltningar och en referensgrupp med barn och unga i åldrarna 13-20 utses.

Visionen lyfter fram att gemenskap och delaktighet i samhällslivet ska bidra till ett gott liv. Gemenskap och delaktighet ingår också som en av fem punkter sägs ha särskild tyngd och delaktighet är ett av de områden som ingår i den sociala dimensionen.

VG2020 rymmer förväntningar om vad dokumentet ska leda till vad gäller delaktighet och inflytande:

Genomförandet kommer att leda till fler jobb och färre arbetslösa, minskat utanförskap och segregation, till en uthållig och mer hållbar tillväxt och till ökad delaktighet och kreativitet.

VG2020 kopplar även delaktighet till visionens fokusområde hälsa. Borträknat individens eget ansvar och hälso- och sjukvårdens insatser, är utbildning och delaktighet i samhället för unga några av de viktigaste faktorerna som kan bidra till en bättre hälsa i befolkningen. Den folkhälsopolitiska policyn stärker detta och delaktighet och inflytande i samhället och över de egna livsvillkoren beskrivs som en av de mest grundläggande förutsättningarna för en god hälsa och folkhälsa. Särskilt lyfts betydelsen av barn och ungas deltagande fram. Kulturstrategin som anger de bärande fundamenten för regionens kulturpolitik menar att kultur är grundförutsättning för aktiva och engagerade medborgare där delaktighet bidrar till demokratisk utveckling.

Tre exempel på ungas medskapande i regionens verksamheter är Demokratitorg, ungdomsmingel samt ett nätverk för ungas delaktighet. Demokratitorg är en modell och en mötesform, där politiker och unga människor i Västra Götaland träffas för att diskutera aktuella och angelägna frågor. Dialogen sker främst utifrån Västra Götalandsregionens ansvarsområden.

Några övergripande slutsatser från den rapport som Ungas medskapande gjorde på uppdrag av kommittén för rättighetsfrågor visar att Demokratitorgen är värdefulla för ungas känsla av delaktighet då det överlag är ett positivt möte mellan regionpolitiker och unga människor. De skulle dock behövas bättre förankring i skolans ordinarie demokratiarbete, stärkt underifrånperspektiv med ökat tillvaratagande av ungas aktörskap samt ett synliggörande av maktfrågor och politikens villkor. Då skulle unga i högre grad stimuleras till och rustas för att vara medskapare i sina egna liv och i samhällets framtid samtidigt som ungas rätt till delaktighet enligt barnkonventionen därmed ytterligare skulle kunna stärkas.²⁹

Angereds Närsjukhus ordnade ungdomsmingel och stadsdelspromenader för att förstå ungas värderingar. Direktkontakten med ungdomarna ansågs viktigt. I vissa fall har ungdomar involverats direkt i arbete som ett slags konsulter.

Ett tredje exempel är European Regions for Youth (ERY) som är ett nätverk för ungas delaktighet, inflytande och kulturutbyten där tio regioner från olika Europeiska länder deltar. I nätverket deltar representanter för ungdomar och politiker på lika villkor.

LOKAL NIVÅ

Göteborgs kommunfullmäktige antog den 27 november 2014 budget för 2015. Nedan redogörs för några områden i stadens budget som har särskild anknytning till denna rapport: den ojämlika utvecklingen, en stad för alla utifrån ett rättighetsperspektiv där även demokrati och inflytande ingår, barns fysiska miljö samt skolan. Budgeten präglas till stor del av de ojämlika villkor som staden präglas av (Göteborgs Stad, 2014c). Redan i förordet lyfts skolan fram som ett sätt att hantera stadens utmaningar:

Göteborg är en delad stad. Vissa stadsdelar har en befolkning med högt välstånd medan andra har betydligt sämre ekonomiska förutsättningar. Vi vill minska segregationen genom att höja kvaliteten och likvärdigheten i skolan...

Den ökande ojämlikheten samt barn och ungas uppväxtvillkor får stort utrymme. För att komma tillrätta med den ojämna utvecklingen är en central inriktning i budgeten att prioritera tidiga insatser för barn och föräldrar till små barn.

²⁹ KAIROS, Ungas Medskapande (2014) *Demokratitorg – Vad händer med medskapandet när ungdomar och politiker möts?*

Kraven på utbildning har ökat samtidigt som utbildningsresultaten sjunker. Tre av tio 20-åringar i Göteborg saknar komplett gymnasiebetyg, skriver man vidare i budgeten och fortsätter med att samhället kan göra skillnad för barn med olika förutsättningar att klara skolan. Även om staden redan tillämpar ett barnperspektiv finns det mer att göra, menar man. Särskilt oroar man sig för den växande gruppen unga utan varken arbete eller utbildning:

Ökningen av unga vuxna med ofullständig utbildning som varken arbetar eller studerar är en oroande utveckling och ett hot mot social hållbarhet. Unga vuxna är en högriskgrupp för fattigdom, psykisk och somatisk ohälsa, missbruk och brottslighet.

Göteborg ska vara en stad för alla, en stad vars arbete i alla verksamheter ska utgå från alla människors lika värde och rättigheter:

Alla göteborgare ska därför ges goda möjligheter att utveckla sina liv. För att det ska bli möjligt krävs solidaritet och många insatser från Göteborgs Stad.

FN:s konventioner, däribland barnkonventionen, är grundläggande för arbetet i staden och inriktningen är att omsätta dessa för alla som vistas i staden. Det gäller även de papperslösa som vistas i staden, framgår av kommunfullmäktiges budget för 2015. Det handlar om både social trygghet, bostad, hälsa, arbetsvillkor och utbildning.

Det handlar också om att möjliggöra deltagande i de politiska processerna. Ett prioriterat mål för Göteborgs Stad inför 2015 är att göteborgarnas möjlighet till delaktighet och inflytande ska öka. Detta gäller särskilt barn och äldre. Ungdomsfullmäktige och ungdomsråden i stadsdelarna lyfts fram som viktiga forum men man ska dessutom tillfrågas i frågor som rör unga. Barnperspektivet är viktigt:

Ökat inflytande för unga behövs för att ta vara på deras idéer och synpunkter, inte minst i de frågor som berör dem mest.

Barns fysiska miljö ska bli bättre. Det är ett annat prioriterat mål i budgeten för 2015. Inriktningen är att grönområden, befolkade offentliga platser samt gång- och cykelvägar ska prioriteras, särskilt för barn och i anslutning till skolor och fritidslokaler. Trafikplaneringen ska utformas så att barns rörelsefrihet ökar och blir säkrare. Ett barnperspektiv ska präglade utvecklingen av staden och säkerställas genom barnkonsekvensanalyser.

Att skolan har en viktig roll då Göteborg ska fortsätta växa som kunskapsstad, framgår av den nyligen antagna budgeten:

Alla ska ges möjlighet att genom ett livslångt lärande utvecklas efter sina förutsättningar. Kvaliteten ska vara hög på alla skolor så att alla barn ges samma förutsättningar. Skolan ska ha ett inkluderande förhållningssätt.

Det är ett prioriterat mål att skolan i ökad utsträckning ska kompensera för elevers olika förutsättningar. Detta gäller såväl på skolnivå som på elevnivå. Fokus ska ligga på det kompensatoriska uppdraget och resurser ska styras dit behoven är störst.

I relation till den syn på medskapande som denna rapport framhåller, nämligen vikten av att kunna vara med och påverka vad som ska göras, varför det ska göras och hur det skall göras, skulle den goda ambitionen att lyfta fram unga som särskilt viktiga när det gäller stärkt deltagande i de politiska processerna behöva stärkas ytterligare genom ökad möjlighet att just låta unga påverka vad som ska göras och varför.

Resultat om skola och utbildning

Resultaten om elevers inflytande inom skola och utbildning visar att segregation och för skolan yttre faktorer så att säga "sipprar in" i skolans verksamhet. Det vi resonerat med de unga om handlar om deras erfarenheter av likvärdighet, delaktighet och inflytande, inte om hur skolan undervisar om demokrati och rättigheter. Resultaten visar på brister i skolans förmåga att "göra" demokrati.

UNGDOMAR OM SKOLA OCH UTBILDNING

Mot bakgrund av de i inledningen framskrivna höga förväntningarna om en rättvis och likvärdig skola, är det intressant att intervjua unga människor om deras erfarenheter av skola och utbildning. I de resultat som redovisas i detta och de två följande kapitlen kommer vi få möta en del av de ungdomar som intervjuats. De presenteras ibland mer utförligt för att skapa sammanhang kring det de berättar.

Sammantaget ger intervjuerna en bild av att skolgången i hög grad ses som ett individuellt projekt där det krävs stort eget ansvar. De flesta ungdomar vi talat med menar att alla har samma chans i skolan. Osman är 15 år och Abdel är 16 år och kom till Sverige med sina familjer när de var barn. De bor och går i skolan i en utsatt förort, Biskopsgården i Göteborg. Abdel och Osman förlägger ansvaret till individen då de båda säger att de som inte jobbar och skolkar får skylla sig själva. Samtidigt finns gott om uttryck för hur sociala faktorer har betydelse i skolans praktik

Rafik har valt att gå på en fristående skola i centrum. Han bor i ett miljonprogramsområde i Angered tillsammans med sina föräldrar. Han ger först individuella förklaringar till att elever når olika resultat. Han talar om att elever är "genetiskt" bra på olika saker som exempelvis bild, eller att någon är bättre på engelska för att de varit i USA. I samma intervju individualiserar även klasskamraten Sara från Majorna, förklaringar, då hon exempelvis säger att lärarna tänker om elever att "han är ju en sån person". De som är duktiga beskrivs få större utmaningar vilket gör dem allt bättre. Rafik går dock ganska snabbt över till att reflektera över att socioekonomisk bakgrund, bostadsområde och vilka kompisar man har påverkar inställningen till skolan och mötet med lärare. Kanske är det hans egna erfarenheter av underprivilegerad förort och utländsk bakgrund som gör att han pekar på sociala faktorer betydelse för mötet mellan lärare och elev och när han säger att elevens sociala kompetens

har betydelse. Båda ungdomarna talar i denna intervju om att de med utländsk bakgrund har svårare att få bra betyg.

På den skola i Trollhättan som Shila går på finns bara elever med utländsk bakgrund. Shila är 17 år och kom till Sverige från mellanöstern som 10-åring. Hon bor med båda sina föräldrar i hyreslägenhet i Kronogården, en av de femton mest missgynnade stadsdelarna i Sverige. Shila har fyra syskon. De äldre har familjer och högskoleutbildning. Ett syskon bor i Kanada. Alla hennes vänner är skolvänner och hon har inga vänner "utanför". En negativ syn på den egna skolan i Kronogården sipprar så att säga in via den mediala bilden och en negativ bild av platsen i andras ögon.

Detta påminner om att segregation och begrepp som fattigdom och utan-

förskap till sin natur även är relationella och kräver sitt motsatspar för att förstås. Som framgått i inledningen om staden som faller isär är det staden som är segregerad snarare än enskilda delar, fattigdom i Sverige är till stor del relativ och finns det ett utanförskap finns det också ett innanförskap. I inledningen beskrevs att likvärdigheten i svensk skola har minskat. Distinktioner som tar sig uttryck i uppfattningar kan emellertid få reell betydelse. I en forskningsantologi pekas på att konkurrensutsättning i välfärd kan innebära risk för ökade

Skyldighetsbärare är den enskilda skolan, det skolsystem och ytterst det samhälle som inte klarar att erbjuda likvärdig utbildning och förhoppningar om en plats i vårt gemensamma samhälle.

kunskapsklyftor mellan elever, dels på grund av kamrateffekter, men också på grund av att skolor med hög andel högpresterande elever lockar till sig särskilt motiverade lärare (Vlachos, 2011).

Ahmed och Shila kom båda till Sverige i tioårsåldern. I deras skola fanns vid intervju tillfället endast 60 % behöriga lärare. Måluppfyllelse sett till betyg var låg, då endast 30 % av eleverna gick ut med godkända betyg i alla ämnen och meritvärdet för årskurs nio var 150 poäng. Nedan följer ett längre intervjuutdrag där Ahmed och Shilas bild av den egna skolan präglas av ambivalenta känslor. Ahmed reflekterar i början av intervjuutdraget kring att plats och territoriell stigmatisering har betydelse för hur det kommer sig att han och Shila inte träffar någon utan utländsk bakgrund.³⁰ Skulden för att skolan uppfattas som dålig läggs de först på sig själva som inte alltid bryr sig. Detta är en individualiserad förklaring där den större samhällsfrågan om varför just vissa grupper av ungdomar 'inte bryr sig' inte är närvarande. Ur ett socialt inkluderande perspektiv, eller för den delen ur skolinspektionens perspektiv, bör dock inte brister förläggas till eleverna. Skyldighetsbärare är istället den enskilda skolan, det skolsystem och ytterst det samhälle som inte klarar att erbjuda likvärdig utbildning och förhoppningar om en plats i vårt gemensamma samhälle. I slutet påminns vi om vikten av lärares professionella engagemang för att skolan skall lyckas med sitt kompensatoriska uppdrag. Ahmed markerar emellertid att synen på förortsskolans status är låg genom att säga att en bra lärare egentligen förtjänar en bättre plats än deras skola:

***Ahmed:** Det kanske är dåligt rykte, att Kronogården som har en massa problembarn och sånt här, det är därför ingen kommer hit.*

***Shila:** Mm, det kanske också... Vi har jättedåligt rykte här.*

***Intervjuaren:** Hur märker man det? Eller, hur vet ni det?*

***Ahmed:** Genom att läsa tidningar, står mycket om Kronogården och sånt här.*

***Shila:** Ja, det är nästan, det är varje dag något som händer, nåt litet.*

***Ahmed:** Att skolorna här i Kronogården får dom sämsta betygen[...].*

***Intervjuaren:** Men, vad tycker ni själva då?*

***Shila:** Det är ingen dålig skola.*

***Ahmed:** Jo, det är en dålig skola. Ifall vi själva gör den dålig. Ifall vi vill, vi själva gör den bra.*

***Shila:** Det är ju det, alltså det finns vissa elever som inte typ bryr sig här. Om vad läraren säger, eller vad den undervisar och så.*

***Intervjuaren:** Kan ni påverka hur skolan är och hur skolan blir och sådär?*

***Shila:** Alltså, det beror på faktiskt...*

***Ahmed:** Ja, det är klart vi kan påverka. Alla kan påverka.*

***Shila:** Alltså, det är inte vi som... Jag tror, allt ligger hos läraren. Om läraren kan få oss att lyssna på den, på vad den säger, så tror jag att alla kommer att lyssna och kämpa.*

***Ahmed:** Ja, dom gör den på dåligt sätt faktiskt.*

***Shila:** Ja, vi har jättedåliga lärare tycker jag.*

³⁰ Sociologen Loïc Wacquant använder begreppet territoriell stigmatisering för att beteckna den process av urban omvandling och marginalisering där områden av fattigdom, med människor försatta i socioekonomisk exil, därutöver även drabbas av platsbundna fördomar om dess invånare.

Abmed: *Vi har lärare som inte bryr sig faktiskt. Inga alla, typ hon som du träffade, hon är en underbar lärare, hon förtjänar en mycket bättre plats än här, den här skolan. Men det finns andra som inte bryr sig.*

Shila: *Men det är många som lyssnar på den läraren. Alltså om du går in i hennes lektion så ser du att alla är tysta, alla koncentrerade och alla lyssnar på den läraren, för hon är bra, förstår du? Men om man går in till typ en annan lärare, alla pratar, ingen koncentrerar sig.*

Abmed: *Ja, och samtidigt så bryr hon sig.*

Både Ahmed och Shila önskar en skola som inte är så dominerad av elever utan svensk bakgrund. De uppger själva att alla elever har utländsk bakgrund. Intervjuaren frågar om de inte av detta skäl haft tankar på att välja en annan skola. De vill dock vara kvar i området. Den underprivilegerade förorten utgör en lokal kultur. Här finns kompisar och platsen är deras hembygd. Integrationspolitiken kan knappast individualiseras till att bara vara en fråga för individens handlingskraft och egna förmåga. Något som väcker tankar om skolsystem och arbetssätt som möjliggör integration är när Shila säger att hon inte vet hur hon ska träffa "svenskar":

"Alltså, jag vet inte hur jag skall göra. Jag kan inte bara gå ut på stan och säga 'hej, jag heter Shila, jag vill lära känna dig'. Det är pinsamt (skratt)! [...] Jag ser jättemycket fram emot att träffa svenskar, faktiskt."

Många ungdomar som vi pratat med tycker att det vore bra att "blanda svenskar och invandrare". Ahmed ifrågasätter varför den kraftiga segregationen är något som han genom sitt personliga val skall ta ansvar för genom att gå i skola utanför den plats där han växt upp och trivts. Citatet väcker tankar om integration på majoritetens villkor:

"Om vi vill ändra det här, att invandrare ska blandas och svenskar ska blandas, varför ska vi till en annan skola för? Vi vill att det skall hända här, inte där."

Citatet signalerar en protest mot den hegemoni som går ut på att inkludering ska ske på majoritetsgruppens villkor. Young (2000) menar att politiska beslut som syftar till att öka integrationen ofta utgår från att det är "de andra" som ska anpassa sig och passa in i den dominerande gruppens världsbild, en världsbild som inte behöver utmanas genom de aktiviteter som ska gynna integrationen av "invandrarna". I sin forskning i Hammarkullen möter Ove Sernhede (1999) ungdomar som upplever att integrationen egentligen inte ens är önskvärd av den dominerande gruppen. Något av den här känslan kommer fram i Shilas resonemang ovan. I sin forskning fann Sernhede att ungdomar i Hammarkullen var nyfikna och öppna inför det som är annorlunda i förhållande till den egna bakgrunden. Sernhede menar att för att kunna förstå sig själva i den kontext de befinner sig i behöver de här ungdomarna förstå sin omvärld, "svennarna", och varför svennarna agerar som de gör. Shila ger uttryck för detta genom kommentaren: "jag vill se hur dom är, hur dom fungerar...". Men i innanförskapet saknas ofta motsvarande nyfikenhet. När Sigge i Billdal säger att han skulle vilja lära sig mer om andra kulturer går hans tankar därför inte till Angered eller Hammarkullen; han pratar om att plugga i London eller Australien eller: "Kina eller Japan eller åka till Afrika eller nåt sånt". I innanförskapet ser man inte värdet med att världen har kommit till Sverige.

I stort beskrivs skolan som en rättvis plats där alla elever erbjuds möjligheter att lyckas och att det är upp till eleverna att anstränga sig. Ungdomarna uppger att skolsvaga elever har möjlighet att få stöd och läxhjälp. Men möjligheten att få hjälp med skolarbete skiljer sig dock åt. Shila tycker att detta innebär en orättvisa:

"Dom får hjälp av sina föräldrar. Dom är svenskar. Vi har inte, jag kan inte gå ut till pappa, pappa kan du hjälpa mig? Han förstår ju inte."

Detta förhållande väcker känslor hos Shila och hon säger till intervjuaren ”Du är ju själv svensk, du kan... du är lärare också, du hjälper dina döttrar, din son, du hjälper dom”. Hon brottas känslomässigt med att inte rikta ansvaret mot sin pappa:

”Det är inte rättvist. Det är inte orättvist, men jag tycker inte det är... det enda att dom får hjälp, dom får bara extra hjälp, men det är inte orättvist, för det är inte... pappa hämtade mig hit för att han ville ha mitt bästa, för att det är krig och sånt. Så jag kan inte typ 'pappa, varför är inte du svensk, du kan inte hjälpa mig'. Jag kan inte säga så till han.”

På sina håll där behoven är täta finns ett missnöje riktat mot skolans kompensatoriska arbete. Det handlar om att inte få hjälp och om att endast de i störst svårigheter ges hjälp. Shila upplever det som orättvist att stökiga killar ”som inte förtjänar det” får så mycket uppmärksamhet och hjälp. Denna upplevda orättvisa förefaller ha sin grund i att behoven på grund av samhällets och skolsystemets segregering gör det svårt för en skola i en underprivilegerad förort att likvärdigt infria ungdomarnas rättigheter. Ahmed, som framstår som mycket studiemotiverad, har haft svårt att få den studiehandledning på modersmål som han har rätt till. Han berättar att han försökte, utan att lyckas:

”Jag behöver studiehandledning, vad gjorde ni då? [...] Alltså, jag kämpade för att få en studiehandledare. Jag snackade med rektorn varje dag och hon gav mig förhoppningar. Vi får så snart som möjligt, så snart som möjligt. I nian när hon såg att jag behövde riktig studiehandledare så... annars jag skulle klara mig sjuan, åttan, det skulle varit jättelättare. Varför fick jag kämpa till nian? Varför kunde dom inte hjälpa mig sen sjuan och åttan?”

Materiellt verkar intet fattas Ahmed i den svenska skolan trots att han går i skola i ett område präglad av relativ fattigdom. Han säger att han är ”jättetacksam”. Men han jobbar mycket på egen hand. Han ser fler vuxna i skolan i form av assistenter som finns i korridorer och café. Men han tycker inte att han varken får tillräckligt bra undervisning, studiehandledning eller läxhjälp. Han utbrister:

”Kolla, du ser TV överallt, du ser soffor, du ser skitfin skola [...] varje klassrum har en Smartboard som kostar jättemycket, alla elever har sina egna datorer, för vad... [...] Varför hämtar de inte med de här pengarna, hämtar en extrahjälp till elever? Försöker tänka på att hjälpa oss? Varför hämtar dom mer, mer och mer saker till skolan?”

UNGDOMAR OM INFLYTANDE I SKOLAN

Känslan och uppfattningen av att kunna påverka i skolan ligger emellertid betydligt närmare i jämförelse med att påverka i staden eller samhället. Även de som av olika skäl haft svårt i skolan, och som tillfälligt har hoppat av, bytt skola eller program för att de inte trivts, har enklare att relatera till påverkan i skolan än i samhället. Ändå tycks eleverna generellt uppleva att det är svårt att påverka och att det finns flera hinder längs vägen. De nämner att varken lärare eller rektor riktigt lyssnar på dem och att de får tjata. I vissa fall lyssnar de, men lyssnandet resulterar inte i några åtgärder – ”det händer inget”. Känslan av att ingen lyssnar eller att det krävs lång tid av tjtande gör att intresset mattas av och ibland helt försvinner. Påverkan kan gälla frågor som hur lektioner utformas, hur de vill lära sig, hur ofta det ska vara prov men också frågor relaterade till att få bort lärare som inte fungerar, bättre skolmat och så vidare.

Möjligheten att påverka skiljer sig mellan skolor men det tycks även som om skolformer i sig kan skilja sig åt i detta avseende. Som exempel arbetar en av friskolorna systematiskt via elevenkäter och informanterna menar att de verkligen har kunna påverka i skolan.

Sara från Majorna, som går i fristående skola i centrala Göteborg, tycker att skolan utvecklats tack vare elevinflytande:

”Nej, för jag har gått här ända sen den här skolan öppnades och jag känner att jag under dom här åren som har gått så har den skolan ändrats mycket eftersom eleverna har bett dom om att fixa vissa saker.”

Möjligheten för ungdomar att påverka i skolan till vardags har sin grund i en god skolkultur. Ungdomar i intervjun värderar när de kan prata med sina lärare och när lärare vet en del om vad som sker mellan eleverna på skolan. Sigge som bor och går i kommunal skola i Billdal i Göteborg uppger att han uppskattar att lärarna säger ifrån när det ”inte går rätt till”:

”Att dom har en dialog med eleverna så att de märker vad som händer [...] men det gäller ju att lärarna pratar med varandra och att dom pratar med eleverna.”

En fråga som snarare handlar om skolans struktur är när Ahmed i Kronogården, Trollhättan som envist misslyckades med att få studiehandledning, ger uttryck för att elever inte alltid lyckas hitta vägar för att påverka sin situation och rikta sitt inflytande på ett konstruktivt sätt. Efter att ha berättat att de ibland har lektioner som inte är bra och att det finns lärare som inte är bra förklarar han att reaktionen är att bli en ”sämre” elev:

”Nej, vi blir bara värre. Vi typ, blir det dålig lektion så blir vi också dåliga elever. Jag lovar dig (skratt). Vi blir dåliga elever.”

I ett flertal intervjuer uppger ungdomarna att de inte försökt att ändra på någonting. Ansvar förläggs ofta till individen och påverkan blir till självreglering: ”Jag ska plugga, jag ska kämpa och jag ska bestämma mig”. Efterhand i intervjuerna kommer det emellertid fram exempel på att ungdomar inte bara riktat ansvar mot sig själva, utan att de även har försökt att påverka sin studiesituation.

Ett exempel som återkommer i flera intervjuer är att elever ibland får lärare som de upplever som olämpliga. Skolors eget granskningssystem och åtgärder förefaller att i sådana situationer ha misslyckats. Här finns berättelser om kollektivt agentskap där skolklasser agerat gemensamt när de tyckt att situationen blivit ohållbar. I ett fall hade klassen bytt lärare ett antal gånger och fått nog. Här finns en enligt ungdomarna obegriplig matematiklärare i Biskopsgården, där endast några av eleverna lyckades byta klass. I Skövde hände ingenting med klagomålen på en matematiklärare, som dock själv slutade. Här finns idrottslektioner där en vikarie under lång tid kommer dit och skriver närvaro och klassen mangrant till slut inte går dit:

”Närvaro är inte det viktigaste för oss, vi gör ingenting, varför ska vi dra dit? Och vi har sagt till dom, och dom förstår inte.”

Det finns även exempel på att elever upplever att de har inflytande. Ett återkommande problem är förvisso att det blir alltför intensivt med skrivningar och prov vissa veckor, men det uppges av ungdomarna att datum kan ändras. Ungdomarna uppger inte att de påverkat själva undervisningen. Ibland får dock ungdomarna av vissa lärare frågan om hur områden skall redovisas. Abdel från Biskopsgården i Göteborg säger:

”Det är bra, för det är vi som lär oss något och det är vi som ska bestämma hur vi ska lära oss.”

Många elever uppger att det finns strukturer som främjar inflytande i skolan. På vissa skolor är förekomsten av mentorer en i skolan institutionaliserad väg för ungdomar att påverka. I intervju genomförd i Skövde uppges att mentorn för frågor vidare till rektor. På denna skola görs också utvärderingar varje termin, men ungdomarna upplever inte att det leder till något. Ungdomarna talar även om klassens val och om matråd. Elevråd har ibland även inneburit reellt inflytande. I Kronogården, Trollhättan gavs exempelvis mer hjälp i matematikundervisningen och eleverna kunde få mer hjälp då läxhjälp anordnades. I Biskopsgården i Göteborg upplevdes att elevrådet varit del i att fotbollsplanen förbättrades. Men i Biskopsgården är erfarenheterna av elevrådet i övrigt mer negativ. Zahra säger om elevrådet att "dom bluffar bara". De har försökt att ändra skolmaten och de har velat få speglar till toaletterna. Zahra säger att:

"Vi är bara unga människor, vem skulle lyssna på oss?"

Elevrådet har även drivit frågan att göra fler utflykter. Då området är starkt präglad av stadens segregering processer förefaller detta ur KAIROS perspektiv vara en värdefull tanke. Staden är delad och det krävs överbryggande arbetssätt. Amal säger att elevrådet får svar som "ja, vi kan göra det någon annan gång" och "jaja, vi tänker på saken" men att de inte fick igenom någon utflykt i årskurs nio. Upplevelsen som förmedlas är att ungdomarna inte kan påverka. Den lärare de tyckt varit olämplig beskriver rektorn enligt ungdomarna som "jag tycker han är jättetrevlig" och maten de klagat på har rektor en annan uppfattning om: "nej, maten är jättegod". Av betydelse för arbetssätt är Adriana från Hammarkullen i Göteborgs erfarenheter. Hon är besviken på vad hon upplever som för svag stöttning av den balkommitté som hon tagit initiativ till. Kommittén fick inte igenom senare avslutningstid. I intervju materialet finns exempel från Olofstorp i Göteborg där elever ifrågasatt sin garanterade undervisningstid då de bytt lärare flera gånger och det inte fungerat med vikarie.

Det finns exempel på att skolan har varit arena för att påverka större samhällsfrågor. Abbas och Tarek från Hammarkullen i Göteborg var med och försökte påverka när en elev hotades av utvisning från landet. Här beskrivs att hela skolan var upprörd och att rektor, lärare och elever agerade tillsammans. De var även med i demonstrationer när deras gamla skola omorganiserades och de fick byta skola. De försökte på många sätt att påverka tillsammans med lärare och föräldrar och genom media. De kände sig dock besvikna över att det inte gav resultat.

Skolsystemet är på en konkurrensutsatt skolmarknad numera i högre grad föränderligt. I det socioekonomiskt privilegierade Billdal säger Filip om skolan att: "Den känns mycket mer stabil än andra skolor tycker jag". I Hammarkullen fick ungdomar byta skola och i Skövde kom plötsligt ett stort antal elever samtidigt till skolan, då en nybyggd skola lagts ner. Dessa situationer ställer krav på omställningsförmåga och arbetssätt som klarar både strukturella och kulturella förändringar. I Skövde uppger de intervjuade ungdomarna att det blev stökigt i korridorer och i klassrum när de skulle samsas med ungdomarna från ett område med stor andel av elever med utländsk bakgrund. De ger en bild av vi- och dom-positioner när de talar om värderingar och beteenden som inte fungerar ihop. Denna skolintegration har inte gått smärtfritt av sig självt, vilket indikerar att värdegrundsarbete och arbete med skolkultur är viktigt att beakta, liksom att ta elevernas initiala oro på allvar.

NEETS OCH DERAS ERFARENHETER

NEETs ger nycklar till arbetssätt. Våra ungdomar har vid intervju tillfället endast till dels varit faktiskt systemintegrerade, då de befunnit sig i former av åtgärder och utbildningsinsatser.³¹ Inte sällan visar intervjuerna att ungdomarna haft en social situation som varit påfrestande för dem, vilket inneburit tider av isolering från sociala sammanhang. De ungdomar vi kommit i kontakt med beskriver en ungdomstid där de snarast befunnit sig i ett gränsland mellan att renodlat definieras som NEETs eller inte. Det har ofta funnits någon del av deras liv där de i någon grad och i vissa avseenden varit att betrakta som systemintegrerade. Detta belyser vikten av att de verksamheter NEETs trots allt kommit i kontakt med har förmåga att utveckla arbetssätt som leder till ytterligare systemintegration. Vad enskilda institutioner och aktörer gör kan vara av stor betydelse för att dessa ungdomars rätt till ett fullvärdigt liv skall kunna infrias. OECD betonar att deltagande i arbete, utbildning eller praktik är viktigt för såväl etablering på arbetsmarknaden som för självständighet:

Participation in employment, education or training is important for youth to become established in the labour market and achieve self-sufficiency.

(OECD, 2014: s24, iLibrary Society at a glance)

Intervjuerna med ungdomar som varken arbetar eller studerar kom till stor del att handla om dessa ungdomars förhållande till utbildning och sin skoltid. En strukturell förklaring till detta är att det inte är lätt för unga vuxna att få in en fot på arbetsmarknaden utan avslutade gymnasiestudier. Att gå klart grundskolan och att på sikt genomgå en gymnasieutbildning var något som stod högt på agendan för de informanter vi talade med. Att de inte lyckats med detta i normal studietakt utan avbrott var något som de själva till stor del tillskrev egna brister.

Att de intervjuade ungdomarna i så hög grad tillskrev misslyckad skolgång sin egen otillräcklighet tål att problematiseras. Ett avgörande perspektiv i ett inkluderande arbetssätt är i skolans fall att inte fastna vid att förlägga brist till eleven. Istället behöver blicken vändas mot skyldighetsbärarnas ansvar och de arbetssätt som kan förebygga att en NEET-situation uppstår. En lärande organisation har förmåga att utveckla sin verksamhet och sina arbetssätt när problematiska situationer uppstår. Detta blir ur ett barnrättsperspektiv särskilt viktigt när verksamheten handlar om att professionella vuxna skyldighetsbärare möter unga rättighetsbärare i en asymmetrisk maktrelation.

Emelies erfarenheter av skolsystemet belyser att alla skolor idag inte är bra skolor och att valfriheten har en baksida. Emelie är 19 år. Hon bor växelvis hos sina föräldrar i ett miljöprogramsområde i Angered och i en lägenhet i centrala Göteborg. Flera NEETs har bytt utbildning och skola. När den offentliga utredningen om unga som varken arbetar eller studerar identifierar riskfaktorer för att hamna i en NEET-situation (SOU 2013:74: s101-104), pekar man särskilt på att unga som har det svårt påverkas särskilt negativt av förändringar i skolan. Den friskola som Emelie började gymnasiet på var under uppbyggnad: ”den var inte färdig på nått sätt” och undervisningen misslyckades med individualiserad undervisning. I matematik följde man exempelvis en lärobok som för henne var alltför enkel, vilket fick till följd att hon tappade intresset. Emelie utnyttjade sin valfrihet och sökte sig till en kommunal skola. Hon kom in mitt i terminen och beskriver att hon inte riktigt fick några vänner. När sedan familjesituationen blev påfrestande gick hon på praktik då studierna inte längre fungerade. Hon börjar sedan på en tredje gymnasieskola, en friskola som inte var bra: ”Dom kunde inte ta hand om mig på ett bra sätt”. Det senare framstår inte enbart som en subjektiv upplevelse.

31 Den som till exempel har ett förvänsarbete kan sägas vara systemintegrerad i det ekonomiska systemet, vilket även kan formuleras som att man är faktiskt delaktig. Detta behöver dock inte innebära att man känner sig delaktig. Känslan av delaktighet ingår i det som kallas social integration. Både faktisk delaktighet och känsla av delaktighet är nödvändiga förutsättningar för en socialt hållbar utveckling. Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2013: 21).

Emelie uppger att klassen på ett halvår bytte lärare i alla ämnen utom två. Klassen slogs mitt i terminen ihop med en annan klass och när Emelie varit borta en månad hade skolan inte noterat att hon varit frånvarande. Det var pappan och inte skolan som initierade att kurator blev inkopplad.

Skolan har oavsett omständigheter misslyckats även vad gäller Eva, 17 år, som besviknen avbrutit sina studier och hamnat i en NEET-situation, innan hon med hjälp av pappan kunde jobba extra på en städfirma. En väsentlig inkluderande tanke är att studieavbrott alltid är skolans ansvar och att ingen ungdom likt de ungdomar vi träffat: Eva, Emelie, Julia, Emil, Olivia och Kristian skall behöva lämna skolan med en känsla av att känna sig orättvist behandlade eller att likt Eva till och med beskriva sitt studieavbrott med att ha blivit mobbad av lärare. Eva beskriver avhoppet som att det föregåtts av att lärarna och elev hamnat i en vi-och-dom situation som tillslut blev ohållbar. Som kontrast pekar Eva på tidigare positiva skolerfarenheter där lärarna ”lyssnade” och ”brydde sig”.

Intervjuerna med NEETs visar på att de i ganska hög grad har fullt upp med att vara här och nu. Att tänka framåt och att vara medskapande i sin framtid eller i det omgivande samhället upplevs som alltför krävande. När ungdomarna beskriver en vanlig dag är det till stora delar en dag som tillbringas i hemmet. Att det finns möjlighet till aktivitet utanför hemmet framstår som en viktig väg till ett mer aktivt liv. Emil 17 år, har en längre tid haft möjlighet att meka med bilar i ett garage. Han går numera via kontakt med en ”socialcoach” och läser in grundskoleämnen på ett gymnasium med mycket praktik och fordonsinriktning. Han trivs där och när han får frågan om vad som är bra, pekar han på betydelsen av emotionellt engagemang i mötet med NEETs då ”lärarna är snälla”. Emelie beskriver sig som en ”häst-tjej”. Hon talar om stallet i termer av att ”man behöver nånstans att känna sig hemma fast man inte är hemma”. Hon är då i en miljö där hon känner sig ”vuxen” eftersom ledningen där har förtroende för henne och låter henne ta ansvar.

Emelie lägger likt de andra NEETs vi intervjuat i hög grad skulden för sina studieavbrott på sig själv: ”jag var skoltrött”, ”jag orkade inte”, ”när jag tycker att något är fel har jag väldigt svårt att säga saker, jag vill inte göra dem besvikna”, ”det var hos mig det inte riktigt funkade och sådär”. Emelie säger att ”om man är duktig och vill jobba, då går det bra”. Tankeväckande är att duktiga elever som vill jobba inte utmanar skolans inkluderande kompetens, det är när elever av olika skäl inte är skolduktiga och inte vill jobba i skolan som verksamheten prövas. Emelie är numera på väg tillbaka till lärande genom en skolform där hon enskilt läser en kurs åt gången och där hon har kontinuerlig kontakt med kurator.

Typiskt för de NEETs vi intervjuat är att de i liten grad varit medskapande i både vilken väg deras liv tar dem och i hur omgivningen i form av skola och institutioner fungerar. Emelie får frågan om hon kan komma på något exempel då hon har försökt att påverka och försökt att ändra på något i sin situation. Hon svarar: ”Oj, jag måste nog tänka lite (skratt). Ehm... det låter ju kanske väldigt dumt om jag säger nej, men jag tror inte att jag själv på nåt sätt har försökt påverka”. Lite senare i samtalet framkommer ändå ett exempel då hon påverkade familjen att ta hänsyn till att hon hade feber och behövde lugn och ro istället för många lite stökiga gäster i hemmet. På en följdfråga om hur det kändes att kunna påverka svarar hon: ”Det var ganska skönt att känna att, på nått sätt mitt behov blev sett på ett sätt, att jag kunde liksom säga att -men jag behöver det här just nu och det... Man känner sig tacksam eller man uppskattar att folk lyssnar på en”. Precis när intervjun håller på att avslöjas säger Emelie:

”Med en sån här intervju så får jag vara med och hjälpa till och påverka, som du pratade om. Det här är ett sätt att påverka, hur andra får det, och jag vill att andra ska ha det bra.”

Duktiga elever som vill jobba inte utmanar skolans inkluderande kompetens, det är när elever av olika skäl inte är skolduktiga och inte vill jobba i skolan som verksamheten prövas.

Resultat om vardag och fritid

Intervjuerna visar att det framför allt är vardagen och fritiden som ungdomarna har inflytande över och kan påverka. Vad pojkar och flickor gör varierar och beror delvis på var i staden de bor. Fritiden fyller en viktig funktion för ungdomar, särskilt för dem som upplever svårigheter i skolan. Fritiden kan ge en alternativ arena för utveckling där andra förmågor kommer fram liksom möjligheten att ta ansvar, känna sig kompetent och få bekräftelse.

UNGDOMAR OM VARDAG OCH FRITID

De flesta är nöjda med det de gör på fritiden men ett fåtal säger att de skulle vilja ägna sig åt andra eller fler aktiviteter. Att de inte tagit steget menar de beror på dem själva. De nämner inte sådant som tillgänglighet, ekonomi eller andra faktorer som också kan vara bidragande orsaker.

Många av ungdomarna uppger att skoluppgifter upptar en stor del av fritiden men de flesta ägnar sig till vardags åt andra aktiviteter än skolan på sin fritid. Generellt lägger flickorna mer av sin fritid på skolan än pojkarna såsom Tilda gör i förhållande till Filip, båda bor med sina familjer i villor i Billdal:

Intervjuaren: Hur mycket pluggar du ungefär om dagen?

Tilda: Det beror på hur mycket plugg vi har men typ nu har vi nationella så nu har vi kanske inte jättemycket plugg men annars så har vi väl ändå ganska mycket plugg tycker jag... ...så då pluggar man väl typ minst en timme varje dag.

Intervjuaren: Är det samma för dig?

Filip: Nej. ...Jag pluggar jag kan inte plugga koncentrerat så länge men typ 20 minuter varje dag är ändå rimligt.

Tilda uppger tidigare i intervjun att hon vanligtvis lägger mellan 8-10 timmar av sin fritid på skoluppgifter. Filip är dock medveten om att han borde lägga mer tid på skolan istället för att spela men det finns inget i hans svar som tyder på att han gjort eller kommer att göra något som leder till någon förändring. Datorn konkurrerar om fritiden och Filip menar att ett sätt att minska tiden framför datorn skulle kunna vara att gömma datorn för att det då blir det lite jobbigt att sätta ihop den igen.

Kön framträder som en betydelsefull kategori när ungdomar talar om vardag och fritid. Det är framförallt pojkar som talar om lagidrott som fotboll och "bilmekande" och flickor som talar om hästar och egen träning. Många av pojkarna spelade fotboll i föreningar. För pojkarna i Trollhättan var fotbollsföreningen det enda tillfället då de träffade andra pojkar utanför området, som inte hade utländsk bakgrund. I storstaden Göteborg spelade pojkarna i högre grad i lokala fotbollsföreningar tillsammans med andra ungdomar från förorten. Flera av de intervjuade pojkarna värderar högt att det i det offentliga rummet finns tillgång till fotbollsplaner där de spontant kan spela fotboll i området där de bor. De flesta pojkarna är dock även med i fotbollsföreningar.

I en intervju från Kronogården i Trollhättan talar Ahmed, 16 år, med Shila, 17 år, kring att tjejer inte är med och spelar fotboll i området där de bor. Likt flera av de andra unga killarna från underprivilegierade förortsområden skulle Ahmed gärna se sig som fotbollsspelare i framtiden. Shila talar om att i framtiden bilda familj och ha ett arbete. Ahmed menar att tjejer behandlas annorlunda i detta område med många invandrade föräldrar:

"tjejer inte rör på sig mycket här [...]inga tjejer gör det [...] det beror på våra föräldrar som säger 'tjejer ska vara hemma' och det är fel".

Shila är snabb med att påpeka att hennes pappa inte resonerar på detta sätt och att det Ahmed säger inte gäller alla. Shila och Ahmed enas om att killar får vara ute betydligt längre på kvällarna. När Cheydan, 16 år, från samma område inte går och simmar är hon mest hemma på fritiden. Hon trivs på sitt rum där hon brukar sitta och läsa böcker från biblioteket. När hon går och simmar, lämnar hon området där hon bor, och passar på att ta sig in till centrum. Hon bor i ett underprivilegierat område, men vistas på offentliga platser i andra delar av staden. Hon ser fram emot att börja gymnasiet, då hon kommer få chansen att träffa "svenskar". Med ett uttryck hämtat från kulturgeografen Roger Andersson (2002) kan detta uttryckas som att hon på fritiden lämnar den "svenskglesa" förorten. Flera av de intervjuade ungdomarna från den underprivilegierade förorten är muslimer. För några av dem är både koranskola och moskén del av vardagen och det är platser där de träffar vänner "man pratar där och så där man känner sig glad". Där kan man också visa solidaritet med människorna i Syrien genom att samla in pengar "för att dom ska överleva, kläder och sånt".

UNGDOMAR OM INFLYTANDE ÖVER VARDAG OCH FRITID

Intervjuerna visar att det framför allt är över vardagen och fritiden som ungdomarna har inflytande och kan påverka. Vissa fritidsaktiviteter innebär större möjligheter till detta än andra. Det framträder en bild i intervjuerna att hästar som fritidsintresse erbjuder möjligheter till inflytande och påverkan. Vi frågade dem som spelade fotboll om de kunde påverka i sina fotbollsklubbar och om de mer konkret hade inflytande över exempelvis upplägg på träningar. Svaren var alltid nej. Det är tränaren som bestämmer. Citatet nedan där pojkar från Biskopsgården i Göteborg svarar på frågan om de kan påverka klubben eller träningarna, visar att drivkraften att spela fotboll och att förbättra sig som fotbollsspelare är stark, men att inflytande över det gemensamma i denna fritidsaktivitet är litet:

Haron: Nej det är upp till tränarna

Faraji: Man har ju ett schema att följa.

Haron: Det är själva tränarna som bestämmer det. Det är ingenting man kan påverka [...] man kan klaga, men det är inte bra, det är bara att köra på. Ifall du är en sådan person som älskar att spela fotboll så ska man inte klaga, det är bara att köra.

Intervjuaren: Ja... men man kan ju vilja påverka, inte klaga, utan man kan vilja att det ska bli bättre på något sätt, liksom?

Haron: Ja, men då kör man individ, alltså ensam, kanske man tränar själv.

Stallen är däremot en arena där det ges möjlighet att ta stort ansvar för de dagliga rutinerna och för att arbetet i stallet fungerar. För Emelie, 19 år, som periodvis varken studerat eller arbetat ger stallet också möjlighet att med tiden växa i ansvarstagande då lektioner skall hållas och andras hästar skall skötas:

Emelie: Då var det ett tag så, var jag den som var äldst och så var det en massa nya som började och, jag vet inte, alltså påverka är väl fel ord, men då låg jag inte så lågt utan då ville jag, jag ville att dom skulle få det så bra som möjligt så jag var ofta där och, eller inte kanske som en lärare, men hjälpte till och vägledde och sa att 'även om det blir fel så...'. Sen så har jag ju sagt att 'det här vill jag ju gärna göra på en lektion' eller 'den här hästen vill jag gärna rida' och så har det blivit så sen att jag har fått rida den hästen jag vill eller göra det på lektionen som jag vill. Lite så men, och ofta, det är ofta folk som kommer och frågar mig saker om hästar och sånt, om skador och grejer och sånt.

Intervjuaren: Har ni möten på den klubben och så?

Emelie: Ja, det har vi. Jag är ju inte med i styrelsen då, men jag var med i dressyrsektionen som vi hade innan, som bestämde över dressyrtävlingar och sånt lite. Jag påverkade inte jättemycket men när jag red med den ponnytävlingsgruppen så fick jag vara lite representant, för att det var ingen annan som egentligen ville gå på mötena (skratt), så då var jag där och fick vara med och bestämma vilka, man rider olika program i dressyr, så fick jag bestämma vilka program som vi skulle rida på tävlingar och sånt. Lite vara med och rösta om saker.

Emil är 17 år. Han bor med sin mamma i en hyreslägenhet i Bergsjön. Han blev utskriven från en tidigare gymnasieskola eftersom han inte gick dit. Med hjälp av en coach kunde han börja på en ny skola där han trivs mycket bra. Han läser nu in grundskoleämnen och gör praktik. Emil har tillsammans med sina vänner skaffat ett garage där de hjälps åt att meka med bilar. De har ambitionen att ta över garaget och ansvara för det själva. En mackägare erbjöd Emil och hans kompisar att vara i garaget och lät dem själva bestämma om de ville hyra eller ta över garaget. De hoppas kunna ta över garaget och äga det själva inom kort:

”Vi har ju garaget. Vad ska jag säga, kanske fyra kontor stort, om man tänker så. [...] Så har vi ju liftar, färgrum och sånt där. [...] avgasrör, nya fjädrar och ja kanske olja och sånt där [...] sen har man ju specialare [...] som dekaler och sånt [...] högtalare och sånt där, som man kanske sätter i bilen. Så man får ju åka runt och leta efter nästan allting. Får vi det (garaget) i vår ägo blir det väldigt lättande.”

Sebastian har utifrån sitt eget musikintresse skaffat sig kunskap om hur man spelar in musik och fått plats i en studio där han bland annat försöker hjälpa ungdomar som hamnat snett att hitta en väg tillbaka via musiken. Sebastian stötte först på patrull på den lokala fritidsgården men fick hjälp av en förstående fritidsledare på en annan fritidsgård. Emil i Bergsjön och Sebastian på Hisingen har därmed arenor där de har motsvarande möjligheter till inflytande och delaktighet, som Emelie har i stallet. Skillnaden är den att stallet i sig ger möjligheten medan Emil och Sebastian själva har fått skapa sina arenor. De kretsar mer kring dem själva även om fler är med i gemenskapen. Både Sebastian och Emil har fått hjälp av vuxna som tror på dem.

För Emelie och Emil och andra som haft erfarenhet av inte studera eller arbeta kan fritiden fylla en särskilt viktig funktion. De som tillhört gruppen NEETs berättade oftare om sina fritidsintressen och vad de då gjorde. Fram träder drivna personer som Emelie och Emil som både kan och vill ta ansvar och som har förmågor som av något skäl inte tas tillvara i skolan. De tillåts att vara kompetenta initiativtagare som får fatta egna beslut. Därmed träder de in i rollen som beings istället för becoming. Detta har avgörande betydelse för utvecklingen som för Sebastian:

”Ehm... Vi fick studiotillgång. Först fick vi inte det! För dom sa till oss att vi var tvungna att göra en utbildning, som kostade pengar då. Och jag tror inte heller vi var tillräckligt gamla för att vara i fritidsgården just då, så vi tog kontakt med en annan fritidsgård som ligger... låg vid X. Och där fick vi den hjälpen vi behövde, så vi började vara i den studion, vi fick lära oss hur man hanterade alla studiogrejer och programmet. Sen fortsatte vi därifrån liksom.”

För unga som på detta sätt får möjlighet till delaktighet och inflytande, och att som ung få använda sin kompetens, som "being", genom att få lov att ta ansvar, blir fritiden också en brygga till vuxenlivet. Det blir en arena utanför hemmet där de kan känna sig trygga med andra än sina föräldrar såsom stallet och tiden där är för Emelie:

"För att, när man är ung, när man blir tonåring och när man ska gå över från att vara barn till att vara vuxen så tror jag att det är viktigt att ha ett ställe att vara på där inte ens föräldrar är och där man själv liksom, för i stallet, även om det är vuxna omkring så är det ofta att, att jag... på nåt sätt känns det som att, där känner jag mig vuxen också för att jag har fått förtroende att ta ansvar och sånt. Och lite att man behöver någonstans där man kan vänja sig lite vid att snart måste man göra saker själv och ta ansvar och sånt. Och samtidigt kan man umgås med vänner och andra ungdomar utan att, utan att föräldrarna är där och så".

Resultat om unga och staden

Ungdomarna i intervjuerna beskriver en delad stad där de är påverkade av socioekonomiska och kulturella faktorer kopplade till platsen. De har liten erfarenhet av andra platser i staden än där de bor och de är medvetna om hur platsen där de bor betraktas av andra. Resultaten visar på vikten av att samhällets skyldighetsbärare planerar och förverkligar goda uppväxtmiljöer.

UNGDOMAR OM PLATSENS BETYDELSE

Den uppdelade staden

De flesta ungdomar vi intervjuat säger att de gärna umgås med ungdomar från andra delar av staden och att det inte spelar någon roll vad man har för ursprung. Men i realiteten så rör man sig mest i närområdet, inte minst för att flertalet av de intervjuade ungdomarna går på högstadieskolor i närmiljön. De flesta har även valt att gå på gymnasiet på skolor som ligger i närheten. Rosa som bor i Haga och går på friskola i centrum uttrycker det som att ”man dras till dem som bor nära”. Anna som kommer från den välbeställda stadsdelen Billdal konstaterar att livet ”är lite som en bubbla” där hon bor. Man vill liksom inte lära känna andra säger Sigge, som också bor och går i skola i Billdal. Lite självkritiskt säger Sigge:

”Man märker det tidigt att... man vill inte lära känna andra liksom det blir väldigt mycket att man liksom fortsätter... på samma linje liksom och man umgås aldrig med folk från andra delar av samhället tänker jag.”

Anna och Sigge lever i ett privilegierat innanförskap. Segregerade boendemiljöer bidrar till att den som lever i innanförskapet många gånger inte ens är medveten om sin position. Anna från Billdal illustrerar hur det kan ta rätt lång tid för barn från en välbeställd stadsdel att bli medvetna om sin särställning:

”När jag var tio till exempel så hade jag ingen aning om att alla inte kunde ha råd med dom här grejerna: att alla inte hade sommarhus och alla hade inte båtar och så vidare... jag har bara växt upp bland svenskar jag hade ingen aning om att det såg annorlunda ut att det var blandning av kulturer på andra ställen i Göteborg. Jag (skratt) hade ingen aning om att jag levde så här här. Jag lämnade sällan här och jag visste inte hur det såg ut överallt riktigt.”

Har det någon betydelse att man inte rör sig utanför sitt bostadsområde i en starkt segregerad miljö? Att växa upp en segregerad stad skapar lätt en ”vi och dom-mentalitet” när man möter människor från andra delar av staden. Enligt Iris Marion Young (2000) leder den uppdelade staden till att människors vägar i vardagen inte möts och att det ibland är svårt för privilegierade grupper att uppfatta sina materiella och ekonomiska fördelar eftersom de saknar tillfälle att jämföra sig med grupper som saknar detta. Young menar att det är viktigt att skapa utrymme för dialog mellan grupper i samhället för att stärka den sociala hållbarheten, i en situation där den naturliga kommunikationen hämmas och det saknas gemensamma offentliga platser att mötas på.

Ungdomar som bor i invandrartäta områden uttrycker sig mest negativt om att staden är så uppdelad och att invandrare hamnar på vissa ställen medan ”riktiga” svenskar bor på andra. Rafik som är uppvuxen i ett miljonprogramsområde i Angered och klasskamraten Sara från Majorna resonerar så här om förändringen som Rafik följt i Angered under sin uppväxt:

”Det har blivit mindre och mindre, mer har flyttat och... efter den invandrapolitiken så har man bara placerat in alla med utländsk bakgrund på ett ställe och svenskar på andra [...] det är typ Angered för dom är invandrare... det är liksom varsågod här är erat ställe[...] mmm exakt så... ni kan ha det, ni kan ha det för er själva inga svenskar kommer och störa er bara ni inte kommer in i stan utan är där. [...] man håller på att bygga sjukhus, har ica-butiker och så blir det... det blir typ ett eget litet land [...] exakt ett litet land... och det tror jag också är problemet för att man måste ha en blandning man ska ha ett flertal svenskar och ett flertal med utländsk bakgrund och det ska liksom vara en bra balans.”

Livsvärldsradar

Ungas olika uppväxtvillkor påverkar förutsättningar för aktörskap och därmed makten över att självständigt forma sina liv. Aktörskapets förutsättningar framkommer som tydligast när man lyssnar på ”höjden” och ”bredden” av deras berättelser, med andra ord när man lyssnar efter vilka utrymmen de har i sin föreställningsvärld och i sin praktiska vardag. Detta kan till exempel vara i bemärkelsen av mängden erfarenheter, såväl ur ett tidsmässigt som geografiskt perspektiv. Det kan också vara abstraktionsnivån av deras visioner och tankevärld. Vi har valt att beskriva detta som livsvärldsradar.

Det framkommer att unga med en (både faktisk och/eller upplevd) trygg tillvaro omfamnar sin omvärld på ett mer övergripande sätt, än de unga som lever med större (faktiskt/materiell och känsla av) otrygghet. Detta innebär att deras föreställningsförmåga, deras livsvärld, omfattar såväl framtiden som staden och politiken på en mer principiell nivå, istället för att tala om det lilla och det konkreta. Axel är 15 år och går i nian. Han är uppväxt och bor i en villa i Billdal med båda sina föräldrar. Båda föräldrarna är födda i Sverige. Han resonerar så här kring framtiden och möjligheten att få jobb när han blir äldre:

”Ja, det är väl det negativa, alltså hur... hur det urartar just nu med miljön och liknande, alltså hur... hur det går. Man vet ju inte, det kan ju vara hemskt om tio år, alltså om det fortsätter i den här takten. [...] Det är inte helt osannolikt, så mycket som vi förstör miljön och liknande. Vi blir ju bara mer och mer människor, så att... och tillgångar liksom försvinner. Kommer jag ha bil ens när jag är 30-40? Kommer jag ha hus eller kommer jag ha barn, eller kommer jag ha jobb?”

Amanda är 19 år och bor i en villa på landsbygden i Göteborg med båda sina föräldrar. Hon berättar att hon varit skoltrött sen slutet på grundskolan och är även nu. Hon har bytt skola och utbildning och går nu andra året på en gymnasieskola i centrala Göteborg. Vi lyssnar på hur Amanda resonerar om framtiden:

”[...]jag vet inte vad jag kommer jobba med när jag har gjort gymnasiet inte en aning jag kommer inte bli frisör i alla fall (fniss) men jag får lite paniken för jag är rädd att jag bara ska vara hemma och faktiskt försöka att hitta och försöka att skaffa jobb och att mina föräldrar ska vara där å men om typ 10 år då skulle jag i alla fall ha ett jobb som jag liksom kan alltså en lön jag kan leva på som jag kan göra saker med och jag skulle jättegärna vilja ha i alla fall nåt barn och en man eller en flickvän jag vet inte vad som känns bäst då eh ja ha flyttat härifrån i alla fall [...] a försöka skaffa ett jobb till vilket pris som helst ”

Hos de missgynnade unga rör sig livsvärlden på en mer konkret, vardagsnära nivå där fokus i högre grad ligger ”här och nu” och i ens egen situation. En konkret anledning som kan tänkas ligga bakom detta är att de unga vars livssituation inte varit fördelaktig, för exempelvis skolan eller inom familjen, gör att det som man måste ta sig an, det som måste övervinnas för att gå vidare till de sfärer som inte har en direkt och omedelbar påverkan på ens liv, tvingas skjutas upp. Har man till exempel svårigheter med att klara sig i skolan, kan man tänka sig att tiden och energin inte räcker till för att ta sig an ”de större” frågorna.

Hos missgynnade unga rör sig livsvärlden på en mer konkret, vardagsnära nivå där fokus i högre grad ligger ”här och nu” och i ens egen situation.

Sociologen Pierre Bourdieu (1992) menar att unga bör uppfattas som en socialt konstruerad kategori vars relation till vuxna utmärker sig genom frågan om fördelning av makt. Denna ojämlikhet yttrar sig bland annat juridiskt, konsumtionskulturellt och politiskt.³² Vidare menar Bourdieu att det är relativt poänglöst att tala om ungdomar som enhetlig grupp och att man istället bör tala om skillnader *inom* kategorin. Även ungdomsforskaren Mats Lieberg diskuterar ungdomens historia i antologin *Ungdomar i skilda sfärer* och menar att kategorin ungdom redan vid förra sekelskiftet kom att delas in i två huvudsakliga grupper; de som tillhörde den borgerliga och kultiverade sfären som rörde sig mellan skolan och hemmet och de ungdomar som tillhörde arbetarklassen som tvingades jobba för att hjälpa till att försörja familjen (1993:190). Den senare gruppen har historiskt och än idag haft färre organiserade aktiviteter, där istället det offentliga rummet och gatan har varit viktiga platser för tillhåll och aktivitet. Arbetarklassungdomen har därmed också uppfattats som ett större hot mot samhällsordningen än den inordnade och väletablerade medelklassungdomen och därför också varit föremål för borgerligt moraliserandet. Sandra och Vincent går i nian i Tuve. De samtalar om hur unga möts i stadsmiljön:

Sandra: *Alltså många såhär vuxna som är som äger själva affären och så, dom är mer vaksamma över ungdomar va, a men du är ungdom du kommer säkert stjäla nånting eller nånting sånt för att man får alltså jag blir ändå tillsagd nej du har vart inne i omklädningsrummet för länge nu du får gå ut härifrån från provrummet för dom tror att jag ska rymma typ.*

Vincent: *Jag vet inte att alltså man ser på ungdomar som att dom kanske inte kan ta ansvar och sånt och då kanske det är därför man inte tar dom på allvar [...] alltså jag hör att typ när man går omkring så hör man folk prata typ [...]kolla på han ungdomar ser konstiga ut eller nått sånt inte om mig fast om typ andra och då typ vet man vad folk ser på oss liksom och ibland vissa gör nåt, ah såhär a typ dåligt, stjal och sånt fast då behöver man inte dra alla över det liksom.*

Sandra: *Man ska inte dra alla över en kant...*

Att arbetarklassungdomen haft färre organiserade aktiviteter och istället varit beroende av offentliga platser i högre grad, är en konsekvens bland annat av familjernas ekonomiska förutsättningar för boende och fritidsaktiviteter. Har man t.ex. inte ett källarplan i en villa dit man kan bjuda sina vänner och umgås, får man ta plats ute på torget. Har man till exempel inte råd med att skrivas in på ridskola, danskurs eller annan aktivitet, får man hitta på annat som dels inte är lika kostsamt, men kanske också något som kräver självdisciplin (då det inte är under organiserade former) och motivation. Möjligheten att hamna och ta plats i olika typer utav rum blir mer begränsad om man saknar medel för detta. Detta påverkar ens levda erfarenheter och möjligen ens ”referensregister” och därmed livsvärldsradar.

Joakim går i nian och är 15 år. Han bor på landsbygden på Hisingen i Göteborg med båda sina föräldrar. Föräldrarna är svenskfödda och tillhör arbetarklassen. När han var liten tränade han fotboll men hoppade av det för många år sen. I sjuan hängde han en del i stadens centrum och berättar så här:

32 Juridiskt sätt är barn och unga upp till 18 år omyndiga i Sverige, vilket innebär att de inte har någon formell röst i den representativa demokratin. Förenklat sagt kan man säga att barn och unga inte kan bestämma vilket samhälle, vilken politik de föds in och ska leva i. Den representativa demokratin är något de får juridisk rätt till att påverka först när de blivit myndiga. Med en *konsumtionskulturell* inramning menas de generella generationsspecifika produkter och tjänster som riktas till barn och unga. Exempel på detta är olika former av barn- och ungdomskultur (böcker, filmer, teater, leksaker) samt underhållning och evenemangssatsningar (så som Liseberg, Skara sommarland, Lek och buslandet). Slutligen innebär den *politiska* inramningen, vilket i hög grad är förbundet med den juridiska, att politikens utformning till stora delar utesluter unga både representativt men också att politiken emellanåt reduceras till ”barn- och ungdomsfrågor” istället för ”barn och ungas frågor”.

”Det är väl inne i femman, utanför där. Lite vid hamnarna... gräsmattan lite längre bort, och action park också. [...] Alla som jag var där med slutade hänga där [...]det var för mycket droger och alkohol i stan så jag orkade inte med det längre.”

Han berättar vidare att han numera hellre är i Kärra. I deras lilla skejtpark. Om Kärra säger han att det är mer gött folk, lättare att ta sig dit.

Vissa specifika sätt att organisera vardagen och livet på, som har blivit formaliserade och legitima, erkänns mer än andra. Alla ungas medskapande tas med andra ord inte tillvara på i samma utsträckning vilket kan förstås med hjälp av Bourdieus kapitalformer.³³ Tillgång till såväl ekonomiskt som kulturellt och socialt kapital ger ingångar till positioner och innanförskap och därmed inflytande och delaktighet. På samma sätt är brist på tillgång till dessa kapital något som minskar delaktighet och inflytande. Att vara ung och ha klassmässigt låg position samverkar vad gäller inflytande och makt i samhället. I intervjuerna framkommer till exempel att unga bär på erfarenheter som inte värdesätts eller omsätts till något fördelaktigt i skolgången eller i det formella samhället. Vi möter Sandra och Vincent från Tuve igen:

Intervjuaren: *Hm så du onlinespelar också?*

Sandra: *Ja ibland alltså nu så har det vart lite strul jag har knappt spelat på flera månader eh men jag brukar faktiskt inte spela så ofta.*

Intervjuaren: *Nej har du också vänner där då som du spelar med?*

Sandra: *Ja jag har många vänner som jag har lärt känna som bor lite överallt i landet jag har väl nere i Skåne, nere i Stockholm, uppe i Stockholm.*

Vincent: *Och nere i Stockholm (skratt).*

Sandra: *Och sådär så det är ju lite överallt.*

Intervjuaren: *Hur har du lärt känna har du lärt känna dem genom spelet?*

Sandra: *Internet, spelet, jag har vänner borta i Israel liksom så.*

Trygghet och kriminalitet

Att besöka stadsdelen Biskopsgården i Göteborg våren 2014, innebar att ungdomarna spontant började prata om upplevelser av brist på trygghet och förekomsten av skottlossningar. Zahra, Aisha och Amal, tre 16-åriga tjejer som alla bor i Biskopsgården, beskriver en bild av verkligheten med återkommande skottlossning som påverkar en negativt och kanske gör att vissa dras in i kriminalitet. Men de menar att det är upp till var och en att inte låta sig dras in i gängen. Om man vill bli något måste man kämpa själv.

Ungdomarna förefaller känna sig maktlösa då de inte kan påverka vad som sker och i inledningen av citatet nedan försöker de normalisera skottlossningarna genom att hänvisa till att det är farligt i alla länder. Orsakerna till kriminaliteten förlägger de i huvudsak till individer. De nämner förvisso kort att det behövs fritidsgårdar, men de talar inte om att de ser förebyggande positiv säkerhet. Istället efterlyser de negativ säkerhet i form av mer kontroll och stängsel, men de anser också att en sådan lösning också skulle påverka negativt. De tycker att Göteborg är en fin stad, men ambivalensen till det egna området är tydlig. Zahra ger i slutet av citatet uttryck för att ingen lyssnar på ungdomarna:³⁴

³³ Se under rubriken Centrala teoretiska begrepp, sid 25-26 i denna rapport.

³⁴ De tre ungdomarna pratade ivrigt och ofta i munnen på varandra. För att öka läsbarheten har intervjuutdraget när det presenteras komprimerats i förhållande till den transkriberade intervjun.

Intervjuaren: Vad ni tycker om Göteborg och vad ni tycker om området?

Amal: Jag tycker det är bra, fast alltid skottlossning.

Zabra: Ja, skottlossning här. Det, man känner sig... ibland man känner sig obekvämt, otrygg.

Aisha: Rädd och...

Zabra: Ja, man är rädd.

Intervjuaren: Men alltså hur... skottlossningarna, det ser ju jag på nyheterna och sådär, men hur är det för er?

Zabra: Det är något farligt i alla länder.

Aisha: Det är vanligt (skratt).

Amal: Ja, men inte här i Sverige (skratt).

Zabra: Alla länder har skottlossning, det händer i alla länder.

Aisha: Men här, det händer jättemycket. Igår hände det också.

Amal: Ja, typ nästan alltid, varje vecka det händer.

Intervjuaren: Hur påverkar det er?

Aisha: Ingenting, jag bryr mig inte (skratt).

Zabra: Man blir... eftersom det är många skottlossningar, man blir trött, man orkar inte säga nånting, man orkar inte... man bryr sig inte längre, eftersom det är många skottlossningar. Man bryr sig inte längre, 'okej nån dog, vad ska vi göra?' (skratt).

Intervjuaren: Vad beror det på, att det blir dom här skottlossningarna?

Aisha: Folk säger... alltså dom här ungdomarna som..

Zabra: Ungdomar, mest...

Aisha: Alltså, dom fritidsgårdar... dom behöver sånt men, det är föräldrarna som inte har..

Zabra: Oväluppfostrade. Oväluppfostrade.

Intervjuaren: Ja... Hur ni ser på det här området?

Zabra: Göteborg, det är en fin stad här i Göteborg. Det är skönt... jättefint.

Amal: Jag tycker det bästa... alltså det är bra i Göteborg fast...

Zabra: Men ute här i Biskopsgården...

Intervjuaren: Vad är det för skillnad då?

Amal: Alltså det är läskigt med såna här grejer.

Intervjuaren: Är det här med skottlossningarna du tänker på?

Amal: Ja. Men annars, det är jättebra här.

Zabra: Ja, ibland trivs vi.

Intervjuaren: Ja, tror ni att ni kommer bo kvar här?

Zabra: Nej (skratt).

Intervjuaren: Ja, okej. Är det något ni skulle vilja ändra på i området då?

Aisha: I området... att ta bort dom kriminella (skratt).

Zabra: Ja, ta bort dom, så fort som möjligt.

Aisha: Fängelse.

Zabra: Ja, fängelse. Alla, alla.

Amal: Ja, och bättre poliser (skratt). Dom här gör ingenting, dom bara står där och fixar grejer.

Aisha: Eller så borde det bli en polisstation här nånstans.

Zabra: Ja, det skulle bli bra.

Amal: Dom borde jaga efter lite.

Zabra: Rensa hela området.

Amal: Veta mer vad som händer.

Aisha: Typ ha såna här civila som är med i gänget eller nåt.

Intervjuaren: Men tror ni det är lösningen, med mer poliser och...?

Zabra: Ja, polisstation som Aisha sa.

Amal: Dom borde också stoppa motorcykel.

Zabra: Ja, precis.

Amal: Den är jättestörande (skratt).

Zabra: Dom kör här förbi här i skolan, det här är skolans område, dom borde inte köra här. Skolan borde ha ett stängsel. Men dom har inte det.

Amal: Men dom bryr sig inte, dom kör jättesnabbt.

Zabra: Ja, och barnen leker här, vi leker här... dom borde inte köra härifrån, förbi.

Intervjuaren: Kan man göra nånting för att ändra... kan ni göra någonting?

Zabra: Vad kan vi göra? Vad kan vi säga till... vad ska vi säga till rektorn? Vad ska man säga? Om dom kan bygga stängsel här?

Aisha: Nej, det blir fängelse.

Även Amina och Adriana från Hammarkullen i Göteborg talar om rädsla och skottlossningar. Även de talar först om betydelse av kontroll och vakter, men efter att ha letts in på tankar om man kan göra något förebyggande betonar de arbetssätt i form av tidiga insatser och förebilder:

Amina: Ja men typ man skulle ha bättre koll på dom när dom börjar sexan och högstadiet för det är då dom vill va med i innegänget, små pojkar och små tjejer.

Adriana: För det är typ då dom känner sig coola och...

Amina: För dom går med åttor och nior dom försöker passa in. Det är en massa i sjuan som har börjat röka för att börja umgås med niorna och såhär, man ska typ hålla koll på dom i sexan och sjuan få in dom på rätt inriktning så dom inte går åt fel håll.

Adriana: Alltså man ska typ ha bättre koll på dom här ungdomarna när dom går på högskolan så dom inte hamnar i den här riktningen som dom går man ska inspirera dom till att fortsätta skolan och bli nått mer.

Intervjuaren: Hur skulle man kunna inspirera då?

Adriana: Hmm... Man typ tar nån som dom ser upp till och berätta vad den personen har gått igenom och att den var typ i samma satts och den hittade en bättre väg och få människorna alltså ungdomarna att försöka bli som dom. Som typ alla i den här skolan, dom försöker bli som Zlatan för han själv växte upp i ett sånt här slumområde och blev enormt stor så dom försöker också bli typ stor fotbollsstjärna.

Intervjuaren: Man behöver sådana förebilder?

Amina: ja

Sebastian, som har ett socialt engagemang genom musiken, pratar först om behovet av fler poliser men resonerar sig fram till ett annat tänkesätt som mer utgår från en känsla av positiv säkerhet:

”Poliserna... borde lägga mer resurser på konflikterna där ute just nu, och satsa på ungdomarna... jag tycker att man borde satsa på ungdomarna och hitta på andra grejer än att gå och skjuta varandra.”

Sara från Hammarkullen är också inne på de tankebanorna när hon säger:

”Ja, men alltså jag tycker problemet med Göteborg är att det inte finns så många ställen som ungdomar kan vara i. Liksom det är därför många ungdomar hamnar inom kriminalitet för att dom inte har nånstans att gå. Så det är bara såhär att hitta på saker och... ja, om det skulle finnas fler ställen att gå till som ung, då kanske det skulle bli bättre för ungdomarna och slippa det här med kriminaliteten och sådär.”

Nazli går på friskola i centrum av Göteborg och bor med båda sina föräldrar i en lägenhet i Hjällbo. Hon säger apropå kriminalitet:

”Jag har en sak att säga... ifall nånting händer i Angered, då är det bara för att den personen själv har problem, inte för att nån jävlas och bara typ skjuter någon annan för skojs skull.”

Rosa går på samma friskola och bor med sin mamma i en hyreslägenhet i Haga. Hon understryker att man inte behöver vara rädd i Angered:

”Jag har varit i Angered massa gånger, det är liksom knappt en människa där och dom jag har träffat är bara helt lugna och snälla [...] det är helt underbart på torget du vet. [...] Alla verkar vara jätteglada, och sen liksom om det är nån som blir skjuten typ, såhär vi säger typ i Biskopsgården, då är det för att dom har egna problem liksom.”

Sara och hennes klasskamrat Joy från Hammarkullen pratar om vilket rykte olika platser har och kommer fram till att media bidrar till bilden allmänheten har av att vissa platser (”invandrartäta”) är kriminella medan andra platser (”svenska”) aldrig omskrivs i de termerna:

Joy: Till exempel Olofstorp och dom här, det är ju massa svenskar där och så.

Sara: Men det är lika stor kriminalitet där med egentligen när man tänker efter.

Joy: Ja.. nej men jag tycker... jag rider ju där i Olofstorp ungefär, och då får jag höra massa saker och jag tycker att det är mer våld och så där borta än vad det är i Hammarkullen.

Sara: Mm, men så står det ingenstans i tidningar och så är det ingen som tänker så... [...] så därför ska man inte tycker jag, alltså hur ska jag säga... alltså därför ska man inte döma med samhället för alla samhällen är ju egentligen likadana. Så typ bara för att man säger att man kommer från Angered så borde det inte vara så att man tänker "aa, kriminalitet" och jag vet inte vad.

Intervjuaren: Men folk tänker så eller? För ni kom in på det här med kriminalitet...

Joy: Ja, jag har upplevt att dom känner det, att dom säger så.

Kronogården i Trollhättan har också dåligt rykte på grund av att tidningarna skriver så mycket negativt, tycker Shila och Ahmed:

Shila: Vi har jättedåligt rykte här...

Intervjuaren: Mm, hur märker man det? Eller hur vet ni det?

Ahmed: Genom, läsa tidningar, står mycket om Kronogården och sånt där.

Ambivalensen till det egna området framträder åter påtagligt. De intervjuade ungdomarnas bild från denna socialt underprivilegerade förort är dubbel. Många trivs i området och här finns å ena sidan alla vänner och trivsel, men andra ser ner på det. Livschanserna beskrivs som begränsade men de vill inte bo där som vuxna:

Adriana: Jag vill inte att mina, ifall jag får barn att dom typ ska gå i fel inriktning. Det är bättre att lägga dom i en bättre skola och sånt, inte typ som ghattot som den här skolan jag vet inte hur jag ska förklara [...] så dom får bättre vänner bra vänner.

Amina: Bättre liv helt enkelt

Adriana: Ja, bort härifrån.

Amina: Det är många föräldrar som inte bryr sig om sina barn och låter dom få göra vad dom vill och dom hamnar där dom är.

Intervjuaren: Vad var det som du sa om ghattot (skratt)

Adriana: (skratt) Jag vet inte vad jag fick det där ifrån.

Intervjuaren: Men hur tror ni att andra ser på området som?

Adriana: Farligt.

Platsen i andras ögon

Ungdomar som bor på territoriellt stigmatiserade platser har ofta som strategi att presentera sig med staden de kommer från, snarare än att berätta vilket område de bor i. Platsen i andras ögon är teoretiskt uttryckt deklasserad och etnifierad, varför de är försiktiga med att identifieras med den. Dessa begrepp uttrycker att den underprivilegerade plats som förorten utgör på ett intersektionellt sätt knyter samman social klass och den sociala positionen "invandrare". När Emil, med nordiskt ursprung från Bergsjön i Göteborg, får frågan om alla har samma möjligheter i staden Göteborg säger han att staden inte är rättvis. Han säger att: "Vissa blir ju nedtryckta för att dom har en annan färg på hyn". Hans svar leder tankarna till ett postkolonialt perspektiv och det teoretiska begreppet rasifiering.³⁵ Färgen på hyn innebär

³⁵ Se i denna rapport under rubriken *Centrala teoretiska begrepp* i samband med begreppet etnicitet, sida 26.

diskriminering baserad på uppfattningar om ras. När Emil utvecklar sina tankar framkommer att synen på hudfärg i grund och botten är en fråga om makt och en rasism med rötterna i ett kolonialt förflutet:

Emil: *Ja, det har man ju. Fast jag vet inte hur mycket, man har ju liksom... vissa blir ju nedtryckta bara för att dom har en annan färg på hyn, dom blir ju nedtryckta, så dom har inte fått så stor chans att göra nånting åt det. Så... ja, vad ska man säga?*

Intervjuaren: *Tror du att det spelar roll vad man har för bakgrund och så?*

Emil: *För mig spelar det ju ingen roll, fast för andra så kanske det... för att vissa har ju haft en familj som är rasistiska, varit sen länge tillbaka och dom har ju tänkt att 'okej, dom som är mörka, dom har mindre värde för att dom har varit slavar en gång i tiden, så att vi har större makt än vad dom har', fast alla har ju lika mycket makt i det här landet...*

Känslorna hos ungdomarna från den underprivilegerade förorten är ambivalenta. Detta då de upplever att andra ser ner på platsen, samtidigt som platsen också utgör en hembygd där de bor, trivs och har sina sociala relationer. Ahmed säger:

"Jag bor själv i Kronogården. När en ny tjej eller någon annan frågar mig, jag säger Trollhättan. För Trollhättan är stort. Dom säger 'kommer han från Kronogården, nej vad skall vi göra med han? Han är problembarn'. Det är därför vi säger Trollhättan".

Samma bild framträder när intervjuerna görs i Hammarkullen i Göteborg. Sara menar att det spelar roll vilket område ungdomar kommer ifrån, speciellt när de lämnar området för att börja gymnasiet:

Sara: *till exempel när vi börjar gymnasieskolan så går man "ja men vart bor du?" – "Angered" – "Jaha...". Liksom på det viset. Så det blir ju ganska såhär konstigt för man känner sig lite såhär ute, man känner sig ganska uppdelad från samhället.*

Intervjuaren: *Spelar det roll, alltså var man kommer ifrån? Att man kommer ifrån Angered?*

Sara: *Alltså för vissa kanske det gör det. För alltså Angered har den här... vad ska man säga, ryktet. Att det är dåligt, men egentligen om man är i Angered och ser hur det är, så är det inte så dåligt som det låter egentligen [...] typ många vänner som går i gymnasiet nu har sagt typ "ja men vi skäms att säga att vi kommer ifrån Angered på grund av det här ryktet" [...] Så det blir ganska såhär: "Vart bor du?" – "Hammarkullen" – sen bara "Jaha.. Angered". Så det blir ganska så här uppdelat egentligen.*

"Svenskhet" i en segregerad stad

Ungdomarna som intervjuats är väl medvetna om att staden är segregerad och de flesta uttrycker att de upplever att alla inte har samma möjligheter. Betydelsen av plats är stor och framstår i intervjun som helhet som en viktig aspekt i ungdomarnas identitetsarbete.³⁶ Sara går på högstadiet i Hammarkullen. De har bott där tidigare men bor nu i radhus i andra delar av Angered med sina familjer. Sara säger om den delade staden:

"Jag tycker liksom att alla ska bli behandlade likadant men så är det inte egentligen. För till exempel om man tänker såhär, i Angered finns det inte så jättemånga som är svenskar och bor här. Så tänker man sen typ, Mölnadal, Mölnlycke så är det såhär mer svenskt område eller vad man ska säga. Liksom det blir såhär uppdelat tycker jag [...]"

³⁶ Se om platsbegreppet under rubriken Centrala teoretiska begrepp i denna rapport, sid 25.

Sara anser att invandrare i för hög grad placeras i områden tillsammans med andra invandrare och att integration då försvåras:

”Jag tycker det skulle vara bättre om dom skickades till det stället som man bott i Sverige ganska länge, för då lär dom sig mer om Sverige, om hur det har varit och hur det är idag, och då kan man prata språket bättre och så. Men till exempel om dom skickas till Angered eller något ställe där det finns många som upplevt samma sak, då kan man inte prata så bra svenska, då lär man sig inte hur Sverige är egentligen.”

Shila är 17 år och kom till Sverige från mellanöstern som 10-åring. Shila trivs i området där hon bor, men hon har en dröm om att träffa ”svenskar”:

”Ja. Alltså jag trivs här. Det är inte så att jag inte trivs, men, jag vill att, jag vill lära känna mer svenskar. Jag vill förbättra mitt språk, jag vill umgås med det, jag vill se hur dom är, hur dom fungerar, hur deras familj är, hur deras kultur är, och så. [...] men om jag bara träffar en svensk, typ familj, då är det, jag tror det kommer vara stor skillnad.”

Ahmed bor i Kronogården i Trollhättan. Han kom till Sverige som 10-åring. Idag är han 16 år. Han tycker att det är kommunens fel att staden blir uppdelad och människor inte möts:

”I ett område där det typ finns, säg 7-8 lägenheter lägger dom alla somalier. Sen i andra områden lägger dom massa irakier, i ett annat område lägger dom massa albaner. Så det blir ingen blandning. Längst in i slussarna [...] lägger dom alla svenskar där. Det blev aldrig nån blandning.”

Cheydan som är 16 år och också bor i Kronogården berättar hur hon, i kraft av sitt agentskap, försökt bryta barriärerna mellan Kronogården och andra delar av Trollhättan.

”Ja Kronogården jag tycker det är jag tycker det är jättebra område [...] jag har ju försökt göra en massa saker. Jag försökte göra fest här eller jag har försökt också vad heter det göra eh där nere vi har hämtat några band från Stockholm som konsert ja vi har haft konserter och det är vad heter det gratis så man kunde komma och ja å men det var inte så många [...] det var med ungdomarna och vi gjorde konserten ja vi försökte påverka och vi eh vi gör alltid nytt försök gör nya försök ger aldrig upp vi vill att det ska komma folk och vi har gjort några gånger vad heter det affischer och eh lagt upp vad heter det på många olika eh delar av Trollhättan så folk skulle se och komma det har jag gjort [...] ja men det blir bra det blir bra om vi fortsätter så för tänk om folk inblandar sig där i Kronogården.”

Uppdelningen mellan svenska områden och invandrarområden leder till en känsla av att inte höra till hos ungdomar med utomeuropeisk bakgrund. Faraji och Haron är två 15-åriga killar som bor i Biskopsgården, ett område som präglas av relativ fattigdom och där en hög andel av befolkningen har utländsk bakgrund. Liksom i de flesta underprivilegierade förorter är omsättning av befolkningen stor och det framkommer även av citatet nedan att många ungdomar är nyanlända. Faraji och Haron är dock båda födda i Sverige av föräldrar som kommit till Sverige från Afrika. Skolan de går på har endast någon enstaka elev utan utländsk bakgrund. Faraji och Haron tillbringar liksom de allra flesta ungdomar vi mött i intervjuerna mesta delen av sin tid med kompisar i området där de bor. Faraji som är född i Sverige känner sig inte svensk:

Intervjuaren: *Ni är ju tydligen rätt mycket i området här då. Ni ger en bild av att kompisarna finns här, och när ni är ute och hänger så är det bland kompisar och det är här. Vad tycker ni om området?*

Faraji: *Nej, vi känner oss hemma här.*

Intervjuaren: Mm. Hur är det för din del?

Haron: Samma sak, känns bra här. Även ifall det kan hända saker, men det finns ändå allt, man trivs här.

Intervjuaren: Känner ni att ni är göteborgare?

Faraji: Ja, att jag är göteborgare (otydligt)

Intervjuaren: Det står Los Angeles på kepan, det står inte Göteborg (skratt).

Faraji: Ja, precis. [...] Man känner sig inte svensk här i alla fall, så personligen känner man sig inte svensk, även om man är född här eller så. Svensk medborgare.

Intervjuaren: Mm, vad tycker ni om att det är så då? Eller håller du med?

Haron: Ja, det gör jag faktiskt.

Intervjuaren: [...] Men ni säger ”jag känner mig inte svensk”, sa du. Hur märks det då liksom?

Faraji: Mina vänner har invandrarbakgrund och så, man pratar mer på deras sätt som dom... alltså så att dom ska förstå. Förstår du? Ifall dom är nya här i Sverige och dom kan lite svenska, så pratar man mer på deras sätt, så dom ska förstå bättre. Det är mer invandrarvänner man har.

UNGDOMAR OM INFLYTANDE I STADEN

Skillnad på inflytande mellan den privata och offentliga sfären

Under intervjuerna blir det tydligt att ungdomarna har agentskap. Med begreppet agentskap avses att ungdomarna utifrån det de bryr sig om har kapacitet och potential att ha inflytande över sina liv och sin omgivning. Skyldighetsbärares och vuxenvärldens förväntan på dem som beings med agentskap är dock låg. Ungdomarna bekräftar i intervjuerna att synen på barn och unga som becoming symsyrar deras vardag. Naturligtvis använder de inte de orden, men det framgår ändå tydligt att barn och unga inte hör hemma i den offentliga miljön.

Många ungdomar tycker att de blir lyssnade till i den privata sfären i vardagen och att de kan påverka i den direkta relationen med vuxna, t ex i relationer till lärare eller föräldrar. Oftast kan de påverka läxor, någon gång har de kunnat påverka att en lärare har slutat, några säger att elevråd är kanaler för påverkan medan det tycks som om flertalet ungdomar inte tycker att det fungerar. I intervjuerna uttrycker dock ungdomarna att de sällan har någon röst eller att de blir tagna på allvar i frågor som rör samhället i stort. Genom intervjuerna framgår att ungdomarna många gånger har en vilja att ta ansvar, men att det saknas utrymme för medskapande utanför den individuella nivån. För att tala med Barbro Johanssons ord (2009) så är skolan och hemmet ”barndomens platser”, vilket medför att den fysiska åldern räcker som hinder för barns och ungas deltagande på offentliga arenor. Vuxna behöver inte reflektera över om barn och unga kan vara berörda av de samhällspolitiska frågor som diskuteras i den offentliga miljön, eller om barn och unga har kunskap och kompetens som kan tillföra samtalet nya dimensioner – de är helt enkelt för unga för att komma ifråga.

Ibland säger ungdomarna att de inte är intresserade av att påverka och de menar att inflytande kommer de att få som vuxna. Acceptansen för att vara en ”becoming” bidrar till att ungdomarna inte är intresserad av att försöka ändra på något nu, utan att det får vänta till ”sen”.

Genom intervjuerna framgår att ungdomarna många gånger har en vilja att ta ansvar, men att det saknas utrymme för medskapande utanför den individuella nivån.

Zahra i Biskopsgården tycker att det är naturligt:

Zabra: *Vi kan inte ändra nej, tyvärr. [...]*

Intervjuaren: *Varför skulle dom inte lyssna på er?*

Zabra: *Vi är bara unga människor, vem skulle lyssna på oss?*

Det får vänta till sen, säger Zahra:

”För då har vi mer erfarenhet, och vi har sett mer av livet, och vi har jobbat.”

Sara och Joy i Hammarkullen resonerar på samma sätt:

Joy: *Alltså jag tycker.. det här med 18 års åldersgränsen, det är bra för...*

Sara: *Man är mognare att rösta då.*

Joy: *Ja, liksom nu tror jag inte att dom unga, de flesta unga skulle inte förstå sig på det här med att rösta och så.*

Sara: *Nej, det är många som inte skulle kunna.. vissa kanske är tillräckligt mogna för att förstå det här med politik och så men det är inte alla. Inte förrän dom blir 18.*

Den här inställningen är en illustration av att barn och unga agerar i enlighet med den syn på barndom som vuxenvärlden etablerat. Tina Mattsson, socionom och genusvetare, menar att hegemoni, eller en dominerande grupps sociala och kulturella övertag, även leder till att underordnade grupper tolkar sin situation med den dominerande gruppens tolkningsram. Detta gäller inte bara social och kulturell dominans utan också när det gäller kön, sexualitet och etnicitet (Mattsson, 2010). Mattsson nämner inte ålder, men hegemoni kan förstås också tolkas med generationsordningen som utgångspunkt.

Ungas känsla av underordning framkommer tydligt genom intervjuerna när ungdomarna reflekterar över sin möjlighet att påverka i samhället. Therese, 16 år, ger uttryck för detta genom att enkelt konstatera att ”Nej, jag är för ung” på frågan om hon har försökt påverka Västtrafiks bestämmelser som hon anser är negativt för ungdomars resande med kollektivtrafiken. Flertalet ungdomar uttrycker att unga sällan ha någon röst eller bli tagna på allvar i frågor som rör samhället i stort. En del ger trots det uttryck för att det finns en vilja att ta ansvar men att det saknas utrymme för det utanför den individuella nivån. Emil, 17 år från Bergsjön som vi mött flera gånger tidigare, resonerar om varför unga skulle kunna ha mycket att bidra med i staden:

”Det är dom som åker kollektivtrafik, det är dom som är mest ute och spelar fotboll och såna här grejer, mitt i stan. Så dom skulle ju säkert kunna ändra på väldigt mycket om dom fick lov att göra det.”

Eller också har man lärt sig att påverkan ska äga rum i särskilda, av vuxna tillhandahållna, strukturer. Faraji, 15 år, tycker att det är OK att inte kunna påverka i samhället innan man fyllt 18 år, men säger ändå att:

”Det finns sån här ungdomsfullmäktige om du vet vad det är... Där kan man påverka lite i alla fall.”

Det framkommer dock i flera intervjuer att ungdomarna är skeptiska till de arenor som vuxna erbjuder för demokratiskt inflytande. Anna som är 15 år och bor i Billdal, säger kritiskt om ungdomsfullmäktige att hon inte tycker att de gör någon stor skillnad:

”Dom säger alltid att det gör nån jätteskillnad men jag har inte fått höra nånting om det.”

Samtidigt finns bland intervjuerna några exempel på unga som trots hegemonin och sin underordnade roll har idéer om hur man kan göra för att påverka trots att man är ung. 15-åriga Rosa, som bor med sin mamma i Haga, säger:

”Ja men såhär typ att, om man till exempel har en text om nånting man tycker är viktigt, om man till exempel ger det till en politiker eller nån som kan påverka, nån äldre som sysslar med det, sen också att man visar generellt sett att du vet jag är en ungdom om jag vill påverka detta... Ju fler som gör det så förstår liksom dom professionella att folk vill göra någonting åt ett visst problem.”

Axel 15 år, som bor med sina föräldrar i Billdal tycker att man kan skicka brev ”till statsministern eller liknande”. Han tror att de vuxna ”tar vara på ens åsikter”, just för att man är ung:

”Alltså jag tror inte att det är helt omöjligt, framför allt när du är ungdom, för jag tror dom tar väldigt såhär liksom.. tar vara på ens åsikter.”

Barbro Johansson analyserade barns och ungs delaktighet i ett planeringsprojekt för Södra Älvstranden som staden genomförde år 2005 (Johansson, 2009). Där finner hon att de vuxna i projektet mer betraktade barnen som en särart än som fullvärdiga deltagare. Johansson menar att känslan av att bli tagen på allvar kan vara en konsekvens av att vara annorlunda i vuxnas ögon. Barns och ungas underordnade ställning likställer dem nästan med att vara en egen folkgrupp med en egen kultur, menar hon. Som sådan kan barn och unga uppmärksammas för sin ”särskildhet” och uppskattas för sin kompetens, utan att denna kompetens jämförelsesvis jämställs med eller utmanar vuxnas överordnade ställning.

Slutsatser

Städer och samhällen präglas av ökande skillnader i ungas uppväxtvillkor vilket påverkar ungdomars erfarenheter av inflytande och möjligheter till medskapande. I det här kapitlet diskuteras några av de mekanismer som skapar innanförskap och utanförskap i den segregerade staden.

Undersökningen som utgör underlag för denna rapport befäster en bild av att städer och samhällen präglas av ökande skillnader i hälsa, barns uppväxtvillkor och inkomst. I det följande framträder att plats och villkorande strukturer som klass, kön och etnicitet påverkar ungdomarnas upplevelser och erfarenheter av formellt och informellt medskapande, både i det egna vardagslivet och i samhällsutvecklingen.

De unga vi intervjuat tänker dock sällan i termer av att påverka. Spontant svarar de ofta att de inte försökt påverka eller förändra något i samhället, i skolan eller på fritiden. De associerar påverkan främst med vuxeninitierade formella påverkansmöjligheter som val, ungdomsråd, elevråd och så vidare. Flera upplever att det är svårt att göra sin röst hörd som ung. De tror inte heller att vuxna kommer att lyssna på dem och menar att det därför inte är någon större idé att försöka innan de fyllt 18 år, när de är myndiga och kan rösta. När frågorna tonas ner och samtalet träder fram visar det sig att många trots det har upplevelser och erfarenheter av medskapande.

Det är sällan som ungdomar lever sina liv utanför de platser där de bor eller går i skola. Det är förstås glädjande att ungdomarna i undersökningen i så hög grad känner sig hemma på de platser som de vistas eller bor på. I en segregerad stad innebär emellertid detta risker för inlåsningseffekter där ungdomarna mer sällan kommer i kontakt med ungdomar olika dem själva. Ungdomar lever i hög grad i lokalt förankrade livsvärldar präglade av olika socioekonomiska och kulturella villkor. Av betydelse i segregerade städer är att de till plats knutna villkoren färgar ungdomarnas syn på möjligheter till inflytande.

Det finns anledning att vara positiv då ungdomarna vittnar om social tillhörighet och framtidstro och då de uppvisar egenskaper och krafter som kan bidra till att medskapa ett socialt hållbart samhälle. Vi behöver vara medvetna om att respekten för barnet som fullvärdig samhällsmedlem ibland står i kontrast till den syn på barndom som traditionellt finns i samhället. Intervjuerna visar istället att ungdomar inte bara är "becomings" som formas av strukturer, de är "beings" med kritiskt tänkande, reflexiv kapacitet och erfarenheter av att bo och vistas i staden som ung. Det finns icke desto mindre även anledning till oro för den sociala hållbarheten, när ungdomar vittnar om bristande likvärdighet i utbildning och livskvalitet, diskriminering, brist på erkännande och deltagande samt när de vittnar om att de barn och unga som bor och vistas i staden inte alltid känner trygghet, social tillit och samhörighet. I det följande diskuteras slutsatser kring i hur stor utsträckning som barnkonventionens krav på ungas rätt till utveckling, utbildning och delaktighet infräjas.

Skola och utbildning

Positivt vad gäller ungdomars tid i skolan är att de på flera håll upplevt inflytande över sin skoltid. Bilden är dock splittrad då det finns gott om exempel på att ungdomar försökt att påverka utan varken respons eller resultat. Dessa erfarenheter är tecken på att skolan inte alltid lyckas "göra" demokrati och att elever lämnar skolan med en nioårig erfarenhet av bristande inflytande och delaktighet.

Av betydelse för social hållbarhet och för skolans möjligheter att lyckas med sitt demokratiska uppdrag är att vi vet att elever i ökande grad går i skolor där de andra eleverna i flera avseenden är lika dem själva (Skolverket, 2012). Det framgår av intervjuerna att ungdomar såväl från privilegierade som från underprivilegierade områden generellt är positiva till tanken på att lära känna varandra över dessa gränser. För de ungdomar som är relativt

nyanlända framstår dock behovet av att träffa ”svenskar” som en fråga som upplevs ha avgörande betydelse, då dessa ungdomar ser detta som en väg in i ett gemensamt samhälle som de inte upplever att de är del av.

Ur ett rättviseperspektiv är det även problematiskt att likvärdigheten mellan skolor är alltför liten (Skolverket, 2012). Mot denna strukturella bakgrundsbild exponeras genom intervjuerna istället individualiserade förklaringar. När ungdomar skolmisslyckas tillskriver de ofta brister till sig själva eller till enstaka lärare, istället för att se att de är i svårigheter i en bristande verksamhet. Denna bild är framträdande i intervjuerna om NEETs och deras erfarenheter. Detta ställer höga krav på såväl det segregeringande skolsystemet som på enskilda skolors förmåga att utveckla sin verksamhet till att inkludera alla elever och i högre grad ha kompetens att möta elevers olikheter.

I vissa miljöer koncentreras behov av stöd och särskilda utbildningsinsatser. Intervjuerna tyder på att skolor med stor volym av elever i sådana behov inte orkar med sitt kompensatoriska uppdrag, så att alla elever utvecklas så långt som möjligt. I intervjuerna finns på sådana skolor exempel på att elever upplever det orättvist att endast de som ”straffat ut sig” och har det allra svårast får särskilda utbildningsinsatser. Här finns också exempel på upplevelser av bristande undervisning på grund av svårigheter att rekrytera personal till skola i utsatt område. Här finns exempel på att nyanlända elever fått vänta avsevärd tid på att få den studiehjälp på modersmål som de har rätt till. Dessa exempel är tecken på att inte alla elevers rättigheter infrias.

Ungdomars delaktighet är viktigt för skolans kunskapsuppdrag och för dess demokratiska uppdrag. Unga har också rätt till delaktighet och utveckling enligt barnkonventionen. Därutöver är delaktighet även viktigt ur ett hälsoperspektiv. Litteraturstudien *När barn och ungdomar får bestämma mer påverkas hälsan* visar att barns hälsa gynnas av ökat inflytande i skolan (Wennerholm & Bremberg, 2004). Andra studier visar att elever som upplever stressrelaterade arbetsvillkor i form av höga krav och låg grad av inflytande har en ökad risk för lågt psykiskt välbefinnande och psykosomatiska besvär. Upplevelsen av stress tycks emellertid minska när eleverna själva kan vara med och påverka i skolan, särskilt i konkreta situationer som att bestämma när läxor och prov ska förläggas (Rotsila & Toivanen (red), 2012) vilket vissa eleverna menar att de har. Det borde vara särskilt viktigt på skolor där elever har svårt att nå godkända betygsnivåer eftersom det enligt Wilkinson och Pickett (2009) är mindre sannolikt att de som har låg social status upplever sig ha kontroll, vara lyckliga och optimistiska. När elever har så olika villkor beroende på faktorer som bakgrund, föräldrarnas position i samhället, boende, skola är det allvarligt att samhället inte klarar att kompensera för detta. Förutom negativa effekter av att de flesta elever lägger stort ansvar på sig själva för om de lyckas eller misslyckas, så bidrar bristande likvärdighet och infriande av rättigheter till att skillnaderna i hälsa ökar. Detta strider mot det tidigare redovisade politiska engagemangets intentioner på såväl internationell som nationell, regional och lokal nivå.

Vardag och fritid

Ungdomar upplever positivt nog inflytande över vardag och fritid. De flesta intervjuer visar att ungdomar är nöjda med vad de gör på fritiden. Fritiden framstår i förhållande till skolan som en alternativ arena där förmågor kan ta sig andra uttryck än i skolan. För många ungdomar är dock gränsen mellan skola och fritid utsuddad, då de har höga krav på att ägna sig åt skolarbete utanför skoltid. Vad de gör på sin fritid varierar delvis på var i staden de bor och några ungdomar skulle vilja ägna sig åt andra eller fler aktiviteter. I mer privilegierade områden är fritidsaktiviteterna ibland många och relativt dyra. I mer underprivilegierade områden är det möjligen så att vissa fritidssysslor av klassmässiga skäl helt enkelt faller utanför det som ungdomarna förväntar sig att de kan syssla med.

Kön framträder som en betydelsefull skillnad för vad ungdomar gör på sin fritid. Det är främst flickor som uppger att de ägnar mycket tid åt läxor på fritiden. Pojkar förefaller att

vara friare i att tillbringa tid utomhus i området där de bor. Det är pojkar som talar om fotboll, både som organiserad fritidsaktivitet, spontan aktivitet i bostadsområdet och som framtidsdröm. De som talar om hästar som fritidssyssla är uteslutande tjejer. Fotbollen i klubbverksamhet verkar emellertid inte erbjuda en möjlighet till inflytande. Snarare är disciplinering en framträdande diskurs, där det är tränaren som bestämmer. Stallen verkar i högre grad fostra till ansvar och inflytande då stallet skall fungera och hästar skötas och tränas. Fritiden framstår som en viktig arena för alla där unga kan använda och utveckla sina förmågor. Det tycks särskilt viktigt för ungdomar som har erfarenheter av att varken arbeta eller studera som Emelie och Emil har. I stallet och garaget får de möjligheter att vara delaktiga och att påverka. De vuxna visar att de litar på dem genom de ansvar de överlåter. Samtidigt finns en omtanke om ungdomarna på så vis att vuxna finns i närheten för att ge stöd och fungera som bollplank när så behövs. Fritiden blir därmed en arena där ungdomar kan få självförtroende och växa och som i sin tur främjar hälsan.

Staden som faller isär

Genomgående upplever ungdomarna att de inte har inflytande över frågor som rör stadens utveckling. Några har försökt göra sin röst hörd, men ingen har upplevt att de blivit lyssnade på. En vanlig inställning är att tycka att man, i enlighet med vuxensamhällets normer, får vänta tills 18-årsdagen då valdeltagandet öppnar upp för politiskt inflytande. Samtidigt har ungdomarna många insiktsfulla tankar och synpunkter på den segregerade staden. De flesta uttrycker att de inte gillar den utveckling de ser, det vill säga att segregationen i staden tilltar.

Som framgått i inledningen sker segregationen efter klassmässiga, etniska och geografiska mönster. Bilderna av privilegierade och underprivilegierade områden riskerar emellertid att bli alltför polariserande och nyanslösa. Skillnader är inte bara stora mellan områden i staden, det finns stora skillnader inom vissa stadsdelar. I mötet med de unga vi intervjuat framträder dessutom en sammansatt bild av staden, invånarna, levnadsvillkor och framtidsbilder. Den bild vi dagligdags möter i media är ofta schabloniserad och bidrar till stigmatiserande uppfattningar av stadsdelar och grupper av invånare.

Vi mötte i våra intervjuer Rafik som bor i ett miljonprogramsområde i Angered och går på en fristående skola inne centrum. Han satsar mycket på skolan och siktar på att läsa ekonomi på universitetet och på att bli VD eller finanschef. Han är politiskt intresserad och kan tänka sig att engagera sig inom den representativa demokratin. I en annan del av staden, Majorna, bor Sara som växt upp med sin mamma i en hyreslägenhet. Hon är van vid att det inte finns så mycket pengar i familjen utan om hon vill ha något så får hon samla ihop pengar själv. Hon tror inte att hon kommer rösta när hon blir myndig eftersom hon inte är intresserad av politik och inte vill ha med det att göra. När hon blir vuxen hoppas hon att hon kan flytta utomlands och bosätta sig där. Vi mötte också Sandra och Vincent som är arbetarklass med utländsk bakgrund och boende i hyresrätt. I samtalet visar sig båda ha en livsvärldsradar som är vidare än vad en kanske förväntar sig utifrån en schablonmässig bild. Teaterbesök, skönlitteratur, utställningar, resor visade på ett kulturellt kapital som troligtvis kan härledas till just deras migrationsbakgrund med stort kontaktnät utanför Tuve där de båda bodde. En förklaring till detta kulturella kapital kan vara att deras föräldrar i Sverige hamnar i en klassmässigt lägre position än i sitt tidigare hemland. Som kontrast till dessa unga mötte vi i Tuve också Lina och Maria, två flickor från medelklassen uppväxta i radhus. De åker inte så gärna till stadens centrum, utan båda håller sig hellre hemma i Tuve med sina kompisar. De berättar vid intervjun om sin första teaterupplevelse, vilken var ordnad inom skolan.

Efter denna nyansering utifrån den variation av ungdomar vi som intervjuare träffar på i olika områden av staden, är det viktigt att ändå konstatera att de intervjuade ungdomarna ger en bild av en uppdelad stad där det finns ”bra” och ”dåliga” områden och där det finns tydliga barriärer mellan olika områden. I berättelserna från Kronogården i Trollhättan fram-

står avståndet mellan denna utsatta stadsdel och staden vid slussarna som avsevärt. Ungdomarna uttrycker en känsla av instängdhet som också framstår som faktisk. Hoppet för dessa unga knyts till gymnasietiden då de kommer till andra skolor med elever från olika delar av Trollhättan. I Göteborg berättade unga om hur de ser på att makthavare ”placeras” alla med utländsk bakgrund i Angered som ett ställe där de kan bo och ha för sig själva. De som bor i områden med lägre status har ofta ambivalenta känslor. De tycker om sin ”hembygd”.

De brottas ibland med uppenbar brist på en i reella händelser bottnande känsla av brist på säkerhet och trygghet. De brottas även med att platsen i andras ögon är både deklasserad och etnifierad. Dessa processer är del i den territoriella stigmatisering som i segregerade städer drabbar underprivilegierade områden och som genom identifikation ställer krav på ungdomarnas identitetsarbete.

Den underprivilegierade förorten kan beskrivas som svenskgles, men detta begrepp för med sig att ”svenskhets” behöver problematiseras.

Ungdomar med migrationsbakgrund brottas med upplevelsen av svenskhet, på ett sätt som ungdomar utan migrationsbakgrund inte gör. Det kulturella kapital de bär med sig går inte självklart att växla in och ungdomarna vill inte heller självklart identifiera sig med svenskhet som enda identitet.

Svenskheten är för många ungdomar ständigt under förhandling och ”svenskhets” blir på ett intersektionellt sätt en plats- och klassrelaterad markör för en etnisk dimension som särskiljer innanför- och utanförskap.

Det framväxande nya heterogena Sverige som förändras genom globalisering, migration och urbaniseringens sammanlänkade processer synliggörs genom ungdomarnas berättelser. Enhetssverige med kollektiva identiteter är på väg bort. De unga vi mött är en del av och lever mitt i det nya Sverige som består av en mångfald av livserfarenheter, levnadsvillkor och livsmål. För beslutsfattare och andra maktutövare är detta en angelägen kunskap att använda. Det understryker också varför medskapandet med de unga som bor och vistas i staden är så angeläget. Denna mångfald av erfarenheter, livsvillkor och framtidsplaner behöver tas till vara i planering och beslut om hur staden och dess verksamheter ska utvecklas.

Ett barnrättsperspektiv på den rättvisa och socialt hållbara staden

Principerna för en rättvis och socialt hållbar stad är enligt KAIROS alla invånarens lika värde, en jämlik fördelning av resurser såsom tillgång till bostad, skola, hälso- och sjukvård och tillgänglighet till stadens offentliga rum, samt att invånaren både känner sig delaktig och faktiskt är delaktig i samhällsutvecklingen. De här principerna är faktorer som påverkar hälsan och folkhälsan och som, beroende på hur de inrättas, antingen kan bidra till en positiv och mer jämlik hälsoutveckling i befolkningen - eller det motsatta. De är också i samklang med rättighetsperspektivets principer om rätten att inte diskrimineras, rätten till utveckling och rätten till delaktighet.

Att betrakta barns och ungas inflytande ur ett barnrättsperspektiv innebär att ställa krav på politiker och tjänstepersoner att göra det möjligt för barn och unga att vara medskapande, vilket innebär att kunna vara med och påverka vad som ska göras, varför det ska göras och gemensamt komma fram till hur det ska göras. Det är en process som syftar till att utjämna maktskillnader och ge möjligheter att få sin röst hörd och bli lyssnad på. För att möjliggöra ungas medskapande krävs respekt för mångfald inte bara i relation till kön, klass och migrationsbakgrund utan också i relation till ålder, mognad och erfarenhet. Att vara ung och socialt och ekonomiskt marginaliserad innebär något helt annat än att vara ung och växa upp i en socialt och ekonomiskt resursstark miljö.

Att vara ung och socialt och ekonomiskt marginaliserad innebär ett dubbelt utanförskap. Ur ett rättighetsperspektiv är kunskap om barns och ungas olika förutsättningar beroende på var de bor, vilket kön de har, hur gamla de är, klass- och migrationsbakgrund viktig

För att möjliggöra ungas medskapande krävs respekt för mångfald inte bara i relation till kön, klass och migrationsbakgrund utan också i relation till ålder, mognad och erfarenhet.

information för beslutsfattare i den rättvisa och socialt hållbara staden. Därför är det viktigt att dialogen utgår från de behov och problem som ungdomarna själva upplever och beskriver. Enligt teorin om empowerment är det först då som hinder kan rivas ner och maktrelationerna förskjutas från samhällen, institutioner och offentliga myndigheter till individer eller grupper som kan förändra de livsvillkor som gör att de befinner sig i en svag och maktlös position.

Att se relationen mellan policy och utfall socialt

Barnkonventionen ställer krav på ungas rätt till utveckling, utbildning och delaktighet. I KAIROS är den centrala problemställningen: Varför blir det som det blir när vi vill så väl? Denna fråga implicerar att det finns en skillnad mellan policy och utfall. Som framgått under rubriken ”Politiskt engagemang för ungas inflytande” finns ungas rättigheter framskrivna på policynivå. Där framstår barn och ungdomar i hög grad som en homogen grupp, men i intervjuerna synliggörs att ungas livsvärldsradar skiljer sig mellan unga med olika uppväxtvillkor.³⁷ Framtidshorisonten och möjlighetshorisonten finns på olika avstånd vilket ger skillnader för ungdomars tilltro till förmågan att påverka. Ungdomarnas upplevelser och erfarenheter ser olika ut vad gäller formellt och informellt inflytande, både i det egna vardagslivet och i samhällsutvecklingen.

Denna undersökning synliggör att barns och ungas möjlighet till inflytande varken bör ses enbart på universell nivå, där förklaringar till inflytande ses som lika för hela den kategori som ”unga” innebär, eller individualiseras till förklaringar som förlägger möjligheter och hinder till individnivå. Istället bidrar denna rapport till att se ungdomars inflytande och handlingsutrymme som socialt medierade. Eller med andra ord, att inflytande, dialog och handlingsutrymme är socialt och kulturellt förmedlade och villkorade.

När frågan ställs om förhållandet mellan policy och utfall, blir det komplexa svaret utifrån intervjuerna med ungdomar att utfallet ser olika ut. Detta förklarar vi med att ojämlikhetskapande strukturer på olika sätt påverkar såväl tjänstepersoner på de institutioner som möter ungdomar som ungdomarna själva, som inte är en homogen grupp.

Utfallet av policy, där ungdomars rättigheter skall infrias, är inte ett statistiskt resultat av policy som är implementerad eller inte. Utfallet är snarare att betrakta som en socialt formad dynamisk process, påverkad av aspekter som klass, kön, sexualitet, generation, språk, bostadsområde, migrationsbakgrund, religion och identiteter. För att stärka ungas rätt till delaktighet och inflytande krävs därför av tjänstepersoner en reflexiv förståelse av sig själva. Det krävs även hos makthavare och beslutsfattare en självkritisk och normkritisk syn på institutioners roll som skyldighetsbärare, i ett heterogent samhälle där socialt och kulturellt kapital inte sällan efter geografiska mönster är ojämlikt fördelat.

Lärande av ungas erfarenheter

Undertiteln på denna rapport är ”Lärande av ungas erfarenheter”. Det medskapandebegrepp som arbetats fram under projektet poängterar just att behovet av ökat medskapande inte enbart återfinns i utanförskapet. Fokus behöver riktas mot de mekanismer som förstärker innanförskapet. Innanförskapet behöver få syn på att det finns ömsesidiga vinster med medskapande. Ansvar för dialog och medskapande vilar dock på skyldighetsbärare som har inflytande och makt över dialogens och medskapandets villkor.

Sett utifrån KAIROS synsätt är dialogen en förutsättning för medskapande. Med tanke på de positiva effekter som ungas medskapande bidrar till så finns det anledning från samhällets, skolans och föreningarnas sida att aktivt bidra till att ungdomarna får påverka även när de själva inte tar initiativet. Lärare eller andra professionella resurspersoner kan vara aktiva i sin roll. De kan ställa sin kompetens till förfogande och hjälpa mottagaren att tänka igenom möjliga resultat och konsekvenser av olika beslut. Dialog för medskapande måste föras på ett sådant sätt att maktrelationerna både är och upplevs som utjämnade (Askheim & Starrin,

³⁷ Begreppet livsvärldsradar presenteras i resultatkapitlet om unga och staden, avsnittet om platsens betydelse.

2007). Laverack menar att resurspersonerna inte nödvändigtvis behöver vara positiva till det de hör, men de måste vara engagerade i att agera utifrån dessa frågor (Laverack, 2007). Medskapande och dialog är förutsättningar för att i vid mening utveckla en interkulturell kompetens³⁸ med stor lyhördhet för ungdomarnas bakgrunder och identitetsarbete. Sammantaget är det dessa kunskaper, färdigheter och attityder som utgör förmågan till ett inkluderande arbetssätt som möjliggör positiva utfall av policys och att ungas reella möjligheter till medskapande ökar.

Stina som är 15 år och bor centralt i Skövde tror inte att unga alltid får den respekt som de förtjänar när de har något viktigt att säga. Det skapar en känsla av att man som ung inte har rätten att föra fram sina åsikter. Samtidigt visar intervjuerna att det finns både en vilja och önskan om att kunna påverka i unga år. Även om unga inte tror sig kunna eller få möjlighet att påverka så säger Aisha, Zarah och Amal från Biskopsgården att de är nästa generation och att de har kunskap som kan bidra till samhällets utveckling:

”... kanske jag, eller kanske vi tre, vi är 16 år, kanske vi... vi har bättre tankar än den... till exempel den som är 35 år och jobbar som, och som är en arkitekt, eller tandläkare, eller statsminister. Så som dom jobbar i högre... dom som har högre yrken, dom borde lyssna på oss mer. På oss, vi unga människor.”

³⁸ Interkulturell kompetens är de kunskaper, färdigheter och attityder som sammantaget utgör en persons förmåga att komma överens med, arbeta och lära från människor med en mångfald av kulturella bakgrunder. Interkulturalitet förutsätter ett förhållningssätt som förstår kultur som process istället för tillstånd. (Lahdenperä, 2004)

Tankar om arbetssätt

KAIROS är ett projekt där teori och praktik möts. Ett övergripande syfte är att bidra till diskussionen om arbetssätt för rättvisa och social hållbarhet. Ökade reella möjligheter till ungas medskapande kan kräva såväl strukturella som kulturella arbetsorganisatoriska förändringar. Tankarna nedan om arbetssätt berör såväl makthavare och beslutsfattare på strategisk nivå, som de tjänstepersoner vilka i jämlik dialog ska möta ungdomar i ögonhöjd.

För socialt hållbar och rättvis utveckling krävs strukturerade arbetssätt som möjliggör ungas medskapande. Unga måste både känna sig delaktiga och vara faktiskt delaktiga i sitt eget liv och i samhällsutvecklingen. I linje med KAIROS förhållningssätt om medskapande och dialog presenteras här tankar om arbetssätt i frågeform. Dessa är genererade utifrån undersökningen:

Hur möjliggör vi att unga kan påverka vad som ska göras, varför det ska göras och gemensamt komma fram till hur det ska göras?

I denna undersökning framkommer att unga inte alltid upplever förväntningar på inflytande varken från sig själva eller från andra. De flesta pratar inte heller om möjliga kanaler för delaktighet och inflytande. Ett steg till för att främja medskapande vore att unga inte bara tillfrågas i frågor som vuxna definierat, utan även får sätta dagordningen. Former för dialog behöver utvecklas, där det inte i förväg är bestämt vilka frågor som barn och unga ska få vara med och prata om. Det handlar om att se barn och unga som kompetenta, att ta vara på deras levda kunskap om staden och att säkerställa att unga med olika uppväxtvillkor kommer till tals för att få med de olika perspektiv som det innebär att växa upp i ett segregat samhälle.

Hur verkar vi för att unga ska vara medskapande i framväxten av hållbara och rättvisa städer?

Denna undersökning visar i allt för hög grad att ungdomar ser möjligheten till politiskt inflytande som något som kan ske först när de får rösträtt. Det vore gynnsamt för social hållbarhet om ungdomar upplever sig som medskapande i samhällsutvecklingen. Men, då krävs möjlighet för unga att närma sig det politiska på en arena och i en form där unga känner sig bekväma. Det krävs även en öppenhet från skyldighetsbärare att lyssna på de frågor som unga har behov av att prata om samt en villighet att föra upp ungas perspektiv till en strategisk nivå. Här krävs alltså förhållningssätt och arbetssätt som anpassas efter att lyssna på unga invånare, även om de inte formulerar sig eller organiserar sig efter formella strukturer. Särskilda ansträngningar behöver göras för att även de unga som har svagare politiskt självförtroende³⁹ ska känna sig delaktiga och faktiskt bli lyssnade på.

Hur verkar vi för att unga i en segregerad stad får erfarenheter av unga olika dem själv?

Denna undersökning visar att ungas livsvärld är begränsad i den mening att de unga tillbringar den största delen av sin uppväxt i en lokal miljö. Därmed möter de sällan andra unga utanför dessa gränser, trots att de i intervjuerna uppger att de gärna vill det. Segregationen i städer tilltar och skolan är i avtagande grad en arena där elever möter andra elever från alla delar av samhället. Möten mellan olikheter behövs för social hållbarhet, för förståelse för olika livsvillkor och för att motverka stereotypa bilder av områden och dess människor. Här kan det finnas anledning att tänka i nya banor och ta del av lärande exempel. Genom att samorganisera och samlokalisera olika verksamheter som till exempel ungdomsmottagningar och studie-

³⁹ Se kapitlet om Staden som faller isär.

vägledning med öppna mötesplatser inom kultur och fritid kan nya arenor för möten mellan unga i olika stadsdelar och mellan stad och land tillkomma. Även föreningar och civilsamhällets olika organisationer kan genom ett inkluderande arbetssätt spela en viktig roll för möten mellan unga från olika delar i samhället.

Hur möjliggör vi en självkritisk och normkritisk syn på institutioners roll som skyldighetsbärare?

Undersökning visar att unga inte alltid känner sig delaktiga i samhällsutvecklingen och i de beslut som rör dem. I denna undersökning skiljer vi på skyldighets- och rättighetsbärare. För att stärka alla ungas rätt till delaktighet och inflytande krävs, hos makthavare och beslutsfattare samt på arbetsplatser, en reflexiv förståelse av att vara skyldighetsbärare. Normkritik och interkulturellt förhållningssätt är verktyg som bör användas på alla nivåer i organisationer. Det är en förutsättning för verklig lyhördhet och ett stödjande arbetssätt som bemäktigar individer och grupper. Det behövs också för att öka medvetenheten om den egna positionen och de samverkande maktstrukturer som har utestängande effekter och upprätthåller innanförskapet. Kategorin unga behöver förstås intersektionellt. Samhället är i flera avseenden segregerat och socialt och kulturellt kapital är inte sällan ojämlikt fördelat efter geografiska mönster. På komplexa vis påverkar detta ungas villkor för medskapande. För skyldighetsbärare krävs medvetenhet om dessa strukturella villkor, samtidigt som mötet med individen och dess behov inte får skymmas av begränsande kategoriseringar.

Hur kan unga människor påverka din verksamhet?

Denna undersökning synliggör ungas kapacitet som "beings". Det behövs en utvecklingsorganisation där unga ses som en resurs och där rättigheter är utgångspunkt i planering och beslut. Att unga människor genom dialog är medskapande, i kraft av sina rättigheter och kompetens, har stor potential att vara verksamhetsutvecklande. Hela verksamhetens kvalitet, måluppfyllelse och förbättringskapacitet kan gynnas av denna perspektivrepresentation. I förlängningen finns här en för social hållbarhet samhällsförändrande kraft, som kan komma såväl uppifrån (makthavare) som underifrån (invånare). För att möjliggöra ungas medskapande krävs systematik, rutiner och former för att aktivt och löpande involvera ungas röster. För att utveckla välfärdens verksamheter behöver de unga som har de största svårigheterna vara de som lyssnas på särskilt noga, då de kan ge nycklar till ett inkluderande arbetssätt som gynnar alla unga. Det krävs även att vuxna är beredda att påverkas och förändras. Som vuxen kan jag i mötet med unga vara "becoming" – i betydelse att den unge har erfarenheter och kompetens som jag som vuxen saknar.

Våra NEET-ungdomars erfarenheter belyser som helhet vikten av arbetssätt som genom engagemang och förståelse för den unges upplevelser och hela situation, klarar av att inkludera dessa unga människor i behov. Detta kan formuleras som att unga människors behov, perspektiv och erfarenheter *skall* ha betydelse för den institution de möter. De unga har rätt till att skyldighetsbärare lyssnar, bryr sig och låter sin verksamhet påverkas.

Hur kan vi som skyldighetsbärare vägleda unga så att deras rättigheter infrias?

I synnerhet synliggjorde intervjuerna med NEETs att hela den unges situation påverkar dess möte med olika institutioner. Varje enskild del av samhället som den unge kommer i kontakt med behöver ta ett holistiskt och vägledande ansvar. Utmärkande för NEETs är att de ofta går in och ut i olika verksamheters system. I detta riskerar de att så att säga hamna mellan stolarna, utan att någon skyddar deras rättigheter. Om relevanta professioner utifrån ungas behov och hela livssituationen inte finns att tillgå internt, bör etablerade arbetssätt finnas för att professionellt vägleda till andra verksamheter som kan bidra till att infria de ungas rättigheter. Det asymmetriska maktförhållandet i verksamheters dialog med unga, i synnerhet gällande unga i utsatt situation, ställer särskilda krav på kunskap om såväl dialog som kon-

flikthantering. ”Jag-och-dom” situationer som uppstår, pekar på vikten av arbetsätt som bygger på professionell kompetens vad gäller konflikthantering.

Hur möjliggör vi att fritidssektorn i än högre grad fungerar socialt inkluderande?

I undersökningen framgår att fritidsaktiviteter kan spela en viktig roll i att utveckla och stärka medskapande och delaktighet hos unga. Fritidssektorn förefaller ha en viktig funktion då den för unga är en alternativ arena till skolan, som inte helt svarar mot ungas förmågor och kompetenser. Undersökningen ger anledning att betona att det är viktigt att arbeta aktivt med att kön eller klasstillhörighet inte ska vara begränsade i utövandet av fritidsaktiviteter. Idrottsrörelsen kan i högre grad verka för demokrati genom att ge utrymme för ungas delaktighet och inflytande. Detta skulle stärka ungas medskapande och bidra till en socialt hållbar och rättvis utveckling.

Referenser

- Abrahamsson, Hans (2012) *Städer som nav för en globalt hållbar samhällsutveckling eller slagfält för sociala konflikter, ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö*. Göteborgs Universitet och Malmö Högskola.
- Agnew, John. A. & Duncan, James. S. (1989) *The power of place: bringing together geographical and sociological imaginations*. London: Unwin Hyman.
- Alanen, Leena (2011) Generation Order. I Qvortrup, Jens, Corsaro William A. and Honig, Michael-Sebastian, *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Hamshire and New York; Palgrave Macmillan.
- Andersson, Roger et.al. (2009) *Fattiga och rika – segregerad stad. Flyttningar och segregationens dynamik i Göteborg 1990-2006*. Hämtad 10 september 2014, från: http://goteborg.se/wps/wcm/connect/857b3540-1561-419b-b46a-bf4ac3ee1f87/OPA_Fattigarikasegregeradstad.pdf?MOD=AJPERES
- Archer, Margaret S. (1995) *Realist social theory: the morphogenetic approach*. Cambridge; New York: Cambridge University Press.
- (2007) *Making our way through the world: human reflexivity and social mobility*. Cambridge: Cambridge University Press.
- (2012) *The reflexive imperative in late modernity*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Aronsson, Karin (2012), Barnperspektiv: att avläsa barns utsatthet, i *Locus* 1-2/12: 95-111
- Askheim, Ole P. & Starrin, Bengt (red.) (2007) *Empowerment i teori och praktik*. Gleerups Utbildning AB, Malmö.
- Back, Les (1996) *New ethnicities and urban culture: racisms and multiculturalism in young lives*. London: UCL Press.
- Beck-Gernsheim, Elisabeth & Camiller, Patrick (2002) *Reinventing the family: in search of new lifestyles*. Malden, MA: Polity Press.
- Beck, Ulrich (1992) *Risk society: towards a new modernity*. London: Sage.
- Bourdieu, Pierre (1984) *Distinction: a social critique of the judgement of taste*. London: Routledge.
- (1992) *Kultur och kritik: anföranden*. Göteborg, Daidalos
- Bunar, Nihad (2009) *När marknaden kom till förorten: valfrihet, konkurrens och symboliskt kapital i mångkulturella områdens skolor*. Lund: Studentlitteratur.
- Cederberg, Margareta (2012) *Gymnasieskolan – inte en skola för alla? En forskningsrapport om låg utbildning och hälsa*. Ett diskussionsunderlag framtaget för Kommission för ett socialt hållbart Malmö. Hämtad 30 oktober 2014 från: http://malmo.se/download/18.d8bc6b31373089f7d9800088755/Gymnasieskolan_Cederberg_klar.pdf
- Crompton, Rosemary (2008) *Class and stratification*. Cambridge: Polity.
- Danermark, Berth (1997) *Att förklara samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- De los Reyes, Paulina & Mulinari, Diana (2005) *Intersektionalitet: kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Englund, Tomas (2003) Skolan och demokratin, i *Demokrati och lärande*, red: Britta Jonsson & Klas Roth, Studentlitteratur, Lund.
- Eurofund, European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2012) *NEETs - Young people not in employment, education or training: Characteristics, costs and policy responses in Europe*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Hämtat 7 november 2014 från: http://eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_files/pubdocs/2012/54/en/1/EF1254EN.pdf
- Förenta Nationerna (1989) FN:s *Konvention om barnets rättigheter*. Hämtad 10 september 2014, från: http://www.manskligarattigheter.se/dynamaster/file_archive/020521/a2fe55424340e999aed047eb281537d7/fn_891120.pdf
- Förenta Nationerna ([1948] 2012) *Allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna*. Hämtad 10 september 2014 från: <http://www.fn.se/fn-info/vad-gor-fn/manskliga-rattigheter-och-demokrati/fns-allmana-forklaring-om-de-manskliga-rattigheterna/>
- Gieryn, Thomas. F. (2000) A Space for Place in Sociology. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 463-496.
- Giddens, Anthony (1999) *Modernitet och självidentitet: självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.
- Gustafsson, Jan-Eric (2006) *Lika rättigheter – likvärdig utbildning: en sammanfattning av studien Barns utbildningssituation – bidrag till ett kommunalt barnindex*. Stockholm: Rädda barnen.
- Göteborgs Stad (2014a) *Göteborgs stadsplanering med sikte på 2035*: hämtat 11 november 2014 från: http://goteborg.se/wps/poc?urlile=wcm%3Apath%3Agoteborg.se_enhetssidor%2FOrganisation%2FProjekt%2FStadsutveckling+2035&page=GBG.Enh.Projekt.StadsUtv
- (2014b) *Skilnader i livsvillkor och hälsa i Göteborg, Delrapport 2014*, Göteborgs Stad Social Resursförvaltning. Hämtad 19 november 2014 från: <http://www.socialhallbarhet.se/wp-content/uploads/2014/04/Delrapport2014.pdf>
- (2014c) Förslag till budget 2015 och flerårsplaner 2016-2017, (S), (MP), (V), (FI), beslutad i Göteborgs kommunfullmäktige 27 november 2014.

- Hendrick, Harry (2011) *The Evolution of Childhood in Western Europe c.1400-c.1750*. I James, A. and Prout A. (1997) *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. 2nd edition. Oxford; Routledge.
- James, Allison och Prout, Alan (1997). *Constructing and Reconstructing Childhood. Contemporary Issues in the Sociological Study of Childhood*. 2nd edition. Oxford; Routledge.
- Janlert, Urban (2000) *Folkhälsovetenskapligt lexikon*. Stockholm, Natur och kultur.
- Johansson, Barbro (2009) Barns inflytande på en stad i förändring. I Saltzman, Katarina (red) *Mellanrummens möjligheter. Studier av föränderliga landskap*. Göteborg/Stockholm; Makadam förlag.
- (2012) Doing adulthood in childhood research. In *Childhood* 19(1)
- Mattson, Tina (2010) *Intersektionalitet i socialt arbete. Teori, reflektion och praxis*. Malmö; Gleerups.
- KAIROS (2013) *Övergripande teoretiskt ramverk, projektdokument*. http://www.mistraurbanfutures.org/sites/default/files/kairos_övergripande_projektdokument.pdf
- KAIROS, Ungas Medskapande (2014) *Demokratitorg – Vad händer med medskapandet när ungdomar och politiker möts?* http://www.mistraurbanfutures.org/sites/default/files/demokratitorg_-_vad_hander_med_medskapandet_nar_ungdomar_och_politiker_mots_kairos.pdf
- KAIROS, Birgitta Guevara (2014) Segregation – Utbredning, orsaker, effekter och möjliga åtgärder, Ett kunskapsunderlag om segregation inom projekt KAIROS framtaget av Birgitta Guevara. Hämtat 12 november 2014 från: http://www.mistraurbanfutures.org/sites/default/files/segregation_-_utbredning_orsaker_effekter_och_mojliga_atgarder_kairos.pdf
- KAIROS, Hans Abrahamsson (2014) *Dialog och Medskapande i vår tids stora samhällsodaning*. Artikel som kommer att införas i "Utbildning och lärande" Deltagande och inflytande" – inkluderings demokratiska och politiska möjligheter?
- Kvale, Steinar (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kommissionen för ett socialt hållbart Malmö (2013), *Malmös väg mot en hållbar framtid- hälsa, välfärd och rättvisa*. Hämtat 10 september 2014 från: http://www.malmo.se/download/18.3108a6ec1445513e589b92/1393252195410/malmo%CC%88kommissionen_slutrapport_2014.pdf
- Köhler, Marie (2012) *Barn i Malmö – skilda livsvillkor ger ojämlik hälsa*. Kommission för ett socialt hållbart Malmö, Malmö. Hämtad 31 oktober från: http://malmo.se/download/18.31ab534713cd4aa921366e8/Barns%2Bh%C3%A4lsa%2Bi%2BMalm%C3%B6_Marie%2BK%C3%B6hler.pdf
- Köhler, Lennart (2013) *Barnhälsoindex för Göteborg – ett system för att följa barns hälsa i Göteborg och dess stadsdelar*. NHV-rapport 2013:3 R, Nordic School of Public Health NHV Hämtad 16 november 2014 från <http://www.nhv.se/upload/dokument/forskning/Publikationer/NHV-Rapport/Lennart-K%C3%B6hler-Barnh%C3%A4lsoindex-rapport-f%C3%B6r-webbplatsen-130312.pdf>
- Lahdenperä, Pirjo (2004) Interkulturell pedagogik – vad, hur och varför. I P.Lahdenperä (Red.), *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Laverack, Glen (2007) *Health promotion practice Power & Empowerment*, SAGE Publications Ltd, London.
- Lieberg, Mats (1993) *Ungdomar, staden och det offentliga rummet i Fornäs, Boëthius & Reimer Ungdomar i skilda sfärer*. FUS-rapport nr.5. Hämtad 07 december 2014 från: <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:201205/FULLTEXT01.pdf>
- Lgr 80, 1980 års läroplan för grundskolan: inledning: mål och riktlinjer. Hämtad 31 oktober från: <http://hdl.handle.net/2077/30910>
- Medin, Jennie & Alexandersson, Kristina (2000). *Begreppen Hälsa och hälsofrämjande - en litteraturstudie*. Lund: Studentlitteratur.
- Minkler, Meredith (2012) *Community organizing and community building for health and welfare*. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Mirza Davies, James (2014), *NEET: Young People Not in Education, Employment or Training*. UK Parliament Research Briefings. Publicerat 21 augusti, 2014. Hämtad 10 september 2014, från: <http://www.parliament.uk/business/publications/research/briefing-papers/SN06705/neet-young-people-not-in-education-employment-or-training>
- Mouffe, Chantal (2008) *Om det politiska*, Tankekraft Förlag, Hägersten, originalets titel On the political
- OECD (2014) Youth neither in employment, education nor training (NEETs), in OECD, *Society at a Glance 2014: OECD Social Indicators*, OECD Publishing. Hämtad 10 september 2014, från: DOI: 10.1787/soc_glance-2014-14-en
- OECD (2014) Society at a glance iLibrary. Hämtad 10 september 2014, från: http://www.oecd-ilibrary.org/sites/soc_glance-2014-en/04/03/index.html;jsessionid=24guhqmhpem.x-oecd-live-01?contentType=&itemId=%2Fcontent%2Fchapter%2Fsoc_glance-2014-14-en&mimeType=text%2Fhtml&containerItemId=%2Fcontent%2Fserial%2F19991290&accessItemIds=%2Fcontent%2Fbook%2Fsoc_glance-2014-en
- Qvortrup, Jens, Corsaro, William A. och Honig, Michael-Sebastian (2011) *The Palgrave Handbook of Childhood Studies*. Hampshire and New York; Palgrave Macmillan.
- Relph, Edward (1976) *Place and placelessness*. London: Pion.
- Regeringskansliet (2012) Matchning på den svenska arbetsmarknaden, Framtidskommissionen.

- Rotsila, Mikael & Toivanen, Susanna (red) (2012) *Den orättvisa hälsan. Om socioekonomiska skillnader i hälsa och livslängd*. Stockholm: Liber.
- SCB Demografiska rapporter 2003:5, *Sveriges framtida befolkning*. Hämtad 11 november 2014, från: <http://www.scb.se/statistik/BE/BE0401/2000I02/BE51ST0305.pdf>
- Sernhede, Ove (1999) Alienation is our nation. I Amnå, Erik (red) *Det unga folkstyret*, SOU 1999:93.
- SFS 2010:800. *Den nya skollagen: för kunskap, valfrihet och trygghet*. Hämtad 31 oktober 2014, från: http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/
- Skeggs, Beverley (1997) *Formations of class and gender: becoming respectable*. London: Sage.
- (2004) *Class, self, culture*. London: Routledge.
- Skolverket (2006) *Vad händer med likvärdigheten i svensk skola?: en kvantitativ analys av variation i måluppfyllelse och likvärdighet över tid*. Stockholm: Skolverket.
- (2009) *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola: kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer*. Stockholm: Skolverket.
- (2010) *Rustad att möta framtiden?: PISA 2009 om 15 åringars läsförståelse och kunskaper i matematik och naturvetenskap*. Stockholm: Skolverket. Fritzes.
- (2011a) *Utveckling av ungdomars levnadsvillkor 2010*. Stockholm: Skolverket. Fritzes.
- (2011b) *Skolan och medborgarskapandet, kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket. Fritzes.
- (2012) *Likvärdig utbildning i svensk grundskola? – En kvantitativ analys av likvärdighet över tid*, rapport 374, Stockholm. Hämtad 10 september 2014, från: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2816>
- (2014) SIRIS Skolverkets databas för kvalitet och resultat i skolan, hämtat 10 november 2014, från <http://siris.skolverket.se/siris/?p=Siris:1:0>
- Skolverkets författningssamling (2011) *Förordning om läroplan på gymnasieskolan*. SKOLFSS 2011:144. Hämtad 3 december 2014, från: <http://www.skolverket.se/skolofs?id=2303>
- Skolinspektionen (2012) *Skolinspektionen kommunbeslut Göteborg*. Hämtad 31 oktober 2014, från: <http://www.skolinspektionen.se/Documents/Rapporter/spara-2012/Kommunbeslut-Goteborg-121107.pdf>.
- Smith, Karen (2012) Producing governable subjects: Images of childhood old and new. *Childhood* 19 (1): 24-37.
- Socialstyrelsen (2010) *Social rapport 2010*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- SOU 1948: 27 (1948) *1946 års skolkommissions betänkande med förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling*. Stockholm: Ivar Hæggströms Boktryckeri.
- SOU 1997:116 (1997) *Barnets Bästa i främsta rummet*. FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige. Huvudbetänkande från Barnkommittén. <http://www.regeringen.se/sb/d/392/a/23026>
- SOU 2000:1. (2000) *En uthållig demokrati! Politik för folkstyre på 2000-talet*. Demokratiutredningens betänkande. Hämtad 14 november 2014, från <http://www.regeringen.se/content/1/c4/06/24/1c43643c.pdf>
- SOU 2001:48 (2001) *Att vara med på riktigt – demokratiutveckling i kommuner och landsting*. Kommundemokrati-kommitténs betänkande. Hämtad 14 november 2014, från: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/598>
- SOU 2003:92 (2003) *Unga utanför*. Hämtad 10 september 2014, från: <http://www.regeringen.se/content/1/c4/07/19/a835aa21.pdf>
- SOU 2006:40 (2006) Red. Lena Sawyer & Masoud Kamali. *Utbildningens dilemma. Demokratiska ideal och andra-fierande praxis*. Rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Hämtad 11 november 2014, från: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/06/17/98/1fb66fa9.pdf>
- SOU 2010:70 (2010) *Ny struktur för skydd av mänskliga rättigheter*. Slutbetänkande från delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige. Hämtad 14 november 2014, från: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/15/40/40/1661c6c4.pdf>
- SOU 2013:74 (2013) *Unga som varken arbetar eller studerar – statistik, stöd och samverkan*. Hämtad 10 september 2014, från: <http://www.regeringen.se/content/1/c6/22/61/79/0a086bba.pdf>
- Statens folkhälsoinstitut (2013) *Barn och unga 2013 – utveckling av faktorer som påverkar hälsan och genomförda åtgärder*, Statens folkhälsoinstitut, Östersund. Hämtad 31 oktober 2014, från: <http://www.folkhalsomyndigheten.se/pagefiles/12824/R2013-02-Barn-och-unga-2013.pdf>
- Söderlind, Ingrid och Engwall, Kristina (2005) *Var kommer barnen in? Barn i politik, vetenskap och dagspress*. Stockholm: Institutet för Framtidsstudier.
- Thomas, Nigel (2007) Towards a Theory of Children's Participation. In *International Journal of Children's Rights* 15: 199-218
- UNESCO (2009) *Policy Guidelines on Inclusion in Education*. Hämtad 30 oktober 2012 från: <http://unesdoc.unesco.org/images/0017/001778/177849e.pdf>.
- Ungdomsstyrelsen (2009) *Fokus 08 - om ungas utanförskap En analys av ungas utanförskap*. Hämtad 10 september 2014, från: http://www.mucf.se/sites/default/files/publikationer_uploads/wwwfokus08.pdf
- Ungdomsstyrelsen (2013) *Ung idag 2013 – en beskrivning av ungdomars villkor*. Hämtad 26 november 2014, från: <http://www.mucf.se/publikationer/ung-idag-2013>

- Wacquant, Loïc (2003) *Urban outcasts: towards a sociology of advanced marginality*. New York: Blackwell Publ.
- Wennerholm, Pia & Bremberg, Juslin & Sven (2004) *När barn och ungdomar får bestämma mer påverkas hälsan. En systematisk forskningsöversikt*. Statens Folkhälsoinstitut R 2004:30. Sandviken: Sandvikens tryckeri.
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer inom humanistisk- samhällsvetenskaplig forskning*. Hämtad 11 april 2014, från: <http://www.codex.vr.se/texts/HISFR.pdf>.
- Wetherell, Margaret (2009) *Identity in the 21st century: new trends in changing times*. Basingstoke, UK; New York: Palgrave Macmillan.
- WHO (2008) *Utjämnade hälsoskillnaderna inom en generation. Jämlikhet i hälsa genom påverkan av de sociala bestämningsfaktorerna*. (Svensk översättning av sammanfattningen av "Closing the gap in a generation", Statens Folkhälsoinstitut) Hämtad 11 april 2014, från: http://whqlibdoc.who.int/hq/2008/WHO_IER_CSDH_08.1_swe.pdf.
- Widigson, Mats (2010) *Kunskapsstadens barriärer*. I H. Holgerssons (Red.), *Göteborg utforskat: studier av en stad i förändring* (s203-208) Göteborg: Glänta produktion.
- (2013) *Från miljonprogram till Högskoleprogram- Plats, agentskap och villkorad valfrihet*. Akad.avh. institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet.
- Wilkinson, Richard & Pickett, Kate (2009) *Jämlikhetsanden. Därför är mer jämlika samhällen nästan alltid bättre samhällen*. Stockholm: Karneval förlag
- Vlachos, Jonas (2011) *Friskolor i förändring*. I L. Hartman (Red.), *Konkurrensens konsekvenser: vad händer med svensk välfärd?* Stockholm: SNS förlag.
- Västra Götalandsregionen (2012) *En mötesplats för världen – Kulturstrategi för Västra Götaland 2012*. Hämtad 12 november 2014, från: http://www.vgregion.se/upload/RF_och_RS/Kulturstrategi.pdf
- Västra Götalandsregionen (2013) *Strategi för tillväxt och utveckling i Västra Götaland 2014-2020*. Hämtad 12 november 2014, från: http://www.vgregion.se/upload/Regionutveckling/Naringsliv/Strategi2020/VG2020_ver_rf.pdf
- Young, Iris Marion (2000) *Inclusion and Democracy*. New York; Oxford University Press

Bilagor

BILAGA 1, INTERVJUGUIDE

Öppna frågor	Underfrågor
Bakgrund	
Vilken skola/Vilket program läser du på? Hur gammal är du? Var är du född? (Hur lång tid i Sverige?) Var och hur bor du? Vad tycker du om platsen där du bor? Arbetar dina föräldrar, i så fall med vad? Vet du något om deras utbildning?	
Skola	
Hur skulle du beskriva din skola? Är skolan en rättvis plats tycker du? Finns det något du skulle vilja förändra i skolan? Har du försökt ändra på något i skolan? – varför/varför inte och vilka erfarenheter gjorde du? Har du erfarenheter av elevråd eller liknande?	Trivs du i skolan? Varför? Har du som elev rätt att bestämma något? Hur? När? Exempel? Har alla samma möjligheter att få bestämma i skolan? Frågar skolan och dina lärare efter dina erfarenheter och kunskaper så att dessa blir en del av det ni gör i skolan?
Medskapande i samhället	
Känner du dig som en göteborgare? – Varför? På vilket sätt? – Vad skulle behövas för att du skulle göra det? – Vad är en göteborgare enligt dig? – Vad är Göteborg för dig? Är det vissa platser i staden du är mer på än andra? Varför? – Skiljer sig dessa platser från platsen där du bor? Kan Göteborg bli en bättre stad? – Varför? Hur? Tror du att du kan vara med och förändra Göteborg till en bättre stad? – Hur/Vad skulle du göra för att påverka? – Om du skulle kontakta någon som bestämmer, vem och hur tror du att det skulle bli? Tänk dig att alla som bor i Göteborg skulle ha lika tillgång, rättigheter och möjligheter. Vad skulle behövas för att det skall bli så?	Har du nån gång tänkt att du skulle kontakta någon som bestämmer? När var det och vad gjorde att du tänkte så? Vad var det som gjorde att du inte tog kontakt? Hinder?

Vardagsliv och Fritid	
<p>Vad brukar du mest göra på din fritid? – Varför? Hur ofta?</p> <p>Om du skulle vilja ändra på något i din vardag utanför skolan, vad skulle det vara? – Vem är det som bestämmer den tiden?</p> <p>Har du försökt ändra på din vardag och fritid? – Varför/varför inte och hur gjorde du?</p> <p>Umgås du med din familj? – Vad brukar ni göra ihop?</p> <p>Är du aktiv i någon förening? – Beskriv vad den står för och vad du/ni gör där?</p>	
Kultur	
<p>Vad är kultur för dig?</p> <p>Har du "en kultur" eller sysslar du med kultur på något sätt? Beskriv! – Hur kom det sig? – Hur känns det?</p> <p>Har du försökt ändra på "ditt kulturliv"? – Varför/varför inte och vilka erfarenheter har du?</p>	
Politik	
<p>Vad är politik för dig, vad kommer du att tänka på? (låt denna fråga ta tid, fråga gärna flera följdfrågor som spontant dyker upp) – Hur kan man vara politisk? – Kan unga påverka politiskt?</p> <p>Om du skulle beskriva för någon om hur man politiskt förändrar i samhället eller i staden, hur skulle du förklara det då?</p> <p>Har du försökt påverka eller förändra något i samhället eller i staden? (I vilken fråga/ Hur/ Varför/ Hur gick det?)</p> <p>Har du tänkt rösta när du får möjlighet? – Varför/varför inte?</p>	<p>Är politiker intresserade av vad du tycker? (Varför/ Varför inte?) – Har du träffat någon politiker?</p>
Framtid	
<p>Hur tror du att ditt liv ser ut om 10 år? – Vilka steg kommer du behöva ta? – Tror du att det blir lätt eller svårt, eller kanske båda? Varför? – Pratar du om din framtid med någon/några? Vad säger ni då?</p>	
Övrigt	
<p>Finns det något mer du vill tillägga?</p>	

Vi vill intervjua dig som är mellan 16 och 19 år

Hej!

Vi skulle vilja intervjua dig som är mellan 16 och 19 år och som har erfarenhet av att varken studera eller arbeta. Det vi vill fråga dig om är:

- din vardag
- hur du upplever skolan du går eller gick på
- din fritid
- stadsdelen och staden du bor i
- tankar om framtiden

Varför vill vi intervjua dig?

Genom att intervjua dig och andra kan vi samla kunskaper och erfarenheter till ett projekt som heter Ungas medskapande. Projektet handlar om hur man som ung upplever sig ha möjlighet att påverka sitt liv och sin omgivning. Vi som arbetar med projektet är intresserade av att få höra dig berätta om detta. Vi tänker använda berättelserna för att bidra med kunskap om hur ungas möjligheter att påverka kan bli bättre.

Hur vi tänker om att det kan vara privat

Jag behöver spela in intervjun för att kunna skriva ut den, för att sedan i lugn och ro tänka på vad jag kan ta med mig från intervjun. Inspelningen och den utskrivna intervjun förvaras säkert under tiden och sprids inte utanför forskningsprojektet Ungas medskapande. Vi berättar inte för någon vad just du har svarat. När vi sedan skriver en rapport, så ser vi till att inte ha med detaljer så att det går att identifiera dig. Du kan när som helst avbryta intervjun om det inte skulle kännas bra.

Vill du bli intervjuad eller veta mer?

Vill du vara med på en intervju, eller veta mer om vad det innebär, så kontakta mig (Mats). Du som blir intervjuad får en biobiljett.

Mats Widigson
Göteborgs Stad
0702 - 59 03 20
mats.widigson@educ.goteborg.se

I projektet deltar Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen, Göteborgs universitet och Örebro universitet. Projektet ingår i Mistra Urban Futures.
Läs mer på <http://www.mistraurbanfutures.org/>

Vi vill intervju dig som går i nian och bor i Göteborg

Hej!

Vi skulle vilja intervju dig som går i nian och bor i Göteborg. Det vi vill fråga dig om är:

- din vardag
- ur du upplever skolan du går på
- din fritid
- stadsdelen och staden du bor i
- tankar om framtiden

Varför vill vi intervju dig?

Genom att intervju dig och andra kan vi samla kunskaper och erfarenheter till ett projekt som heter Ungas medskapande. Projektet handlar om hur man som ung upplever sig ha möjlighet att påverka sitt liv och sin omgivning. Vi som arbetar med projektet är intresserade av att få höra dig berätta om detta. Vi tänker använda berättelserna för att bidra med kunskap om hur ungas möjligheter att påverka kan bli bättre, och hur möjligheterna för unga att skapa sitt liv och sin omgivning tillsammans med andra kan stödjas.

Hur vi tänker om att det kan vara privat

Vi behöver spela in intervjun för att kunna skriva ut den, för att sedan i lugn och ro tänka på vad jag kan ta med mig från intervjun. Inspelningen och den utskrivna intervjun förvaras säkert under tiden och sprids inte utanför forskningsprojektet Ungas medskapande. Vi berättar inte för någon vad just du har svarat. När vi sedan skriver en rapport, så ser vi till att inte ha med detaljer så att det går att identifiera dig. Du kan när som helst avbryta intervjun om det inte skulle kännas bra.

Vill du bli intervjuad eller veta mer?

Vill du vara med på en intervju, eller veta mer om vad det innebär, så kontakta mig (Åsa). Du som blir intervjuad får en biobiljett.

Majsa Allelin

Göteborgs Universitet

031-786 15 92

majsa.allelin@socwork.gu.se

I projektet deltar Göteborgs Stad, Västra Götalandsregionen, Länsstyrelsen, Göteborgs universitet och Örebro universitet. Projektet ingår i Mistra Urban Futures.

Läs mer på <http://www.mistraurbanfutures.org/sv>

BILAGA 4, BREV TILL HÖGSTADIESKOLOR

Hej!

Vi planerar för en intervjustudie som är en del i projektet Ungas Medskapande och hoppas få samarbeta med dig och er skola. Ungas medskapande är ett projekt som ska bidra till ökad kunskap om socialt hållbar utveckling och menar att ungas medskapande är en grundförutsättning för en sådan utveckling.

Den intervjustudie vi ska genomföra omfattar i sin helhet både elever i årskurs nio och unga 16-19 år som varken går i skolan eller arbetar. Vi gör vårt urval från olika bostadsområden i Göteborg

Urvalet kommer bestå av omkring 25 elever i nian. Dessa intervjuas i par. Därför söker vi kontakt med dig för att samtala om hur vi på bästa sätt kan göra vårt urval och komma i kontakt med elever.

Vi tror att det skulle vara bra om en lärare eller ett arbetslag kan vara kontaktperson/er för oss och hjälpa oss med urval och kontakt. Men vi är såklart öppna för andra förslag på arbetsätt. Intervjuerna på er skola kommer att ske under mars och april.

Vi utgår i vår studie ifrån forskningsetiska regler om konfidentialitet och anonymisering av deltagare för att säkerställa trygghet hos dem. Där framgår bland annat att om eleven är 15 år räcker det med elevens eget samtycke till deltagande i intervju. Men om ni önskar involvera vårdnadshavare så tar vi hänsyn till det. www.codex.vr.se

Vi återkommer till dig via mejl eller telefon under de närmaste dagarna och hoppas på positiv respons och hjälp att få kontakt med elever att intervjuas.

Projektet Ungas Medskapande är en del av KAIROS (Kunskap om och Arbetsätt I Rättvisa Och Socialt hållbara städer), som i sin tur är en del av det internationella centrumet Mistra Urban Futures som arbetar med hållbar stadsutveckling. Göteborgs Stad är en av intressenterna och finansierarna av Mistra Urban Futures.

Du kan läsa mer om KAIROS i ett bildspel som vi bifogar till detta brev.

Ungas Medskapande handlar i korthet om att:

- bidra till ökad kunskap om hur ungas olika levnadsvillkor påverkar erfarenheter av medskapande och delaktighet i sitt eget vardagsliv och i samhällsutvecklingen
- bidra till ett samtal om vilka förändringar som behövs i strukturer och arbetsätt för att fler unga ska kunna vara medskapande – något som vi menar är en förutsättning för socialt hållbar utveckling

Vi som jobbar med Ungas Medskapande är

Majsa Allelin (doktorand vid Institutionen för Socialt Arbete, GU och kommer skriva sin avhandling om elevers skolmotivation och förmåga till egenansvar under skoltiden)

Åsa Lorentzi, projektledare KAIROS (arbetar även som projektledare med socialt hållbar utveckling inom Norra Hisingen Göteborgs Stad)

Gabriella Olofsson (universitetsadjunkt, Barnrättsakademien, Örebro Universitet)

Lars Paulsson (utvecklingsledare, folkhälsokommitténs sekretariat Västra Götalandsregionen)

Mats Widigson (fil dr som disputerade på avhandlingen ”Från miljonprogram till högskoleprogram” i juni 2013, arbetar nu som utvecklingsledare vid Center för Skolutveckling, Göteborgs Stad)

Om du vill veta mer om hur vi arbetar i Ungas Medskapande är du välkommen att höra av dig. Du finner också information på www.mistraurbanfutures.org

Under hösten 2014 och 2015 kommer KAIROS bjuda in till seminarier för att diskutera de resultat som framkommer ur studien. Välkommen då!

Med vänliga hälsningar

Åsa Lorentzi
projektledare
031-366 89 20
asa.lorentzi@norrahisingen.goteborg.se

Göteborgs
Stad

Barnrättsakademien

GÖTEBORGS UNIVERSITET

VÄSTRA
GÖTALANDSREGIONEN
KOMMITTÉN FÖR RÄTTIGHETSFRÅGOR

Uppdragsforskning om mänskliga rättigheter i teori och praktik

De mänskliga rättigheterna är universella, samtidigt som det vardagliga arbetet för mänskliga rättigheter måste utgå från lokala och individuella förutsättningar. Västra Götalandsregionens kommitté för rättighetsfrågor har uppdraget att stödja utvecklingen av ett systematiskt arbete för mänskliga rättigheter och att skapa förutsättningar för att förverkliga dem i regionens verksamheter. För att göra det krävs kunskap: Vad innebär mänskliga rättigheter i Västra Götaland som län och i Västra Götalandsregionen som organisation? Denna rapport är ett bidrag till tolkningen och översättningen av mänskliga rättigheter från det internationellt överenskomna till den praktiska tillämpningen i Västra Götalandsregionen.

Genom samarbete mellan universitet och offentlig förvaltning är det möjligt att skapa nära kopplingar mellan teori och praktik. Universitetet kan hämta in erfarenhetsbaserad kunskap från tjänstepersoner i förvaltningen för att få en bättre förståelse för hur rättigheter implementeras. För Västra Götalandsregionen innebär samarbetet en generell kompetenshöjning, där aktuell forskning kan användas för att skriva bättre underlag till politiska beslut och ett bättre vardagligt arbete för mänskliga rättigheter. Den nära kopplingen till offentlig förvaltning skapar även möjligheter till internationella jämförelser av rättighetssituationen.

Jag vill framföra ett stort tack till de forskare som varit involverade i arbetet med denna rapport och hoppas att du som läsare ska ha lika stor användning som vi av resultaten!

Annika Ottosson
Förvaltningschef

Rapporten kan laddas ner på www.vgregion.se/rattighet-kansli